

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'—1929

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 68

ΑΝΑΤΟΛΙΤΙΚΑ

ΣΟΥΛΤΑΝ ΟΡΧΑΝ

(1326-1360)

Τὰ ἑλληνικὰ τὰ ἀκρόχωρα τὰ πῆρες ἴσια στράτα
σ' ἀρρωστημένους χρόνους'
κ' ἔρριχνες πύργους κατὰ γῆς κ' ἀγάλματα καὶ θρόνους,
γιὰ ν' ἀψηλοδιαβαίνουνε τὰ γαῦρα σου φουσιάτα.

Κ' ἑλληνικὸ τὸ λείψανο—χαρὰ στοὺς Τουρκοφώνους!—
ποὺ τῆς Σεμένδριας (¹) σ' ἀνοιξε τὰ Κάστρα τὰ γιομάτα'
κ' ἑλληνικὴ ἦταν ἡ καρδιά, μὰ μὲ γυναίκειους πόνους,
ποὺ τὰ κρυφὰ σοῦ μῆνυσε τῆς "Αἶδος (²) τὰ μαντιάτα.

Μ' ἀπ' ὄλα πιδ χριστιανικὸ κ' ἑλληνικὸ ἦταν τὸ αἷμα,
τὸ ἄμαχο τὸ αἷμα ποὺ ἔστρεφεσ καὶ μαῦρο δὲν τὸ πῆρες
—νὰ τὸ μοιρολογήσουνε γονιοί, ἀδελφάδες, χῆρες...

Ἐσύ, πατριὸς καλόγνωμος, τῶμασες στάλα στάλα,
πιδ στοργικὰ κ' ἂν τὸ ἔσπερνε ἢ πιδ γλυκεῖα Τουρκάλα,
καὶ σὲ ρουμπλὶνι τῶπηξες γιὰ τὸ τριανὸ σου στέμμα.

('Απὸ τὴν σειρὰν «Οἱ Σουλτάνοι»).

ΜΙΧ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

('Απὸ τὸ νεοφανὲς γερμανικὸν "Atlas-Ἑλλάς")

(¹,²) Σεμένδρια καὶ "Αἶδος, γερὰ κάστρα γύρω ἀπὸ τὴ Χρυσούπολη. Τὸ πρῶτο, τὸ ἐπῆ-
ραν οἱ Τοῦρκοι τὴν ὄρα ποὺ οἱ Χριστιανοὶ ἀνοίγαν μιὰ πύλη του, γιὰ τὴν ἐκφορὰ νεκροῦ. Τὸ
δεύτερο, ὕστερα ἀπὸ ἓνα προδοτικὸ γράμμα τῆς κόρης τοῦ Φρουράρχου, ποὺ εἶχε ἀγαπήσει τὸν
πολιορκητὴ Γαζὶ Ἀβδουραχιμάν, κ' ἐχάρισε ἔτσι στὴν ὁμορφιά του τὴν τιμὴ τῆς πατρίδας
της.—Μ.Α.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Όλα τὰ πράγματα ἀρχίζουν ν' ἀπλοποιούνται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὄχι κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον πάντοτε. Παράδειγμα αὐτό, πού γίνεται, τὰ τελευταῖα ἔτη, μετὰ τὴν ζωγραφικὴν μας κίνησιν. Αἱ γενικαὶ ἐκθέσεις τῆς ζωγραφικῆς κατηγορήθησαν. Κάθε ζωγράφος μεταφέρει, ἀπλούστατα τὸ ἀτελιέ του εἰς μίαν δημοσίαν αἴθουσαν καὶ δημιουργεῖ μίαν ἀτομικὴν τοῦ ἐκθεσίου. Καί, κάθε ἑβδομάδα, ἔχομεν καὶ ἀπὸ μίαν νέαν, ἕως ὅτου τὸ καλοκαιράκι νὰ τὰς κλείσῃ ἕλας καὶ νὰ μᾶς καλέσῃ εἰς τὴν μεγάλην ἐκθεσὶν τῆς φύσεως, πού δὲν ἀκολουθεῖ, ὡς γνωστόν, καμμίαν σχολὴν καὶ ἔχει ἕλας τὰς σχολὰς μέσα της.

Τὸ φαινόμενον, ὅμως, αὐτὸ τῆς καθιερώσεως τῶν μεμονωμένων ἀτομικῶν ἐκθέσεων δὲν στερεῖται γενικωτέρας σημασίας. Δὲν μπορούμε, τοῦλάχιστον, νὰ ποῦμε, ὅτι αἱ ἀτομικαὶ ἐκθέσεις ἀναπληροῦν μίαν γενικὴν ἐκθεσὶν ἢ τὴν κάνουν περιττήν. Διότι μόνον μία ἐπίσημος ὁμαδικὴ ἐκθεσις μᾶς δίνει τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τῆς καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἐνδὸς τόπου καὶ μᾶς ἐποχῆς. Ἀπ' αὐτὴν μόνον μπορούμε νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν παρούσαν κατάστασιν, τὰς τάσεις, τὴν ἐξέλιξιν, τὸ πνεῦμα τῆς τέχνης ἐνδὸς λαοῦ. Νὰ κρίνωμεν ἂν πηγαίνει ἔμπρός, ἂν πηγαίνει ὀπίσω, ἂν μένουσιν στάσιμα. Νὰ σύρωμεν γενικὰ συμπεράσματα. Καί, ταυτοχρόνως, νὰ βαθμολογήσωμεν ἀσφαλέστερα, τὴν σχετικὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν ἐνδὸς ἐκάστου ζωγράφου, χωριστά, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἔργον τῶν ἄλλων ὁμοτέχνων του. Καὶ αὐτὸν τὸν σκοπὸν, ἀκριβῶς, πραγματοποιοῦν αἱ μεγάλα, ὁμαδικὰ ἐκθέσεις εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Εἰς μίαν γενικὴν ἐκθεσὶν ὑποτίθεται—καὶ δὲν ὑποτίθεται μόνον—ὅτι ἕνας ζωγράφος ἀντιπροσωπεύεται μετὰ τὰ καλύτερα καὶ τὰ χαρακτηριστικώτερα τῶν ἔργων του. Μετὰ ὅ,τι ἀξιώτερον, δηλαδή, ἤμπορεσε νὰ δώσῃ ἢ δυναμικότης τοῦ ταλάντου του, εἰς ἕνα ὠρισμένον διάστημα χρόνου. Ὁ ἴδιος ἐκλέγει ἀπὸ τὴν παραγωγὴν του τὰ ἔργα, πού νομίζει, ὅτι τὸν ἀντιπροσωπεύουν περισσότε-

ρον. Καί, πάλιν, ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἰδίας του ἐκλογῆς ἢ κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκθέσεως ἐκλέγει καὶ κρατεῖ τὰ τελειότερα, κατὰ τὴν κρίσιν της, ἀπὸ γενικωτέρας καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως. Ἀπὸ τὴν διπλὴν δὲ αὐτὴν ἐπιλογὴν, τὴν ἐπιλογὴν τοῦ καλλιτέχνου, ὡς αὐτοκριτικοῦ, καὶ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κριτοῦ, ὑποτίθεται, πάλιν, ὅτι διὰ μίαν γενικὴν ἐκθεσὶν, συάγεται ὁ ἀφρὸς τῆς δημιουργίας ἐνδὸς ἐκάστου καλλιτέχνου χωριστὰ καὶ ὅλων μαζί. Καὶ οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ συμβαίη διαφορετικὰ. Διότι μπορεῖ μὲν νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς, ὅτι μία ἐπίσημος ἐκθεσις, λόγῳ ἐνδεχομένης ἀποκλειστικότητός της, δὲν ἀντιπροσωπεύει ὁλόκληρον τὴν καλλιτεχνικὴν κίνησιν ἐνδὸς τόπου ἢ καὶ ὅτι, ἀκόμη, ἀντιπροσωπεύει τὸ χειρότερον αὐτῆς μέρος. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι οἱ ἐκθέτοντες εἰς αὐτὴν παρουσιάζονται μετὰ τὰ χειρότερα ἔργα των. Καὶ ὅταν ἀκόμη μία γενικὴ ἐκθεσις ἀντιπροσωπεύει, στενῶς, μίαν σχολὴν ἢ μίαν τεχνοτροπίαν—παλαιάν ἢ νέαν ἀδιάφορον—εἶναι γεγονός, ὅτι τὴν παρουσιάζει μετὰ ὅ,τι ἀντιπροσωπευτικώτερον ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ.

Ἀντιθέτως, τί ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μία ἀτομικὴ ἐκθεσις; Εἶπαμεν, ὅτι ἕνας ζωγράφος, γιὰ νὰ γεμίσῃ μίαν δημοσίαν αἴθουσαν, μετακομίζει εἰς αὐτὴν ὁλόκληρον τὸ ἔργαστήριον του. Καὶ βλέπομεν τί συμβαίνει. Ζωγράφοι, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ εἶχαν οὔτε τρία ἔργα ἀξία νὰ διεκδικήσουν μίαν δημοσίαν κρίσιν—καὶ δὲν τὸ λέγω πρὸς κατηγορίαν των, διότι τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ἐπὶ τέλους, δὲν εἶναι μανιτάρια, φυόμενά, κατὰ δεκάδας, ὑστερ' ἀπὸ μίαν ἐαρινὴν βροχὴν—παρουσιάζουν, ἐν τούτοις, μετὰ ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς δημοσίας κριτικῆς, ὁλοκλήρους ἑκατοντάδας. Ἔργα μισοτελειωμένα, ἔργα ἀτελειώτα, σκίτσα, σπουδαί, ἐντυπώσεις τῆς στιγμῆς, ἀπλὰ ζωγραφικὰ σημειώματα, ὅ,τι μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ ὅ,τι ἐκδιάζεται νὰ ὑπάρξῃ, μέσα εἰς ἕνα ἔργαστήριον ζωγράφου, κορνιζόνεται βιαστικά-βιαστικά, τοποθεῖται εἰς ἕνα κάρρο καὶ ἀποστέλλεται γ' ἀποτελέσει μίαν ἐκθεσὶν καὶ νὰ ἐξαργυρωθῇ εἰς πολλὰς ἢ ὀλίγας δε-

κάδας χιλιάδων δραχμῶν. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι, δυστυχῶς, μόνον αὐτό, πού γίνεται καταφανές. Ἵπάρχει κάτι βαθύτερον καὶ χειρότερον. Ἐνας ζωγράφος, πού ἀπέκτησε τὴν συνήθειαν νὰ ἔχῃ, μίαν φοράν τὸν χρόνον, τὴν ἐκθεσὶν του καὶ τὸ ἐτήσιόν του σχετικὸν εἰσόδημα—ἑκατὸ ἔργα τοῦλάχιστον—χάνει βαθμηδὸν κάθε καλλιτεχνικὴν συνειδησιν, συνειθίζει εἰς τὴν προχειρολογίαν καὶ τὴν βίαν, θέτει, ὡς νόμον τῆς καλλιτεχνικῆς του ζωῆς, τὸν νόμον τῆς «ἡσσανος προσπαθείας», δημιουργεῖ συνταγὰς, ἀντιγράφει τὸν ἑαυτὸν του, αὐτοεπιαναλαμβάνεται, διαπράττει, δηλαδή, καθετί, πού εἶναι ἀξίον νὰ συντρίψῃ καὶ ἕνα πραγματικὸν τάλαντον ἀκόμη. Διότι, ὅταν τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμπορίου εἰσέλθῃ ἀπὸ τὴν θύραν ἐνδὸς ἔργαστηρίου, τὸ πνεῦμα τῆς τέχνης, ὡς γνωστόν, φεύγει ἀπὸ τὸ παράθυρον.

Κανεὶς, βεβαίως, δὲν ἀρνεῖται τὴν σημασίαν καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν ἀτομικῶν ἐκθέσεων. Μᾶς δίδουν τὸ μέτρον τῆς συνολικῆς ἀξίας ἐνδὸς ζωγράφου, μᾶς παρουσιάζουν τὴν ἐξέλιξιν του καὶ μᾶς τὸν ἐμφανίζουν εἰς τὰ διαδοχικὰ στάδια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ταλάντου του, εἰς τὰς ἀμφιβολίας του καὶ τὰς κατακτήσεις του, συναγωνιζόμενον ὄχι πλέον πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμοτέχνους του, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του. Μία ὅμως ἀτομικὴ ἐκθεσις δικαιολογεῖται γιὰ ἕνα ζωγράφον, πού ἔγινε πλέον κύριος τῆς τέχνης του, πού ἔδωκε τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως του, πού ἐδημιούργησε μίαν ξεχωριστὴν ὄντοτητα, πού δικαιούται νὰ κριθῇ ἐκτὸς συναγωνισμοῦ καὶ πού ἐνδιαφέρει, προσωπικῶς πλέον, καὶ αὐτὸς καὶ ἡ τέχνη του. Μία ἀτομικὴ ἐκθεσις δικαιολογεῖται ἀκόμη γιὰ ἕνα ζωγράφον νεκρόν, ὁ ὅποιος ἔδωκεν ὅ,τι εἶχε νὰ δώσῃ καὶ δὲν δύναται νὰ δώσῃ περισσότερον. Ἀλλὰ, μετὰ κανένα τρόπον, δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθῇ γιὰ κάθε ἀρχάριον καὶ κάθε ρατέ, ὁ ὅποιος μετακομίζει τοὺς μουσομάδες του εἰς μίαν κεντρικὴν αἴθουσαν, διὰ τὸν ἀπλούστα-

τον λόγον, ὅτι κανεὶς δὲν ἔχει τὴν διάθεσιν νὰ μεταβῇ πρὸς τοὺς μουσομάδες του. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπάρχουν αἱ γενικαὶ ἐκθέσεις. Ἐκεῖ ὁ ζωγράφος, ὅταν ἀξιωθῇ νὰ εἰσέλθῃ, θὰ ὑποστῇ τὴν σύγκρισιν πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμοτέχνους του, θὰ συναγωνισθῇ, θὰ λάβῃ ὁ ἴδιος συνειδησιν τῆς σχετικῆς του ἀξίας, καὶ θὰ νικήσῃ ἢ θὰ νικηθῇ. Ἀλλὰ καὶ ἡ νίκη του θὰ εἶναι μία πραγματικὴ νίκη καὶ ἡ ἥττα του θὰ εἶναι ἕνα κέντρισμα πρὸς νέαν προσπάθειαν καὶ πρὸς νέαν ἐργασίαν.

Δυστυχῶς, μετὰ τὴν τροπὴν, πού ἔλαβαν ἐσχάτως τὰ πράγματα τῆς ζωγραφικῆς, ἔχομεν τριάντα ἐκθέσεις, κάθε χειμερινὴν περίοδον, καὶ δὲν ἔχομεν καμμίαν ἐκθεσὶν. Διὰ νὰ λάβῃ κανεὶς μίαν γενικὴν ἰδέαν τῆς ζωγραφικῆς μας κινήσεως, πρέπει νὰ μισθώσῃ ἕνα αὐτοκίνητον καὶ νὰ περιέρχεται, ἐπὶ ἕξ ἡμέρας, ἕλας τὰς αἰθούσας, ὅπου κάθε ζωγράφος στήνει, κατὰ περιόδους, τὸ σπῆτι τῆς τέχνης του καὶ δέχεται προσωπικὰς ἐπισκέψεις. Καί, ἐπειδὴ γιὰ ἕνα σπῆτι, ὅπου πηγαίνει κανεὶς, ὀφείλει, ἀπὸ στοιχειώδη ἀθρότητα, ἕνα καλὸν λόγον, ἢ νέα μας ζωγραφικὴ κατήντησε—μία δυστυχία ἀκόμη—ν' ἀκούῃ μόνον τὸν καλὸν καὶ εὐχάριστον λόγον, καταργηθείσης, μόνον διὰ τὴν τέχνην αὐτὴν, τῆς κριτικῆς, ἢ ὁποῖα εἰς κάτι χρησιμεύει, ἐπὶ τέλους.

Μετὰ ὅλα αὐτὰ, ἔχομεν καὶ καλοὺς ζωγράφους—περισσότερους ἀπὸ ποτὲ—καὶ ἔργα ἀξία καλύτερας τύχης, ἀπὸ μίαν ἐκδρασμένην ἐμπορικὴν τοποθέτησιν. Οἱ ἴδιοι, ὅμως, οἱ ζωγράφοι πρέπει νὰ ἐννοήσουν, ὅτι αὐτὸ πού συμβαίνει, μετὰ τὴν ὠραίαν των τέχνην, δὲν ἤμπορεῖ, δὲν τοὺς συμφέρει τοὺς ἰδίους, νὰ ἐξακολουθήσῃ. Καὶ νὰ ζητήσουν, οἱ ἴδιοι, ἀπὸ τὸ Κράτος τὴν στέγην, πού τοὺς εἶναι ἀπαραίτητος, διὰ μίαν ἐπίσημον, ἐτησίαν, καλλιτεχνικὴν ἐμφάνισιν, ἀντὶ τῶν οἰκογενειακῶν ἐμφανίσεων, μετὰ τὰς ὁποίας μᾶς ἔχουν συνηθίσει καὶ εἰς τὰς ὁποίας, κάποτε, μᾶς παρουσιάζονται μετὰ τίς πιζάμες των.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ

ΟΙ "ΠΕΖΟΙ ΔΡΟΜΟΙ," ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Με τον τίτλο «Πεζοί Δρόμοι» είδανε τελευταία το φως του βιβλίου πεζογραφήματα του ποιητή Παλαμά, σε δυο τόμους. Έρχονται κάμποσον καιρό ύστερ' από τους άλλους δυο εκείνους τόμους των «Γραμμάτων» και τον τόμο «Πρώτα Κριτικά», που περιλάβαιναν άρθρα του σε λογικά θέματα της διανοητικής μας ζωής.

Ο Παλαμάς, με την αδιάκοπη, τη συγκρατητή εργασία του, θαυμαστή στο μέγεθος, στον όγκο και στην αξία της, μας κάνει την εντύπωση ενός πιστού, που σκοπό της ζωής του έβαλε να χτίση μεγαλόπρεπο τό ναό του σε τόπους έξω από τους χιλιοπατημένους, στις πιο ψηλές κορφές, και κουδάλει το πλούσιο υλικό του εκεί, ύστερα το μετατοπίζει πιά πέρα, πάλι το ξαναπλουτίζει και προσθέτει και το μεγαλώνει γεμάτος όρεξη, δίψα, ζωντάνια, δίχως κούραση για τον ανήφορο, έτοιμος πάντα με νέο πόθο να ξαναρχίσω τους ατέλειωτους δρόμους του, που όσο κι αν φαίνονται πεζοί, χρωστίονται στην ψυχή που τους δημιουργεί, στη φαντασία που τους αναχαράζει και τους ανοίγει, στη μάθηση που τους κάνει στρωτούς, στον ήλιο της καρδιάς που τους περεχύνει με λάμψη.

Ο Παλαμάς, ποιητής μένει και στην πεζογραφία του. Η φράση του δεν ξεχνά το στίχο και το σύνθεμα κάθε άρθρου ή μελέτης του έχει την τεχνική του τραγουδιού. Έτσι ο πεζός λόγος παίρνει χρώμα και φως, αστράφτει από λυρισμό, μεθ'α με το κρασί της έμπνευσης και κυλά σαν κατεβατό ποτάμι. Τι κι αν παρασέρνει ό,τι βρσκει στο διάβα; Την όρμη του κοιτάζετε και θαυμάστε την. Όλα μας τ'α φέρνει έμπρός μας

πλούσια κι άκέρια, άφθονα κι άδοξα, κλαράκια, φτερά, πετραδάκια, κορμούς, ρίζες. Υλικό για να πάρουμε, να διαλέξουμε, περισεμα πλούσιο, εύλογημένο, δομένο μ'άπλοχεριά, προσφορά φροντίδας κι αγάπης.

Ο κόσμος αυτός του Παλαμά είναι «ό έξωτικός δυσκολοπλησίαστος παράδεισος», καθώς ο ίδιος χαρακτηρίζει την πρώτη παιδική γνωριμιά του με τη μούσα του Ούγκώ, «ένα ψηλό στά βαθιά των όριζόντων μου βουνό που μπορούσα από κάποιες του ραχούλες, μ' ένα επίμονο σκαφάλωμα, να βρεθώ στα ύψη όπου ο κόσμος και όλόγυρα και ψηλότερα και χαμηλότερα ξανόγεται με τη χάρη της ζωγραφιάς: όμως βουνό που μου είταν ακόμα ή κορφή του άπροσπέλαστη ή κορφή που σου δίνει ν' αντιχρίσης τ'α τετραπέρατα σε όλη τη δόξα της δημιουργίας των».

Ο πρώτος τόμος των «Πεζών Δρόμων» περιέχει δυο ειδών πεζογραφήματα που αρκετό διάστημα χωρίζει τις εποχές που γραφτήκανε. Τα «Φιλικά γράμματα», από τ'α «Σημειώματα στο περιθώριο». Τα πρώτα δημοσιεύτηκανε στο περιοδικό «Έστία» του ποιητή Δροσίνη, τον καιρό που ή δημοτική μας γλώσσα, δειλά δειλά, πρόβαλε στον πεζό λόγο (1893). Είταν ή κρίσιμη εποχή, κατά το χαρακτηρισμό του Ψυχάρη: «Τή στιγμή που πρωτοπροβάλη σε μια χώρα ο πεζός λόγος — έννοώ τη φιλολογική πεζογραφία — είναι το πιο σπουδαίο φαινόμενο, θάλεγα ένα ανέβασμα, το ανέβασμα της λογικής». Κι άμέσως βλέπουμε πως ποιητικό χέρι έπρεπε να ξαναπιάση το κοντίλι — ύστερ' από το παράδειγμα του «Ταξιδιού» — για να τραθήση

πρός τ'α έμπρός αυτό το ανέβασμα της λογικής. Έπειτ' από τόσα χρόνια, ξαναδιαβάζοντας τις σελίδες των «Φιλικών γραμμάτων», πως μας τραβά ή παρθενική όμορφιά του δημοτικού λόγου, που, όσο κι αν έμενε τότε άκαλλιέργητος από τη στρατευόμενη λογοτεχνία, όμως εύρισκε όλα τ'α στοιχεία για να έκφραστ'η με τόση άπλότητα και τόση χάρη...

Βέβαια του πεζού λόγου, του είχε προετοιμάσει το δρόμο ή παίηση. Δεν του στάθηκε μόνο στήριγμα και οδηγός, μα κάτι περισσότερο. Κολυμπήθρα και κριτήριο. Η παίηση, που στά δημοτικά τραγούδια μέσα, αιώνας, διαφύλαξε το δημοτικό λόγο, σαν άνθος ζωντανό της μιλιās του έθνους, και τον παράδωσε στους λογοτέχνες ποιητές της αναγεννητικής εποχής από το 1880 και όωθε. Αν θυμηθ'η κανείς πως τ'α πρώτα πενήντα χρόνια ύστερ' από την ανεξαρτησία του έθνους, δημιουργήθηκε στη λογοτεχνία μας μια τόσο θολή άτμοσφαίρα, με την επικράτηση του άττικισμού, με την απομάκρυνση από τη ζωντανή λαλιά του λαού, με την τάση προς την κούφια άρχαιολατρεία, με την περιφρόνηση προς τη σύγχρονη ζωή και παράδοση, με τη δουλική μίμηση της ξένης λογοτεχνικής παραγωγής, παρεξηγημένης το περισσότερο και τούτης, — τότε θα νοιώση πόσο γενναίο και τολμηρό είτανε το βήμα του Παλαμά ν' ακολουθήση στον πεζό λόγο το δρόμο του Ψυχάρη. «Η δημοτική γλώσσα», σημειώνει στον πρόλόγο του ο ποιητής, «από τη στιγμή που γράφεται ως γλώσσα λογοτεχνική είναι άρχιτεχτονικό κατόρθωμα».

Δέκα πέντε όλάκερα χρόνια ύστερ' από το φανέρωμα των «Φιλικών γραμμάτων», έρχονται τ'α «Σημειώματα στο περιθώριο», που άρχισανε να δημοσιεύονται τον Άπρίλη του 1909 σε συγκρατητά φύλλα του άτρόμητου «Νουμά». Η νέα μας λογοτεχνία είχε προχωρήσει στο μεταξύ. Άφηνε την τρυφεράδα κι άδεξιούση της παιδούλας κ' έπαιρνε τη γλυκειά όμορφιά της κορασιάς. Το Πανεπιστήμιο κ' ή Βουλή με τους συντηρητικούς καθαρευουσιάνους χτυπούσανε ζωηρά τη γλωσσική και την πνευματική μας αναγέννηση. Οι έφημερίδες όνοματίζανε «παράφρονες» τους λογοτέχνες μεταρρυθμιστές. Η κοινωνία παρασυρμένη μέσα στη θαλούρα

της μάχης, αναθεμάτιζε αυτούς που θέλανε να της χαλάσουνε την ήσυχία. Οι δημοτικιστές, λιγότεροι πάντα, μα μ' επίγνωση της πραγματικότητας και του έργου που είχανε αναλάβει, άντιστεκόντανε, με τη λογική, με την έπιστήμη, κάποτε με το πείσμα. Έτόια ή περικυκλωσιά. Κι ο Παλαμάς, τότε βυθισμένος στη γαλήνη της μελέτης του, τότε στηλωμένος όρθός για να υποστηρίξη την ιδέα του, δεν έπαυε να τροφοδοτ'η τις στήλες του «Νουμά» με τ'α «Σημειώματα» του. Έγραφε: «Πάντα συνηθίζω να τραβά στο περιθώριο του βιβλίου που διαβάζω μολυβιές. Καμιά φορά οι μολυβιές γίνονται με γράμματα, αντί μ' άπλές γραμμούλες». Έτσι, σε λίγες γραμμές, τότε σε σελίδα μισή ή όλάκερη, έδινε την εντύπωση του από διαβάσματα και λογικά περάσματα. Και τί είναι τ'α σημειώματ' αυτά; Λόγος και αντίλογος, αυτοκριτική, αυτοβιογραφία και μαζί κριτική και συγκριτική για ζητήματα της ιστορίας, της πολιτης, της φιλοσοφίας, για τ'α γεγονότα της πνευματικής ζωής, για το θέατρο και τη δραματική τέχνη, για την ήθοποιία, για το μυθιστόρημα, για την πολιτική και την πολιτειολογία, τη λεξογραφία, το συνταίριασμα θρησκείας και φιλοσοφίας, την κοινωνιολογία, τη χειραφέτηση της γυναίκας και πάνου άπ' όλα για την υποστήριξη της ύπόθεσης του δημοτικισμού. «Αν υπάρχουν άνθρωποι που άνέχονται να λέγονται δημοτικιστές και δε θέλουνε να λέγονται μαλλιαροί ή ψυχαραιστές, οι άνθρωποι αυτοί ή δε θα είναι άδολοι όπαθόλ της ιδέας της δημοτικής, ή δεν έχουν συνείδηση του ποσού, μικρού ή μεγάλου, από το μαλλιαρισμό και από τον ψυχαραισμό που ρέει στο αίμα τους».

Μέσα από τ'α «Σημειώματα στο περιθώριο» αναβλύζουν ιδέες και μας δίνονται μαθήματα από τ'α πιο αξιοπρόσεχτα για ζητήματα της τέχνης. Μιλεί ή πείρα, ή σπουδή και ή ματιά του Παλαμά, που βλέπει συχνά από πιο ψηλά και για τούτο πιο έξαστερα και πιο μακριά. «Η παίηση στην έντέλεια δε βρσκεται, παρά μέσα στο στίχο που είναι στην έντέλεια καμωμένος... Θα καταντήσουμε μη φροντίζοντας το στίχο, να χάσουμε την παίηση». Κι άλλου: «Σάν τ'α ρόδα, σαν τ'α σύνεφα, σαν τ'α βουνά είναι τ'α είδη και οι τύποι και τ'α θέματα της σκέψης και της τέ-

χνης, ούτε παλιωμένα, ούτε καινούρια. Παντοτινά.» Κι ακόμα άλλου: «Η γλώσσα κάποιων εφημερίδων. Στην ίδια τη γραμμή ζευγαρωτά οι πιο άχώνευτες ελληνικούρες με τα ωμότερα της ξενομανίας αλαμπουργέζικα. Καμιά φροντίδα λογικής και μουσικής δηλαδή τέχνης. Κι ο δημοσιογράφος τεχνίτης είναι του λόγου, στο είδος του. Κι αυτό το λένε φυσικότητα κολοκύθια. Δεν μπορούν να κυβερνήσουν τρεις γραμμές από τη γλώσσα τους και θέλουμε να κυβερνήσουν την κοινή γνώμη».

Οι «Πεζοί Δρόμοι» στο δεύτερο τόμο τους τρικυμίζονται από θαυμασμό για τρεις κορυφαίους. Τον πολυγνώστη σαρκαστή Ανατόλ Φράνκ, τον άχτιδόβολο Μπάυρον και τον Ούγκω τον πολύφωνο και πανύψηλο. Τρεις έμιλλες του Παλαμά, απ' άφορμή του θανάτου του πρώτου, των εκατόχρονων της θανάτου του δευτέρου και πανηγυρισμού της μνήμης του τελευταίου. Με τα μέσα που του χαρίζουν ή μάθηση κ' ή γνώση, συνταιριασμένα με την ποιητική του πνοή, ο σοφός μελετητής, με δεξιόσύννη, με μέθοδο, με διάθεση, με στοργή μας μπάζει στο θέμα του, κινήμένος στην ανάλυσή του από ένθουσιασμό και μεθήσι αδιάκαπο, και μας ζωντανεύει με ζωηρότητα την ιδέα του. Κ' είναι ή κεντρική του ιδέα, πώς και οι τρεις αυτοί μεγάλοι τεχνίτες του λόγου σταθήκανε ήρεμένοι από το πνεύμα το Έλληνικό, που καθέννας με τα δικά του χαρίσματα, το θαύμασε, το λάτρευε και το ύμνησε. Έλληνολάτρες... Έτσι ο Παλαμάς έχει τον τρόπο να γοητεύη και να παρασέρνη, καθώς οι ρομαντικοί. Γιατί μ' όλα του τα περπατήματα και τα γυρίσματα σε νεώτερους δρόμους, ο ποιητής μας κρατιέται από το ρομαντισμό. Τα πρότυπά του, είτε από τα βιβλία τα συμμαζεύει, είτε τ' αναδίνει από το άδολο της ψυχής του, έχουνε, λίγο πολύ, του ρομαντισμού τη σφραγίδα. Και ίσως αυτό μαζί να είναι ή δύναμη και ή αδυναμία του. Ο κριτικός των «Γάιμς» στα 1921, απ' άφορμή της Άγγλικής έκδοσης των «Έκατό φωνών» στη μετάφραση του Φουτρίδη, σημειώνει τ' ακόλουθα: «Το ρομαντικό πνεύμα στην Ελλάδα έρχεται σκληρά ν' αποδειξη την αδυναμία του να ζήση μέσα σ' ένα κόσμο που δεν το συμπαθεί, γιατί ποτέ δεν έγινε εκεί

πέρα, καθώς στην Άγγλία και λιγώτερο στη Γαλλία, θεωρητική μεταφυσική πίστη που καλλιεργήθηκε από μερικούς. Φανέρωσε, αλήθεια, καθώς όλος ο ρομαντισμός, τη φιλελεύθερη διαμαρτυρία του άπεριορίστου έναντι της μικρότητας των πραγμάτων, όμως ή τέτοια διαμαρτυρία είναι πολύ στενά δεμένη με πραχτικά προβλήματα του Έλληνικού έθνους και ή θλιβερή άποτυχία για ένα τέτοιο πρόγραμμα έκαμε να ξεφυτρίση ο ρομαντισμός στην Ελλάδα ύστερα από πολύν καιρό, αφού σ' άλλους τόπους είχανε παραδεχτεί μια θρησκεία λιγώτερο περίπαθη».

Και όμως ο Παλαμάς με την περιπάθειά του αυτή, και με όλο τον υποκειμενικό λυρισμό στην κριτική του, έσπειρε την πίστη και την αγάπη για τη μελέτη της νεοελληνικής ζωής και λογοτεχνίας. Μας έδειξε τί αξίζει ή δημοτική μας ποίηση, τί αξίζανε οι άγνωστοί ως τότε Έφτανησιώτες ποιητές: ο Κάλβος και ο Τυπάλδος, μας έδειξε ακόμα που είναι ή δύναμη του Βαλαωρίτη, ποιά στάθηκε στα νέα μας γράμματα ή θέση τραγουδιστών σαν το Βιζυηνό και τον Κρυστάλη. Με το σεβασμό του στην ιερότητα της τέχνης και τη λατρεία του, δημιούργησε τη νέα παράδοση. Μελέτησε τα περασμένα, όχι ψυχρά σαν τους δασκάλους, μα με θερμή λαχτάρα για ν' άνοίξη τους δρόμους προς το μέλλον. Και ό,τι έγινε ως τώρα, το ζύγιασε με συμπάθεια, με συγκατάθεση, με βαθιά σκέψη, με σεμνή σοφία και κάποτε με ειρωνία αγέρωχη. Ταξίδεψε όσο άλλος μας κανείς σε κοντινούς και μακρινούς τόπους ιδεών. Τώρα με τους «Πεζούς του δρόμους», που έγώ θα τους έλεγα Ποιητικούς, μας δίνει νέα δείγματα της πολυποίκιλης εργασίας του, που φωτίζει σε πολλές μεριές το καθαυτό ποιητικό του έργο και το έξηγει και το ξεδιαλύνει στα μάτια του προσεχτικού μελετητή. Και τέλος, άσχετα προς κάθε του νεώτερη επιφύλαξη, ο Παλαμάς είναι από τους πρώτους, καθώς είπαμε, όμολογητές του έργου ενός άλλου ποιητή, του Ψυχάρη, που ή επίδραση της λυτρωτικής του διδασκαλίας, από τις πλάνες του λογωτατισμού, έδωσε φτερά στη λογοτεχνία μας και την έσπρωξε σε δρόμους αξίους και γόνιμους.

Ακόμα ο Παλαμάς, με όλο τον τωρινό ακαδημαϊκό του συντηρητισμό, ποτέ δε στάθηκε αποκλειστικός. Κάθε νεωτερισμός του

είναι αξιοπρόσεχτος, όσο κι αν του φαίνεται άποκρουστικός. Δεν τον έ τυφλώνει κανενός είδους σχολαστικότητα ή στενόκαρδος φανατισμός. Μόνο πώς βλέπει τα πράματα και το έξηγει με το δικό του τον τρόπο, που είναι ή ενσάρκωση της εποχής του, της εποχής που ήρθε ύστερ' από την επανάσταση του 21, γεμάτη νοσταλγία για τα ιδανικά της χαμένης δόξας, με ζωηρό πόθο να πραγματοποιήση τ' άπραγματοποίητα, μ' επιθυμία να στηρίξη στα πόδια του ένα νέο κράτος που όλα του λείπανε, να μορφώση μια τάξη κοινωνική που οι ίδιοι οι πρωτοστάτες της είχανε παραγνωρίσει τον προορισμό της. Κ' ένας μικρός λαός άνοδήγητος, πλανημένος, χαμένος από τη στέρηση, γυρίζοντας και ξαναγυρίζοντας μέσα σ' ένα φαύλο κύκλο, άπομονωμένος, χαυνωμένος και στενοχωρημένος έδαφικά και πνευματικά, ποθούσε το λυτρωμό και φώναζε για την κατάντια του. Και το σημείο που έστρεψε τα μάτια του, καλά ή κακά, ήταν ένα: ή έθνική ιδέα.

Στις στενόχωρες αυτές στιγμές, έρμηνευτής ραψωδός και παρήγαρος κριτής παραστάθηκε ο Παλαμάς. Κι αν σ' αυτή την εποχή του δεν προσέχτηκε, όσο έπρεπε, όμως έτσι ή ποίηση και ή κριτική του, άξεχώριστα, είναι καθωρισμένες. Γιατί και με της λύρας τη χάρη και με το κριτικό του κοντίλι άγωνί-

στηκε να ξεδιαλύση πλάνες. Για τη λευτεριά της σκέψης πάντα ύψωσε τη φωνή του. Και το θετικό που μας δίνει ή τέχνη του είναι εκείνο το κάτι, που τον έ τραβά όλοένα προς τα ψηλά, τα πλατιά, τα ελεύθερα, τα μεγαλοφάνταστα. Πολλά ρυάκια συντρέχουνε την πηγή.

Κάποτε μας ξαφνίζει ή αντίφαση ανάμεσα στις ιδέες και στα αίστημά του και το παίρνουμε για σημάδι αδυναμίας. Μα και το αυτό είναι χαρακτηριστικό της ανήσυχης κι αντιφατικής διανοητικής μας ζωής. Ο τεχνίτης ασιτάνεται όλα τα γύρω του και τ' αναδίνει. Στον τρόπο, στο «πώς» τα εκφράζει πρέπει να σταθούμε, για να κρίνουμε την αξία και τη δύναμη της τέχνης του. Και οι αντίφασες αυτές, πολλές φορές, μας δίνουν άφορμή να τον παρατηρήσουμε απ' όλες τις όψεις και τις μεριές του.

Ο Παλαμάς, καθώς και ο Ψυχάρης, δεν μπορεί να μπουνε στο μέτρο κανενός νεώτερου Προκρούστη. Είναι όπως είναι. Και νομίζουμε πώς οι κατοπινοί τους πρέπει να τους λογαριάζουνε με το ζύγι της εποχής που τους γέννησε, τους έθρεψε και τους χαραχτηρίζει. Τότε μόνο θα μπορούσανε να νοιώσουν το έργο τους, να το κρίνουν και να το συγκρίνουν με το αύριο, φωτεινότερα και δικαιότερα.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

Η ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ

ΤΡΙΟΛΕΤΤΑ

Ξανά τραγουδι άβρότατο ή ψυχή μου να σου πλέξη,
της κάθε γλυκοθύμησης καλάσι ναρθή τ' άχνάρι,
με την καρδιά μου λύρα της, τον πόθο μου δοξάρι,
ξανά τραγουδι άβρότατο ή ψυχή μου να σου πλέξη,
που ως απαλό νανούρισμα τον κόνο σου ν' άρνέψη.
Και σαν ν' άποζητήη νό βρή, σ' ένα σκοπό έρωτιάρι,
ξανά τραγουδι άβρότατο ή ψυχή μου να σου πλέξη,
της κάθε γλυκοθύμησης καλάσι ναρθή τ' άχνάρι.—

Κι αν ή καρδιά μας του Έρωτα τη θέρη πιά δεν νοιώθη,
των αναμνήσεων ο χορός στεργή χαρά μας μένει
—με τα παλιά μας ή ψυχή για πάντα είναι δεμένη.—
Κι αν ή καρδιά μας του Έρωτα τη θέρη πιά δεν νοιώθη,
κάποτε χωροί αναδεύονται οι άκοιμητοί μας πόθοι.

ΑΛΕΚΟΣ ΦΡΑΓΚΟΣ

FELICIA SCATCHERD

Κατὰ βίον, κλίνοντα ἤδη πρὸς τὴν δύσιν, πολλοὺς ἐγνώρισα «φιλέλληνας», ἀλλ' ὄλιγους ἐξ αὐτῶν εὖρον πράγματι ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, ἢ οὐσιαστικῶς χρησίμους εἰς αὐτήν.

Ἐν πρώτοις ἔχομεν τοὺς ἐπιδιώκοντας ἴδια τέλη, εἴτε ὕλικὰ εἴτε καὶ ἠθικὰ, καὶ οὗτοι εἶναι, ὡς εἰκός, ἔτοιμοι νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς ἐχθροὺς καὶ συκοφάντας παντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ, ὅταν παύσωμεν νὰ θεραπεύωμεν τὰς ἀνάγκας τῶν ἢ τὴν ψευδοφιλοτιμίαν τῶν. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων ἀπαντῶσιν ὄχι ὄλιγοι, προσωπικῶς εὐγενέστεροι, οὓς ἐλκύει ἢ ἑλληνικὴ ἰδέα, ἀλλ' οἵτινες ἀξιοῦσιν ἢ Ἑλλάδα νὰ εἶναι δορυφόρος τῆς πατρίδος τῶν καὶ οἵτινες στρέφονται καθ' ἡμῶν, μάλιστα παύσωμεν νὰ εἰμεθα εὐπειθεῖς εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν, ἔστω καὶ ἂν ἡμεῖς δὲν στρεφόμεθα κατὰ τῆς πατρίδος τῶν, ἀλλ' ἀποβλέπομεν ἀπλῶς εἰς τὰ ἴδια μᾶς συμφέροντα. Τιοιούτους φιλέλληνας ἐγνώρισαμεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τοιοῦτον δὲ εἶδος φιλελληνισμοῦ ἀνταποκρίνεται ἢ δημιουργία τῶν Τριῶν Κομμάτων, ἣτις κατέστησε τὸν βίον ἀβίωτον εἰς τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν Ὄθωνα.

Ἄλλη πάλιν κατηγορία εἶναι ἢ τῶν ἀγνῶν, ἀλλ' ἀχρήστων φιλελλήνων, ἣτοι ἀνδρῶν οἵτινες ἀγαπῶσι μὲν εἰλικρινῶς τὴν χώραν μας, ἀλλ' οἵτινες, δι' ἕνα ἢ ἄλλον λόγον, ἀδυνατοῦσι νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτήν θετικὰς ὑπηρεσίας. Τιοιοῦτοι εἶναι πολλοὶ φιλόλογοι, λάτρεις κυρίως τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος, καὶ οἵτινες, ζῶντες ἐν τοῖς σπουδαστηρίοις τῶν (δι' ὃ καλοῦνται Studien—Gelehrte ὑπὸ τῶν Γερμανῶν), οὐδαμῶς σκέπτονται νὰ κινήθωσιν ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε ἔχουσι καὶ τὰ μέσα νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης.

Εὐτυχῶς δὲν λείπουσι καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες εἰλικρινῶς ἐνδιαφέρονται καὶ δρῶσιν ἐνεργῶς.

Εἰς τὴν πρώτην δὲ γραμμὴν αὐτῶν ἦτο ἀναμφισβητήτως ἢ Felicia Scatcherd. Αὕτη δὲν ἐδίσταζε νὰ μᾶς ὑποστηρίξῃ ἐκθύμως καὶ ὅταν ἢ διπλωματία τῆς πατρίδος τῆς ἠκολούθει ἄλλην — καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδείχθεισαν ὡς πεπλανημένην — ὅδον· λ.χ. κατὰ τὴν Μακεδονικὴν κρίσιν τῶν ἐτῶν 1903—1908, ἢ κατὰ τὴν προτελευταίαν φάσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος : 1909—1910. Μᾶς ὑπεστήριξε δὲ ἀποτελεσματικώτατα, διότι ὄχι μόνον ἔγραφε συνεχῶς, καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν ὑπερδιηύθυνε, τὴν « Asiatic Review », καὶ εἰς ἄλλα φύλλα, ἀλλὰ καὶ περιήρχετο συνεχῶς τὴν Ἑγγύς Ἀνατολήν καὶ, ἐπανερχομένη εἰς τὴν πατρίδα τῆς, κατήχει τοὺς συμπόλιτας αὐτῆς μὲ τὸ κύρος αὐτόπτου μάρτυρος (eye-witness). Πρὸς τούτοις δὲν παρέλιπε καὶ τοὺς εἰς Ἀγγλίαν ἐρχομένους Κρήτας, Μακεδόνας, Κυπρίους ἢ Βορειοηπειρώτας θερμῶς νὰ ὑποδέχεται καὶ νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφήν μὲ τοὺς δυναμένους νὰ τοῖς φανῶσι χρήσιμοι Ἀγγλοὺς.

Ἡ δράσις τῆς ἦτο εὐχαρπὸς καὶ δι' ἄλλον λόγον, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῶν ἐπιτοπίων τῆς ἐρευνῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς μελετῶν εἶχε καταστήσει τελείως κᾶτοχος τῶν ζητημάτων μας καὶ συνεπῶς ἠδύνατο νὰ μὴ περιορίζεται εἰς ψιττακισμούς, ἀλλὰ νὰ ἐκθέτῃ ὅσα εἶχε νὰ εἴπῃ μὲ κάποιαν πρωτοτυπίαν καὶ, ἐννοεῖται, κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν νοοτροπίαν τῶν συμπατριωτῶν τῆς. Ὅχι δὲ ὄλιγον ἐπέδρα ἐπὶ τούτων ἢ πεπολιθῆσις δι' ἢ δις Σκάτσερδ ἦτο τελείως ἀνιδιοτελής καὶ μόνον ὑφ' ὕψηλῶν ἰδεωδῶν ἠλαύετο.

Προσθέσατε εἰς τὰ ὡς ἄνω ὅτι ὁ κύκλος τῶν σχέσεών τῆς ἦτο εὐρύτατος. Ὅντως ἢ καλὴ μας φίλη ἠσθάνετο μὲν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι, ἀδελφικὴ φίλη τῆς κυρίας Δρακούλη καὶ θερμὴ θαυμάστρια τοῦ ἑλληνοῦ συζύγου ταύτης, εἶχεν ἀκολουθήσει τούτους εἰς τὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ταξεί-

διὰ τῶν καὶ ἦτο εἰς συχνὴν ἐπαφήν μὲ τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν Ἀγγλίαν Ἑλληνας, ἀλλὰ δὲν ἐνδιεφέρετο μόνον δι' ἡμᾶς.

Θυγάτηρ ἀγγλοῦ ἀξιωματικοῦ, φίλου τοῦ Γαριβάλδη, τοῦ Κοσσούθ καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πατριωτῶν, οἵτινες, μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα, ἐπέβαλον εἰς ἀπρόθυμα ἀνακτοβούλια τὸν σεβασμὸν τῆς Θεωρίας τῶν Ἐθνικοτήτων, ἐπάλλετο ὑπὲρ ὄλων τῶν ἀλυτρώτων, δι' ὃ καὶ ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Ἐπιθεωρη-

σεως τῶν Ἐπιθεωρήσεων Stead ἐκάλει αὐτήν «τὸν ἐν Λονδίῳ πρέσβυν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος». Ἄνεψιά δὲ τοῦ βουλευτοῦ Martin, ἔστις ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν τοῦ πρώτου νόμου πρὸς προστασίαν τῶν ζώων, (ἔστις καὶ παραμένει γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα του Martin bill), ἦτο μ' ἄ τῶν γνωστοτέρων ἀγγλίδων ζωοφίλων. Ἐτέλος ἢ τα καὶ εἰς τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς Ἐταιρείας τῶν Ψυχικῶν Ἐρευνῶν, οἱ δ' ἐπιφανέστατοι ἄνδρες, οἵτινες προΐστανται ἐν Ἀγγλίᾳ τῆς πνευματικῆς κινήσεως, οἱ ὁ Σερ Ὀλιβερ Lodge, ἢ ὁ Σερ Ἀρθούρος Conan Doyle, ὅπως ἰδιαιτέρως ἐξετίμων καὶ ἠγάπων αὐτήν.

Οὐδεμίαν ὁμῶς ὑπόθεσιν συνεχίνει τὴν δα Σκάτσερδ πλέον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ταύτης ἔθετεν εἰς κίνησιν τοὺς ποικιλιωτάτους κύκλους τῶν γνωριμιῶν τῆς. Τοῦτο πλειστάκις ἰδίῳις ὁμῶσιν ἀντελήφθη ἐγγνωμόνως δ' ἀναμνησχομαι τῆς πολυτίμου

συνδρομῆς ἢν μοι παρέσχε, ὁσάκις μετέβην ἐν ἀποστολῇ εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἴδια ἐν ἀρχῇ τοῦ 1915.

Ἡ μετ' αὐτῆς συνεργασία ἦτο ἐξαιρετικῶς εὐχάριστος, δι' ἔν λόγον καὶ ἢ δράσις τῆς ἦτο ἐξαιρετικῶς ἀποτελεσματικὴ, ἔτι δηλαδὴ ἢ γυνὴ αὕτη, ἣτις ἔζη δι' ὠρισμένα ἰδεώδη, δὲν εἶχε τὸν ὀχληρὸν ψευδαισθηματισμὸν καὶ τὴν κλαυθμηρίζουσαν ρητορείαν ἐνίων ἀγγλοσαξῶνων ἰδεολόγων, ἴδια μάλιστα

στα γεροντοκορῶν. Πάντοτε πλήρης φαιδρότητος καὶ εὐθυμίας σὲ διεσκέδαζεν, ἔσοῦ καὶ σὲ ἐνεθάρρυνεν ἢ σὲ ἔπειθε.

Καὶ ὁμῶς τὸ πλήρης ζωῆς καὶ σφρίγγους αὐτὸ πλάσμα ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας πρὸ δύο ἀκριβῶς ἐτῶν. Ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τῆς ἐπιτελεῖται ὑπὸ τῶν ἑταιρειῶν, εἰς ἃς συνειργάζετο, διὰ μνημοσύνων καὶ ἐν μιᾷ περιπτώσει μάλιστα δι' ἐιδικοῦ ἐνιαυσίου δημοσιεύματος. Ὅθεν ἐνόμισα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ ἀπαράτηρητος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπὲρ ἢς τόσον εἰργάσθη. Μὴ

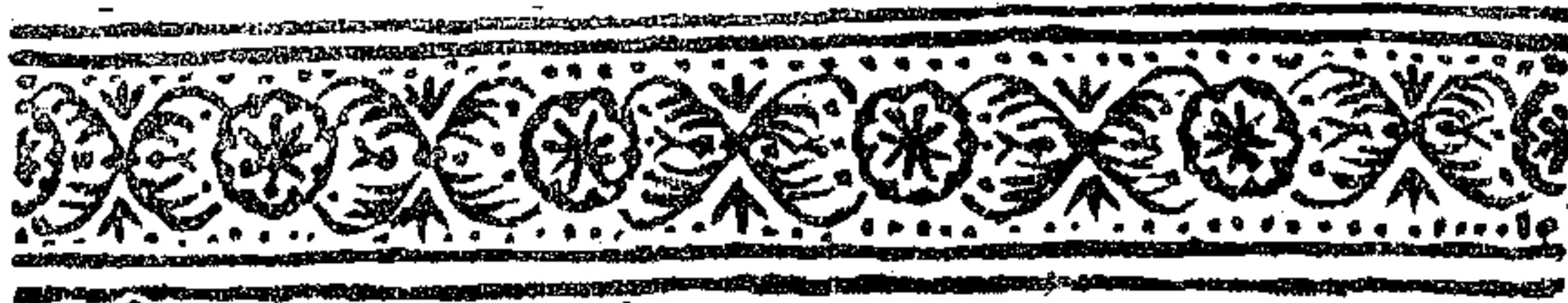
μαθῶν δὲ πρὸ διατίαις ἐγκαίρως τὸν θάνατόν τῆς, ἵνα τελέσω πρὸς τὴν μνήμην τῆς τὸν ὀφειλόμενον φόρον, δὲν θέλω νὰ παραλείψω νὰ καταβάλω τοῦτον σήμερον.

Ἐῶχομαι ὁπως ἑλληνας ζῶντες ἐν Ἀγγλίᾳ προσκλήσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα φίλους δυναμένους νὰ συνεχίσωσι τὸ εὐγενές τῆς ἔργον.

A. M. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

FELICIA SCATCHERD

ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΚΘΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΠΟΓΕΜΑΤΙΑΝΗ

Ὁ Παπποῦς εἶχε ἓνα δικό του τρόπο νὰ βάζῃ τὸν καπνὸ στὴν πίπα του, ποὺ ἀπ' αὐτὸν καταλάβαινες ἂν εἶχε κέρφι ἢ ὄχι. Κ' ἐγώ, σὰν ἔβλεπα νὰ πνέῃ εὐνοϊκὸς ἄνεμος, δὲν ἔχανα τὴν εὐκαιρία : μὲ χίλιες γαλυφιές καὶ χάρδια τὸν παρακαλοῦσα νὰ μοῦ πῆ καμμιά ἱστορία.

Ἡ προτίμησή μου ἦταν οἱ Συριανές. Ἄκουγα ἓνα σωρὸ ἔθιμα τόσο μακρυνὰ καὶ περίεργα ! Καὶ πολλές φορές, ἡ περιγραφή ἦταν τόσο ζωντανή, ποὺ θαροῦσα πῶς ἔβλεπα τὴ σιλουέττα τοῦ κυρίου Νομάση μὲ τὸ μπονζουράκι καὶ τὸ ψηλό, ἢ τῆς κυρίας Προεδρίνας μὲ τὰ τουρνούρια καὶ τὴν οὐρά.

Μιά μέρα, ποὺ τὸν εἶχα πετύχει πάλι μὲ μεγάλα κέρφια, πῆρα ἀμέσως τὴ συνειδησμένη μου θέση, σ' ἓνα μαξιλάρι κοντὰ στὴ πολυθρόνα του, κι' ἄρχισα τὰ παρακάλια.

— Καὶ σὰν τί θέλεις νὰ σοῦ πῶ ; ἦταν ἡ τακτικὴ του ἐρώτηση.

— Ἔρεις τὰ γούστα μου, Παπποῦ...

— Νὰ σοῦ περιγράψω λοιπὸν μιὰ ἀπογεματιανὴ τῆς Γαλιᾶς :

Ἐπιφώνημα χαρᾶς ἀπὸ μέρους μου, βήξιμο τοῦ Παπποῦ, σκάλισμα τῆς πίπας, καὶ σὲ λίγο ἄρχισε μὲ τὴ βαρεία του φωνὴ καὶ τὸ ἐκφραστικὸ χαμόγελο :

— Ἐνα μῆνα πρωτίτερα, ἡ κυρὰ Μαριγώ, ἡ μαγελοῖσα, ἔβγαζε ρόζους στὰ δάχτυλα γιὰ νὰ γυρνᾷ τὰ διάφορα σεμπέτια, κ' ἡ μεσιά (ἡ καμαριέρα) δὸς' του καὶ κοπάνιζε τ' ἀμύγδαλο καὶ τὸ καρύδι γιὰ τοὺς κουρκομπίνους καὶ τ' ἀμυγδαλωτά. Ὅλα τὰ τραπέζια ἦταν γεμάτα φύλλο, ψιλὰ-ψιλὰ ἀνοιγμένο, καὶ, πρὶν ὀχτῶ ἡμέρες, ἄρχιζαν νὰ τρῖβωνται τὰ μπακίρια καὶ νὰ σφουγγαρίζεται τὸ σπίτι ἀπ' τὴ σοφίτα ὡς τὸ

καρβουναριό. Τίποτε δὲν ἔμενε στὴ θέση του. Σ' ὄλονῶν τὰ πρόσωπα διαβιζόταν μιὰ ἀνησυχία. Τὸ μεσημεριανὸ φαί τραγόταν στίς δυό, καὶ τὰ παιδιά μπορούσαν νὰ χαλάσουν τὸν κόσμο στὴν αὐλή, χωρὶς νὰ τὰ μαλλώσῃ κανένας.

Τέλος, ξημέρωνε ἡ μεγάλη μέρα. Ὁ ὑπηρέτικος, πλυμένος, κουρεμένος, ἀλλαγμένος, ξεκινούσε ἀπ' τὶς ὀχτῶ τὸ πρωὶ νὰ κἀνῃ τὶς προσκλήσεις. Στὸ δρόμο, ὅσο πῆγαινε, ὄλο καὶ ξανάλεγε τὸ μάθημα ποὺ τοῦχε κάνει ἡ Κυρία του, καὶ σὰν ἔφρανε μπροστὰ σὲ κάθε πόρτα, χτύπαγε, ἔμπαινε μέσα κι' ἄρχιζε :

« Πολλά, πολλά χαιρετίσματα ἀπ' τὴν Κοκκίωνα μου, καὶ εἶπε μου νὰ σᾶς πῶ, τί κάμνετε ; καλᾶστενε ; ἐμεῖς καλᾶμεστεν. Καὶ τὸ ἀπόγεμα ἡ Κοκκίωνα σᾶς περιμένει. Τὸ μνηστὸ εἶναι ἡ κυρὰ Μιμίκα ».

Τὸ « μνηστὸ » ἦτανε ὅτι τάχα σήμερὰ τὸ πρωὶ ἦρθε ἡ ὄρεξη στὴν κυρὰ Μιμίκα νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κυρία ποὺ κάνει τὴν πρόσκληση, καὶ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία καλοῦνταν καὶ οἱ ἄλλες, ἔτσι δῆθεν ξαφνικά, κι' ἀπροτοίμαστα, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ ἀπὸ ἓνα μῆνα πρὶν ἦταν γνωστὸ : στίς 28 Ἰανουαρίου ἀπογεματιανὴ στῆς κυρίας Ἐρατώ, στίς 5 Φεβρουαρίου στῆς κυρίας Φανῆς καὶ πάει λέοντας.

Κατὰ τὶς δώδεκα, ἀλαφιασμένος καὶ τσακισμένος, γυρνοῦσε ὁ μικρὸς ἀπ' τὶς προσκλήσεις.

Μὰ μήπως ἦταν γιὰ νὰ ξεκουραστῇ ;

— Δημήτρη ! νὰ, τρεῖς δραχμές, νὰ μοῦ πάρῃς ἐξήντα ἀδρά.

— Δημήτρη ! τρέξε γιὰ τὰ γλυκὰ στὸ φρούνο.

Καὶ δὲν ἀναπαύονταν, παρὰ τ' ἀπομεσήμερο, σὰν πῆγαινε τὰ παιδιά σὲ καμμιά

καλόβουλη συγγένισσα, γιὰ νὰ μὴν τύχη καὶ κάνουν φασαρία.

Ἐν τῷ μεταξύ στὸ σπῖτι, μιζὶ μὲ τοὺς πρότεους κτύπους τοῦ ἔσπερινοῦ, ἄρχιζαι νὰ πιάνῃ σπασμὸς τὸ χτυπητήρι τῆς πόρτας. Καὶ φραίνουν ἡ κυρὰ Μαρίτση, ἡ Κοκκίωνα Θεανώ, ἡ κυρὰ Μαργιέττα, ἡ Κοκκίωνα Ζαμπελούκη, ἡ κυρὰ Φανῆ, ἡ κυρὰ Σαλαμέα, ἡ κυρὰ Μιμίκα, ἡ ἄμια Μαρονωὶ καὶ... οὔτε ἓνας ἀρσενικός ! Ὅλες, μάτια μου, κορδαωμένες καὶ στητές. Καὶ φροῦ-φροῦ ἀπὸ δῶ τὰ μεταξωτά, καὶ φροῦ-φροῦ ἀπὸ κεῖ τ' ἀτλάζια, καὶ δὸς' του γυαλάδες οἱ κατηφέδες καὶ λάμπες τὰ διαμαντικά. Σὲ δέκα λεπτά, εἶχαν μαζευτεῖ πενήντα γυναῖκες ποὺ παράβγαλναν ποιά θὰ μιλῆση πὸ γρήγορα καὶ πὸ δυνατὰ.

Διευθύνονται πρῶτα στὴν κρεββατοκάμαρα. Ἀπάνω στὸ διπλὸ κρεββάτι μὲ τ' ἀστραφτερὰ σεντόνια, τοὺς φρεσκοσιδερωμένους γύρους καὶ τὰ μαξιλάρια μὲ τοὺς πολύπλοκους κανονέδες, τοποθετοῦνται στὴ σειρά τὰ καπελλάκια, οἱ καποτίτσες μὲ τὶς φαρδιές ἀτλαζωτὲς κορδέλλες, κ' ἐνῶ γίνεται ἡ τοποθέτηση, δὸς' του κ' ἐξετάζεται ὅλη ἡ κἀμαρα ἀπ' τὸ ταβάνι ὡς τὸ πάτωμα. Καὶ μιὰ, ἡ πὸ κατεργάρα ἀπ' ὄλες, ἔκανε δῆθεν πὸς τῆς ἔπαιρε μιὰ φουρκέττα, γιὰ νὰ ρεῖξῃ καὶ μιὰ ματιὰ κάτω ἀπ' τὰ κρεββάτια. Μετὰ, περνοῦσαν στὸ σαλόνι, ὅπου ἄρχιζαν νὰ βγαίνουν τὰ γλυκὰ τοῦ κουταλιοῦ. Ἀπάνω σ' ἓναν πελώριο ἀσημένιο δίσκο, ποὺ μὲ δυσκολία, ἀπὸ τὸ πολὺ τὸ βάρος τὸν ἐσήκωνε ἡ μεσιά, μὲ τὴν κἀτασπορη κολλαρισμένη ποδιὰ γεμάτη κανονέδες, ἦταν ἀραδιασμένα ὀχτῶ-ἐννιά εἰδῶν γλυκὰ : ἡ βαρδιάσα, τὸ νεραντζάκι, τὰ γυριστά, τὸ λεμονάκι, ἡ φράπα, τὸ καϊσί, τὸ ἄνθος καὶ πίσω ἀπ' αὐτὴν, ἐρχότανε, ὡς ἐπεδρεία, ἡ μεσιὰ τῆς γειτόνισσας κυρίας Βικτωρίας, μ' ἄλλον τεράστιο δίσκο ποὺ εἶχε τὰ ποτήρια μὲ τὸ νερό, καὶ μέσα στὸ καθένα μιὰ σταγόνα χιώτικο ἀνθόνερο !

Ἡ σπιτονοικοκυρὰ, ξαναμιμένη καὶ κόκκινη ἀπ' τ' ἀνεβοκατεβίσματα καὶ τὴν ἀνησυχία, πηγαινορχότανε ἀπ' τὴ μιὰ καλεσμένη στὴν ἄλλη καὶ συχνὰ πικρὰ ἀκουγες διαλόγους σὰν κι' αὐτὸν :

— Μωρὴ κυρὰ Μαρίτση μου, ἡδονίμασες τὴ βαρδιάσα μου ;

— Ὁχι. Μὰ τὸ ἄνθος σου ποὺ ἤφαγα, εἶναι τρέλλα !.. Ἔ, ἄς πᾶρω κι' ἀπ' αὐτὴν, ἀφοῦ ἐπιμένεις... Ἐκτακτη ! Ἐκτακτη !..

Καὶ μόλις γύριζε τὴν πλάτη ἡ σπιτονοικοκυρὰ, ἡ κυρὰ Μαρίτση ρώταγε τὴ διπλανή της μ' ἓνα ὕφος συμπονετικό :

— Μὰ σὰν ζαχυρωμένο δὲ σᾶς ἠράνηκε ;

Μετὰ ἀπ' τὴν παρέλαση τῶν γλυκῶν, ἄρχιζαν οἱ προετοιμασίες γιὰ τὴν Τόμπολα. Ἀρματωμένες ὄλες μὲ τὶς καρτέλλες καὶ τ' ἀπαραίτητα φασόλια ἢ κουκιά (οἱ μάρκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης), καθόνταν γύρω σ' ἓνα πελώριο τραπέζι, καὶ μέσα σὲ μιὰ ἱερὴ σιωπὴ ἄρχιζε τὸ τράβηγμα τῶν ἀριθμῶν ἀπ' τὴν πὸ ζωερὴ τῆς παρέας :

— 41 !.. 52 !.. τὰ παπίκια (22) !..

31 !.. ὁ παππουλάκος (90) !.. 61 !.. τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ (33) !.. Τσινκουῖνα !

Μιὰ θοισαμβευτικὴ φωνὴ καὶ πίσω ἀπ' αὐτὴν χείμαρρος ἀπὸ ἄλλες. Ὑστερα νέα γαλήνη :

— 82 !.. 4 !.. τὸ μωρὸ (1) !.. ὁ Ἰσκαριώτης (13) !.. τὸ κανταράκι (44) !..

55 !.. Τόμπολα !..

Ἔ, τότε πᾶ ἦταν ἡ ἀποθέωση ! θαροῦσες πὸς τὶς ἔπνιγαν μαζί καὶ τὶς πενήντα.

Ἄλλη μιὰ φασαρία : Ἐρχονται τὰ γλυκὰ καὶ ὁ καφὲς στὰ μεγάλα φαρφουρένια φλιντζάνια.

Ὡ, θεέ μου ! πόσους κόπους, πόσα ξενύχτια ἀντιπροσώπευαν ἐκεῖνο τὸ παντεσπάνι, τὸ ἐνα-δύο-τρία (*), τ' ἀμυγδαλωτά, οἱ μαστραπάδες, οἱ κουρκομπίνοι, τὸ γκατό-μελαχρινό, ἡ πᾶστα φλόρα, τὸ ραβανὶ καὶ πόσα, πόσα ἄλλα !..

Νέες φωνές, νέα κομπλιμέντα, νέες κρίσεις κ' ἐπικρίσεις.

— Ἄχ μωρὴ κυρὰ Χαρίκλειά μου, τὸ ἐνα-δύο-τρία σου εἶναι τρέλλα !

— Ναι ; μὰ ἡδοκίμασες καὶ τὴν πᾶστα φλόρα μου ;

— Ὁχι, καὶ ἀρέσει τόσο στὸ Νικόλαο μου ! Θὰ τοῦ ἠπάρω ἓνα κομματάκι.

Καὶ ἡ κοκκίωνα ἀνοιγε τὸ μεταξωτὸ μαντήλι της καὶ τύλιγε μέσα τρεῖς-τέσσαρα κομματάκια.

(*) Τὸ λεγαν ἔτσι ἀπὸ τὶς ἀναλογίας τῆς συνταγῆς του. π. χ. ἓνα βούτυρο, δύο ζάχαρη, τρεῖς ἀλεύρι.

— Ἀμὴ ἐκείνη ἢ ραβινὴ σου; ἀφρός! . .
— Ναι: ἔλεγε ἢ διπλανή: εἶναι ἢ ἀ-
δυναμία τοῦ Σιδῶ Μικέ μου: ἄς τοῦ ἠπάρω
κανένα κομματάκι. . . μόνη ἢ κυρία Χα-
ρίκλεια τὴν πετυχαίνει ἔτσι ἀφράτη. . .

Καὶ σιγὰ - σιγὰ ψιθύριζε στὴ διπλανή
της:

— Μοῦ φαίνεται πὼς τὴν ἤραξε λίγο
ὁ φούρνος καὶ τὴν ἄφηκε κάτω-κάτω λα-
σπωμένη.

Σὲ πέντε λεπτιὰ εἶχαν ἀδειάσει ὅλες οἱ
πιατέλες καὶ εἶχαν γεμίσει ὅλα τὰ μαντή-
λια, πού μὲ φροντίδα τοποθετοῦνταν πίσω
ἀπ' τοὺς καθρέφτες, τίς λάμπες, τίς φωτο-
γραφίες καὶ τὰ μπιμπελό, μὲ προσοχὴ μὴν
τυχὸν καὶ μπερδεύουνε! . .

Ἄρχιζε ὕστερα νέα παρτίδα τόμπολα, ὡς
τίς ἑπτὰ καὶ μισή. Τότε ἦταν ἡ ὥρα τῆς
γενικῆς ἀποχώρησης.

Τὰ καιπελλάκια ἔμπαιναν στὴν κορφὴ
τῆς κεφαλῆς, τὰ φουλάκια ἐδέονταν γύρω
στὸ λαιμό, τὰ μαντηλάκια ἔβγαιναν ἀπ' τίς
διάφορες κρυψῶνες, καὶ ἄρχιζαν τ' ἀπο-
χαιρετιστήρια.

— Ἄντιο, κυρία Χαρίκλειά μου! . . ἦ-
ταν περίφημα! περίφημα!

— Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ. . .

— Νὰ μοῦ φιλήσης τὰ παιδιὰ!

— Χαιρετίσματα στὸ Σιδῶ Ἰζανῆ σου,
χαιρετίσματα. . .

Καὶ ἓνα μπουλούκι ἀπὸ γυναῖκες μὲ ξα-
ναμμένα μουτράκια ἔβγαίνε ἀπὸ μέσα.

— Κ' ἐγώ, τελειῶνε ὁ Παππούς, ἀπ'
τ' ἀντικρυνὸ πούχα καταφύγει, σὰν ἄκουγα
αὐτὲς τίς φωνές καὶ τὸ κακό, σταυροκο-
ποιοῦμον κι' ἔλεγα: «Δόξα σοι ὁ Θεός,
ἔφυγαν οἱ καλλικαντζαραῖοι ἀπ' τὸ σπίτι
μου».

ΧΑΡΟΥΛΑ Δ. ΠΟΣΕΙΔΩΝ

GUIDO GOZZANO (*)

Η ΚΟΚΟΤΤΑ

Ξανάδα τὰ γνωστὰ κι' ὠραία μέρη,
τὸ δρόμο κείνο μὲ τίς φοινικίδες
πούπαιζα πάντα, κάθε καλοκαίρι. . .
Τὸν κῆπο, πού ἀπ' τὰ κάγγελλα, σὰν χτέες,
μοῦδωσε ἓνα κουφέττο καὶ τὸ χέρι.

Πλησίασε καὶ μοῦπεν, ὄλο γλύκα:
«Μικρούλι μου, τί κάνεις μοναχό;»
Τῆς ἔδειξα τὰ βότσαλα πού βρήκα,
ψάχνοντας τὸ πρῶτ' μὲς στὸ γιαλό,
τὰ τόσα μου παιχνίδια ποῦταν χάμω:
«Κάνω ἓναν ψεύτικο κατακλυσμό:
δῆτε τὴν κιβωτὸ πάνω στὴν ἄμμο,
τὴν πολιτείαν αὐτὴ μὲς στὸ νερό. . .»

Κ' ἔσκυψε, σὰν καὶ κείνον τότε κείνη,
πού βιάζεται νὰ πάρη ἓνα φιλή
καὶ πιότερο τὰ χεῖλη δὲν τ' ἀφήνει
στὸ στόμα, πού σὰν κλέφτης τὸ φιλεῖ.
Πιὸ βιαστικά μ' ἐφίλησεν ἀκόμα,
ἔξω ἀπ' τὰ χοντροκάγγελλα, βουβή,

κι' ἔτσι γλυκά, ὅπως φιλεῖ ἓνα στόμα
ἓνα μικρὸ πουλί μὲς στὸ κλουβί.

Μὲς στὴν κοιλάδα, ὡς πού θὰ ζῶ, τοῦ κόσμου,
μέσω ἀπὸ τοὺς τετράγωνους φραγμούς μου,
τ' ὀλόγλυκό της πρόσωπο ὄλο μπρός μου
θὰ φέρνῃ πάντα ὁ κυνηγὸς ὁ νοῦς μου!
Τὰ κλέφτικα τὰ χέρια πού μ' ἐσφίξαν,
σὰν χέρια ὠραία μιᾶς γυναίκας πλάνας,
τὰ χεῖλη της, τὸ στόμα μου πού ἀγγίζαν,
τόσο πολὺ ἀλλοιώτικα ἀπ' τῆς μάνας!

«Σ' ἄρῶ καὶ μὲ βλέπεις τόσο; πὲς μου. . .
ἦρθες γιὰ τὰ λουτρά; μένεις δὴ πέρα;»
«Μάλιστα, δὴ περνῶ τίς διακοπές μου!
βλέπετε τὴ μαμμὰ καὶ τὸν πατέρα;»
Μ' ἄφησ' ἀμέσως, κι' εἶχε μὲς τὸ βλέμμα
κάτι σὰν μάταιον ὄνειρο πού σβοῦσε,
κάτι ποῦταν ἀλήθεια κι' ὄχι ψέμμα
—τὸ ἐξήγησα μέγας— πλημμυροῦσε
μητροτητα τὸ γυναικεῖο της αἷμα.

«Εἶναι κοκόττα. . .»

«Μαμμάκα, τί θὰ πῆ κοκόττα; πὲς μου. . .»
«Σιωπή! θὰ πῆ, κακό, πολὺ κακό
κορίτσι, πού μ' αὐτό, ἐσύ μικρὸ μου.
δὲν πρέπει νὰ μιλάς ποτέ». — «Κοκό. . .»
«Σοῦλα, σιωπή! δὲν πρέπει αὐτὲς τίς λέξεις
ἄλλη φορὰ, μικρούλη μου, νὰ πῆς:
εἶναι ντροπὴ! πῆγαινε κιὰ νὰ παῖξῃς
καὶ πρόσεξε νὰ μὴν τίς ξαναπῆς!»

«Κοκόττα. . .»

Σὰν σκέπτομον τὴ λέξη αὐτὴν, ἀλήθεια,
δὲν ξέρω γιατί ὁ νοῦς μου ὁ παιδικὸς
ἔτρεχε μονομιᾶς στὰ παραμύθια,
στοὺς δράκους καὶ τίς στρίγλες, βιαστικὸς,
στοὺς ταξιδιώτες, π' ὄλο κυνηγοῦσαν
τ' ἀνεύρετα τῆς εὐτυχίας νησιά,
τίς μάγισσες, πού κλέβαν καὶ μεθοῦσαν
βασίλοποδες, πρίγκηπες, παιδιὰ. . .

Μιά νύχτα, ἀπὸ καιρὸ, νά'τηνε πάλι
ἔξω ἀπ' τὰ κάγγελλα τὰ σκεπασμένα
ἀπ' τίς βερβένις, σκύβει τὸ κεφάλι
καὶ σιγαλὰ δυὸ λόγια λέει σ' ἐμένα:
«Μικρὸ μου, πιά δὲν μ' ἀγαπᾶς σὰν πρῶτα;
Γιατί δὲν μοῦ μιλάς;» — «Δὲν πρέπει, λένε,
γιατί, κυρία, σεῖς εἰστε κοκόττα!»
Γέλασε δυνατὰ, μὰ γὼ νὰ κλαῖνε,
πρὶν φύγῃ, εἶδα τὰ μάτια της στὰ φῶτα.

Κατόρθωσες τὴ σκέψη μου ὄλη σκλάβω
νὰ τὴν κρατᾶς καὶ τὸ χαμόγελό σου
τῶν χρόνων μου μηδένις τὸ διάβα,
κι' εἴκοσι χρόνια πρὶν μὲ φέρνει μπρός σου.
«Κακὸ κορίτσι», ποῦσαι; ἴσως γυρίζεις
ἀκόμα, καὶ πουλιέσαι ὅπου νὰ τύχῃς. . .
σύχασες σ' ἓνα τάφο; γιὰ, σαπίζεις
ἀρρωστη κόπου, καὶ πεινᾶς καὶ βήχεις;

Ἄπὸ τὴ μέρα πού ὄλα τὰ φτιασίδια
ἐπάψαν νὰ σὲ κάμουν ἀρεστή,
κι' αὐτὰ σ' ἐκακοδείχναν τὰ στολίδια,
κι' ἀπ' τὸ στεργνὸν χλευάστης ἐραστή,
μιστὸ; σ' ἀκολουθᾶ στὴν καταφρόνια
μόνο ἓνας! κι' εἶναι ἐκεῖνος τὸ παιδί,
πού τοῦδωσες, ἐδῶ κι' εἴκοσι χρόνια,
ἓνα κουφέττο κι' ἓνα σου φιλή.

(Μετὰφραση ἀπ' τὸ Ἰταλικό).

Ἄν τύχῃ καὶ τοῦς στίχους μου διαβιάσῃς,
πού γράφω 'δῶ, γιὰ σέβανε, σκυφτός,
γύρνα σ' ἐμέ, ὅπως εἶσαι, μὴ δειλιάσῃς:
στὸ σκότος μου, ἔλα γίνου σὸ τὸ φῶς!
Σ' ὄλη μου τὴ ζωὴ σένα μονάχα
ἐπόθησα κι' ἀγάπησα. Γιατί
ὁ νοῦς μου νὰ μὴν τρέχῃ σ' ἄλλην τάχα,
ὅταν διψῶ γι' ἀγάπη καὶ στοργή; . . .

Ἔλα, καὶ δὲν πειράζει ἂν πιά δὲν εἶσαι
ἐκείνη πού μὲ φίλησε παιδάκι,
ἔλα πάλι στὸ στόμα μου καὶ χύσε
ἓνα φιλή, — διψῶ! Ἄς τὸ φαρμάκι
νὰ πῶ τῶν περασμένων σου, ὦ ἔλα!
ἐγέρασες κι' ἐκρύφτης; θὰ σὲ κάνω
σὰν τὴν Καρλόττα ὠραία, σὰν τὴ Γκρατσιέλλα,
καὶ μ' ἄνθη ἀπ' τὴ ζωὴ μου θὰ σὲ ράνω.

Δὲν ἔζησα σὰν ἄλλους τὴ ζωὴ μου:
μ' ὄνειρα, σκέψου, ζῶ, μ' ὄνειρα μόνο,
πού σέβνω, νύχτα μέρα, ὄλο μαζί μου
θρημένα ἀπ' τὴν μετάνοια καὶ τὸν πόνο.
Μάθε, δὲν ἀγαπῶ παρὰ τὸ κρῖνο
ὅπου ποτὲ δὲν ἔσκυψα νὰ δρέψω,
δὲν ἀγαπῶ παρὰ τ' ὄρατο ἐκεῖνο
ποῦδα, μὰ καὶ δὲ θέλησα νὰ γέψω.

Στὰ κάγγελλα τοῦ κῆπου, πού ξαπλώνει
κλειστός λὲς ἀπὸ τότε, στὴ σιγή,
καὶ τῶν εὐχάλυκτων τῆς Λυγκουρίας οἱ κλώνοι
τὸν πνίγουν, ἔλα πάλι, κάποια αὐγή!
Τὴ χορτασμένη σου ψυχὴ θὰ κλείσω
ἐντὸς μου, κουρασμένη, σιωπηλή,
καὶ θε' ν' ἀνθίσῃ, σὰν θὰ σὲ φιλήσω,
ἢ ὁμορφιά σου πάλι, στὸ φιλή.

Ἔλα! τὸ θέλω! πίσω στὸ παιδάκι,
σὺ θὰ μὲ φέρῃς, θάνατι σὰν καὶ πρῶτα
θὰ μὲ κρατᾶς σφιχτὰ ἀπὸ τὸ χεράκι,
καὶ θάσαι Ἄγαπημῖνη, ὄχι κοκόττα!
Πίσω θὰ σ' ὀδηγήσω στὴν ἀκμὴ σου,
στὴν ὁμορφιά, στὰ νσιάτα, ποῦχουν φύγει,
καὶ στὴ δοκιμασμένη τὴν ψυχὴ σου
θὰ χύσω τὰ παλιά, ποῦννοιωσες, ρίγη,
σὰν μὲ πρωτῶδες, μόνο, καθησμένο
νὰ παῖξω μὲ τὴν ἄμμο. . . Τὸ θυμᾶσαι;
Στὴν ἴδια στάση χρόνια σὲ προσμένω,
ἔλα, σ' ἐπιθυμῶ, ὅπως καὶ νῦσαι!

PITA ΜΠΟΥΜΗ

(*) Ὁ Guido Gozzano πέθανε σὲ ἡλικία 25 ἐτῶν. Ἄφησε μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ μὲ τὸνομα «Διά-
λογοι», πού κλείνει ὄλη του τὴ ζωὴ. Ἡ ποίησή του Gozzano μαρτυρεῖ ἓνα ταλέντο δυνατό καὶ ἡ φωνὴ
του θὰ μείνῃ μιὰ ἀπ' τίς πιὸ χαρακτηριστικὲς στὸν Ἰταλικὸ Λυρισμὸ τοῦ δέκατου ἑνατου αἰῶνα. Οἱ Ἰτα-
λοὶ θεώρησαν τὸ θάνατο τοῦ Gozzano ὡς μιὰ μεγάλη ἀπώλεια γιὰ τὴν Ἰταλικὴ ποίηση. — Σ.τ.Μ.

ΦΡ. KÜNDEL

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ «ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΑ» (*)

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

Η ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ

Από την άποψή μας δεν πρέπει να ρωτούμε ποιά δρόμο έχει ν' ακολουθήσει ή αγάπη για να εξελιχτεί σωστά, τι πρέπει να κάμουμε για να προχωρήσουμε στο δρόμο αυτό, ποιές δυνατότητες υπάρχουν για ν' αναπτυχτεί ή ζωή της αγάπης και πώς θα μπορούσαν ίσως να μεγαλώσουν οι δυνατότητες αυτές, παρά πρέπει να ρωτήσουμε γιατί ο δρόμος της αγάπης και του γάμου συνήθως είναι, χωρίς εξαίρεση, εμποδισμένος, στραβωμένος ή και φαρμακωμένος και γιατί ο γάμος βγαίνει τόσο πολύ σπάνια ευτυχισμένος αληθινά.

Όλες οι επιταγές που περιορίζουν τη ζωή θα βλάψουν και την ικανότητά μας να παντρευτούμε και τη δυνατότητα ν' αναπτυχτούμε στην αγάπη. Και πρώτα έχουμε να προσέξουμε εδώ αυτό που λένε ιδιοσυγκρασία. Οποιος δεν έμαθε να περιμένει και οποιος δεν έμαθε να μένει ευχαριστημένος με μικροεπιτυχίες, δεν πρέπει να ελπίζει πολύ να ευτυχήσει. Οι επιταγές «ή όλα ή τίποτε» και «άμέσως ή καθόλου» είναι ή χειρότερη προϋπόθεση που μπορεί κανείς να φανταστεί για την κοινή ζωή δύο ανθρώπων. Οι αυτουψωτικές αυτές αξιώσεις θα έχουν πάντοτε γι' αποτέλεσμα να ταπεινώσει ο ένας τον άλλο σε αντικείμενο, να τον κατεδάξει δηλαδή σε μέσο για να ικανοποιη τις ανάγκες του. Τότε όμως δεν είναι πια λόγος για αγάπη, για δύο ισότιμα υποκείμενα που πλησιάζουν ή συγχωνεύονται, παρά για το σκλάβωμα του ενός στον άλλο. Η έκφραση «άν-

τικείμενο αγάπης» δείχνει καθαρώτατα τη βασική αυτή πλάνη τόσων έρωτικών σχέσεων. Και όμως ή τυραννική εκείνη απαίτηση του έρωτευμένου τάχα αντιστοιχεί σε μια άσυνείδητη επιταγή: δεν μπορεί παρά ν' απαιτη με αυτόν τον έγωκεντρικό τρόπο και δεν ξέρει γιατί δεν μπορεί να κάνει διαφορετικά. Ούτε μάλιστα ξέρει πώς θα μπορούσε κανείς να κάνει και αλλιώς. Φαντάζεται τον τρόπο που αγαπά φυσικά και ανόλοχαχτο και ο σύντροφος που δεν έννοει να συμφωνήσει του φαίνεται άφύσικος και χωρίς αγάπη.

Η αντίθετη ιδιοσυγκρασία με την επιταγή «αύριο, μόνο σήμερα όχι» είναι ακόμη λιγώτερα από την πρώτη καμωμένη γι' αγάπη. Η δειλία και ο δισταγμός εξυπηρετούν χωρίς εξαίρεση την υπερβολικά ευαίσθητη ανάγκη γι' αξία. Το να γελαστή ή να την πάθη θα ήταν για το δισταχτικό τόσο άνυπόφορα, που δεν τολμά ποτέ να έπιμείνη για μια γυναίκα, όσο δεν είναι άσφαλισμένος πώς θα πετύχει. Δε βλέπει όμως πώς πρόκειται τότε για να «πάρη» μόνο και τίποτε περισσότερο. Η αληθινή επίζητηση της αγάπης μιας γυναίκας, το ν' αγωνιστεί για τον άλλο, το αισθάνεται σαν κάτι άνυπόφορο, γιατί μ' αυτό ένώνει την όμολογία μιας ανάγκης, μιας νοσταλγίας, μιας αδυναμίας, σά να ήταν να παραδώσει κάπου τον εαυτό του. Η θαρρητή όμως έμπιστοσύνη στον άλλο είναι ίσια-ίσια εκείνο που ο άτολμος ξέμαθε από νωρίς. Στο μεταξύ όμως ζητά ώστόσο να τον περιμένει ο σύντροφος, ώσπου αυτός, ο δειλός, να βρή την εξασφάλιση που του δίνεται αρκετή. Και αν

δεν φτάσει ή στιγμή αυτή, ο άλλος πρέπει πάντα ακόμη να περιμένει. Ο σύντροφος είναι λοιπόν που έχει να ριψοκινδυνεύσει. Και αν δεν το κάνει, παρά τραθήσει το δρόμο του, τότε ο έρωτευμένος δειλός είναι τρομερά πειραγμένος. Πιστεύει πως βρήκε μια νέα απόδειξη για την άπιστία των συνανθρώπων του.

Ακόμη ένοχλητικώτερες από τις ιδιοσυγκρασίες είναι κάποιες προλήψεις γεννημένες στα πρώτα παιδικά χρόνια. Το παιδί κάνει στα κεφάλι του μια εικόνα του κόσμου από τις πρώτες του έμπειρίες, στηριγμένες συνήθως σε στραβή κρίση και πάντοτε άτοπα γενικευμένες. Είναι ταιριασμένη με τις επιταγές του, και αν ζητούσαμε να νιώσουμε την έννοιά της απαρτίζει σά να πούμε το θεωρητικό βάθος (φόντο) για όλες τις επιταγές. Στο παιδί δεν παίρνει ποτέ ή εικόνα αυτή του κόσμου μορφή νοητική. Παρουσιάζεται συνήθως στη συνείδηση ύπαδηλωμένη σε σύμβολα, αναμνηστικές εικόνες, μορφές παραμυθένιες ή πρωτόγονες θρησκευτικές παραστάσεις. Καθώς όμως οι επιταγές, έτσι και ή εικόνα του κόσμου φυλάγεται τόσο πια επίμονα όσο ε παιδικές χαρακτήρες είναι έγωκεντρικώτερος και προσαρμόζεται δυσκολώτερα. Μέρος από τις προλήψεις αυτές μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε προσδοκίες, αξιώσεις ή «επιταγές για τους άλλους». Έτσι για πολλούς άντρες παρουσιάζεται από τα νεανικά τους χρόνια ή πρόταση «προσορισμός της γυναίκας είναι να υπηρετή» σαν το σφώτερο πράμα που μπορεί κανείς να πη για το γάμο. Πολλές πάλι γυναίκες ζούν με την αξίωση: «Για να σ' αγαπήσω, πρέπει να μου κάνει όλες μου τις επιθυμίες». Και πρέπει να παραδεχτούμε, πώς και οι δύο τους έχουν να μάθουν πολλά ακόμα, ώσπου να γίνουν αξίοι ν' αγαπήσουν.

Την ίδια κακή επίδραση έχουν και οι αντίθετες προλήψεις, που εξυπηρετούν το αίτημα της μειονεξίας. Ο άντρας που νομίζει πως ή γυναίκα αγάπη είναι κάτι ψηλό και απρόσιτο και το κορίτσι που κάθε άντρα τον φαντάζεται ήμίθεο. Είναι και αυτοί κακά ετοιμασμένοι για την αγάπη.

Στους περισσότερους όμως ανθρώπους δουλεύει ανάκατα ένα μείγμα από ποικίλες αντιφατικές προλήψεις. Ο άντρας θεωρεί τις γυναίκες άλλες βασιλισσες, που του στέκον-

ται με το παραπάνω ψηλά, και άλλες σκλάβες, που του είναι πολύ χαμηλά. Και ή γυναίκα θεωρεί άλλους άντρες ήρωες και άλλους ήλιθιους. Έτσι μοιράζεται ή ανθρωπότητα σε ανώτερους και κατώτερους, και δεν περισεύει κανείς που να ζήσει κανείς μαζί του ευτυχισμένος.

Η κοινή αίτια γι' αυτές όλες τις προλήψεις βρίσκεται στη δειλία από το σύντροφο ή, για να το πούμε πιο σωστά, στη δειλία να πλησιάσουμε ένα σύντροφο, στη δειλία να βγούμε από τη μόνωση, στη δειλία να παρατήσουμε τις εξασφαλίσεις και τα ιδιαίτερα κατοχυρωτικά παραγραφάκια του εαυτούλη μας, με μια λέξη, στη δειλία από την intimité. Το μαντεύουμε (και ίσως να το μαντέψαμε ήδη παιδιά), εδώ κρύβεται απειλητική ή μεγάλη, αναπόδραστη δοκιμασία της ζωής, που θα μαρτυρήσει τί καπνό καπνίζουμε. Δεν υπάρχει ήρωας για τον καμαριέρη του. Κανείς δεν μπορεί να εξακολουθή να παίξει εμπρός στο σύντροφο του γάμου του την κωμωδία που συνειδητά ή άσυνείδητα έμαθε να παίξει εμπρός στον κόσμο. Είναι αναπόδραστο να γίνουν στο γάμο τ' αποκαλυπτήρια κάθε έγωκεντρικού ξεγελάσματος και κάθε αυταπάτης. Και ο φόβος από το συντρόφιασμα είναι στ' αλήθεια ο φόβος από το ξεκαθάρισμα που θα έχουμε ν' αρχίσουμε ζώντας σε οικειότητα με τον άλλο, που έμποδίζει να σκεπαστεί τίποτε. Αγαπούμε την ήσυχία μας, γιατί αγαπούμε το έγω μας, και γι' αυτό ξεγελούμε τον εαυτό μας με κάθε τρόπο για να ξεφύγουμε την αγάπη.

Πρέπει να θυμηθούμε και μια άλλη, πολύ γενικευμένη πρόληψη. Τέχνη και λογοτεχνία μας την καλλιεργούν από τα μικρά μας χρόνια και ακόμη και οι σφώτεροι την ξεφεύγουν σπάνια. Είναι ή προσδοκία πώς, τη στιγμή της μεγάλης αγάπης, θα τελειώσει κάθε πόνος και καημός. Ξέρουμε βέβαια με το μυαλό μας από καιρό πως δεν είναι έτσι, πως ή πιο μεγάλη αγάπη, όσο καλά και αν πάνε τα πράματα, σημαίνει μόνο την αρχή για μια σιγανή και δύσκολη εξέλιξη. Αλλά ή καρδιά μας δε θέλει να το πιστέψει. Επιμένει λέγοντας καθώς πριν: «Αν μπορούσαμε ν' αγαπηθούμε ελεύθερα, όλα θα πήγαιναν καλά». — Και έχει δίκιο. Με τη διαφορά ότι τα εμπόδια που αντιστέκονται δεν είναι τώρα πια μάγισσες, κακές πεθερές και βασιλιάδες

(*) Βλ. «Νέα Έστία», τεύχη 50, 51, και 52.

σκληρόκαρδοι, καθώς στα παραμύθια, παρά ή δική μας αδυναμία ν' αγαπήσωμε. Ο δράκος που φυλάγει το δρόμο προς την πεντάμορφη βασιλοπούλα είναι ή αγωνία για το εγώ μας, που εμποδίζει το βασιλόπουλο ν' αγαπήσει ανεπιφύλακτα. Και ο βάτος που περιτριγυρίζει τη βασιλοπούλα και την κρατά φυλακισμένη είναι ή έγωπάθειά της, που την εμποδίζει να ζήσει για τον άλλο.

Η αγάπη ή μ' ας λυτρώσει βέβαια από το φυλάκισμα του εγώ μας' αλλά πώς να πραγματοποιηθεί αυτό, όταν πάντα περιμένουμε από το σύντροφο να μ' ας λυτρώσει; Προσδοκούμε τότε τη σωτηρία από εκείνον που ή μ' ας αγαπήσει και αυτό είναι το αντίθετο ακριβώς από το ν' αγαπήσωμε. Μάλιστα περιμένουμε να μ' ας γλιτώσει από το εγώ μας ο άλλος, χωρίς να μ' ας λυπήσει θίγωντας το εγώ μας. ν' σκοτώσει το δράκο χωρίς να τον πληγώσει, ν' ξυπνήσει την κοιμισμένη βασιλοπούλα, χωρίς να της ταράξει τον ύπνο. Και αν δεν μπορεί να το κάνει, λέμε: Δεν έχει πια αγάπη σ' αυτόν τον κόσμο.

Όποιος κρύβει μέσα του συνειδητά ή άσυνειδητά, τέτοιες ή ανάλογες προσδοκίες, είναι κακά έτοιμασμένος για την αγάπη. Έπειδή ο σύντροφος του είναι μονάχα μέσο πάντα για να πλουτίσει το εγώ του, μπορεί να κάνει μόνο εμπειρίες των μέσων, ποτέ όμως να ζήσει τους σκοπούς, που απαρτίζουν το δίχως σκοπό νόημα της ζωής. Όσο μεγάλα κι αν είναι όμως τα εμπόδια που είδαμε ως εδώ, ακόμη σημαντικότερο είναι ένα άλλο, που λίγο πολύ το βρίσκουμε στη ζωή κάθε ανθρώπου. Είναι ή σχέση του με το πρόσωπο της αναφοράς του.

Στην εποχή του πρώτου μεγάλου καημού, όταν πρωτοχαλνά ή αρμονία μεταξύ μητέρας και παιδιού (τότε που το παιδί περπατεί στα δυο ή στα τρία), δεν είναι αλήθεια πως το παιδί απαρνιέται την αγάπη της μητέρας του. Γίνεται βέβαια ως ένα βαθμό ανεξάρτητο, αφού ύψώνει πια σε κύριο σκοπό της ζωής του την άμυνά του, την αυτοδιατήρησή του, αλλά για τον καινούριο αυτό σκοπό χρειάζεται απαραίτητα τη μητέρα (ή την νταντά) ως μέσο, καθώς τις χρειάστηκε πριν για συμφορές του σκοπού (ως συνυποκείμενα). Αν ύστερα από την καταστροφή ή σχέση μεταξύ των δύο διαμορφώνεται κάπως φιλικά, ή άσυνειδητη πολιτική του παιδιού κανο-

νίζεται έτσι που να τ' έχει όσο γίνεται καλά με το δυνατό γείτονα, χωρίς και να του παραδοθή όλοτελα. Είναι περίπου ή πολιτική που ήταν υποχρεωμένο ν' ακολουθήσει το Λουξεμβουργο πρώτα απέναντι των Γερμανών και τώρα απέναντι των Γάλλων. Πρέπει να θυμηθούμε ότι είδαμε σχετικά με τη γένεση του έγωκεντρισμού. Η ανάγκη όμως, στο καθετί που κάνουμε, να λογαριάζουμε τη διάθεση του πανίσχυρου προστάτη, φανερώνεται ακόμη χτυπητότερα άμα ζή κανείς λίγο ή πολύ φανερά έχθρας με αυτόν. Γι' αυτό πολλά πράγματα δεν τ' κάνουν τα παιδιά από μόνα τους, παρά μόνο για να ευχαριστήσουν ή να δυσχεστήσουν τους μεγάλους. Κάποτε μάλιστα δλόκληρη ή ενέργεια του παιδιού συνταιριάζεται σύμφωνα με νέους σκοπούς, την κρίση που λογαριάζει να βρή από το πρόσωπο της αναφοράς του.

Ένας μεγάλος πιάνει συχνά τον έαυτό του, που σκέπτεται: «αν μπορούσε ή μητέρα μου να μ' έβλεπε τώρα». Η συνέχεια δεν είναι όμως πάντοτε «τότε θα με καμάρωνε», παρά κάποτε και «τότε θα έβλεπε τέλος πάντων πως με άδίκησε».

Όταν ένας από τους καλύτερους πολιτικούς μας πήρε μι' φορά, νέος ακόμη, ανώτερη θέση στο υπουργείο της Παιδείας, είπε θυμωμένος: «Ας έχη χάρη ο καθηγητής μου των μαθηματικών: μου είχε δοκιστή πως ή έμενα δλόκληρη τη ζωή μου σε κατώτερη θέση και τα γενέες».

Σ' αυτήν όμως την εξάρτησή μας από τον άλλο και το στραβολαίμιμας μας για την έντύπωση που θα κάμωμε στο πρόσωπο της αναφοράς μας, βρίσκεται ένας περιορισμός της έσωτερικής έλευθερίας, της αυτονομίας του υποκειμένου. Η σκλαβιά αυτή παρουσιάζεται βέβαια στους περισσότερους ανθρώπους μόνο σκεπασμένα, έχει όμως τη σημασία της για τη χαρακτηριστική εικόνα και όσο μυχιώτερες είναι, οι σχέσεις που μελετούμε, τόσο έντονα γίνεται ή εξάρτησή της από το πρόσωπο της αναφοράς.

Είναι πολλοί που ταξιδεύουν, μόνο για να έχουν να διηγούνται έπειτα σπίτι τους που έχουν τη ζωή τους για πηγή ύλικού για τ' γράμματα τους. Υπάρχουν κοριτσόπουλα που τότε μόνο αρχίζουν και τελειώνουν ένα έρωτικό έπεισόδιο, όταν βρίσκουν πως αυτό ταιριάζει στη μυθιστορηματική μορφή του

ήμερολογίου τους. Και υπάρχουν φοιτητές που ζούν έτσι, ώστε ν' ανησυχούν πάντοτε λίγο σπίτι τους γι' αυτούς.

Γίνεται φανερό απ' αυτά τ' παραδείγματα πως δε μένει πάντοτε πρόσωπο αναφοράς ο ίδιος άνθρωπος. Ο ρόλος αυτός μπορεί να μεταφερθή σε άλλους (κάποτε και σε πεθαμένους). Ακόμη και όμως ή τάξη ανθρώπων ή ακόμη και ή κοινή γνώμη μπορεί να γίνει καθρέφτης που ή προοπτική του θα κανονισή τη διαγωγή μας. Το σημαντικό είναι πάντοτε, πως το ιδανικό «εγώ» που μ' ας μπερδεύει, επενεργεί από δω και μπρός έμμεσα, ιδωμένο με τ' μάτια ενός άλλου. Έτσι όμως ή άφέλεια χάνεται διπλά και οι ζωϊκές λειτουργίες υποβάλλονται σε διπλή αλλαγή του σκοπού τους. Δεν τραγουδά πια κανείς ένα τραγούδι, σπρωγμένος από τη χαρούμενη καρδιά του, ούτε γιατί νομίζει τον έαυτό του καλό τραγουδιστή, παρά γιατί συλλογίζεται πως το πρόσωπο της αναφοράς του θα φωνάζονταν ίσως πως είναι τέτοιος. Όσο έχει κανείς πρόσωπο αναφοράς, κρέμεται και αρχήν απ' αυτό και είναι και αρχήν άνθρωπος υποταγμένος, χωρίς ήσυχία κι έσωτερική ευστάθεια.

Πόσο μπορεί να παραπλανήση και να πλαστογραφηθή τέτοια ψυχική διάθεση σε ζητήματα έρωτικά το καταλαβαίνουμε καλά όταν θυμηθούμε πως όποιος έχει τέτοια κλίση διαλέγει για πρόσωπο αναφοράς ίσια-ίσια το πρόσωπο που του βρίσκεται πιο κοντά. Κάνει βέβαια τότε όλα όσα κάνει για το σύντροφο του στο γάμο' όχι όμως για να του δώσει χαρά, έπειδή τον αγαπά, παρά γιατί το νομίζει υποχρέωσή του να του σφαντάξει, να τον τρομάξει, να τον κάνει ν' απορήσει, να θαυμάσει, να φοδηθή ή να λυπηθή. Αντί ν' αγαπήσει, κάνει πολιτική.

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ

Ός προς το ζήτημα αν, τότε και ποιόν θα διαλέξωμε για σύντροφο, το σπουδαίο δεν είναι, καθώς νομίζουμε συνήθως, αν θ' απαντήσωμε τον «σωστό» ή όχι, παρά μόνο και μόνο, πως έμεις είμαστε έτοιμασμένοι για να διαλέξωμε. Και πρώτα πρώτα έρχεται το ζήτημα ποιές έπιταγές στέκονται εμπόδια, ποιές προλήψεις έχουμε, τί προσδοκίες κρύβουμε και τί αξιώσεις.

Ο ζητών εύρισκε. Υπάρχουν όμως βέ-

βαια και μερικοί που ούτε γυρεύουν ούτε βρίσκουν, γιατί με τις έπιταγές τους κοιτάζουν να ξεφύγουν το καθετί που έχει να κάνει με σωματική έπαφή. Το πρόβλημα του συντρόφου παρουσιάζεται τότε από την άναποδη ύψη, ως πρόβλημα της μοναξιάς. Μπορούμε να ονομάσωμε τη μορφή αυτή της ζωής αγαμία. Και ή δειχτή πως έχει και αυτή έντελως όμοιες δυσκολίες και μ' ας σπρώχνει με όμοιο πιεστικό τρόπο στο ξεκαθάρισμα καθώς οι άλλες μορφές της συντροφικής ζωής. Αλλά γι' αυτό θα γίνει λόγος στο ακόλουθο κεφάλαιο.

Υπάρχουν όμως και πολλοί άνθρωποι, που τάχα πάντοτε γυρεύουν και δε βρίσκουν ποτέ. Αν όμως κλοπρόσέξωμε τον τρόπο που γυρεύουν, θ' αναγνωρίσωμε πως γυρεύουν για να μη βρούν. Η έπιταγή τους είναι: «Ναι, μ' α...». Παντού έρχονται με τις αντιρρήσεις τους, και έπειδή συνήθως είναι κριτικοί με μεγάλη έξυδέρκεια, δεν έχει κανείς ν' αντιλέξη τίποτε στις αντιρρήσεις τους, παρά μόνο ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις θα μπορούσε κανείς να πη και: «Ναι, αλλά και όμως...».

Υπάρχουν άνθρωποι χωρίς αποθαρρημένοι, που ζούν σε άδιάκοπο πόλεμο με την τύχη. Κατά βάθος γυρεύουν από την τύχη να τους προσφέρει σύντροφο, και όχι μόνο σύντροφο παρά και έπ' αγγελμα, φίλους, μι' έπικυλη με όλα τ' σχετικά' και μάλιστα τόσο ανεπιφύλακτα, που να μην υπάρχει πια θέση για μ' α. Αν τύχη για λίγο καιρό να μη βρεθή αυτό το μ' α, τότε ανησυχούν μπαίνουν σε ταραχή πως μπορεί τέλος να έφτασε ή μεγάλη μέρα της έκπληρωσας και αστιζούν. Και το σάστιμα τους τους κάνει να φέρωνται όσο γίνεται άδέξια. Κάποτε περιμένουν, μπορεί κανείς να πη να συμβη κάτι. Στο κάθε βλέμμα, σε κάθε παρεξηγήσιμη λέξη, σε κάθε μικροπαράλειψη του άλλου αναζητούν αποδείξεις του ότι δεν ήρθε ή έκπληρωση. Κοιτάζουν ν' άγκυλιάσουν, σε να πούμε, τη δυστυχία τους, με κάθε τρόπο, μην τύχη και τους φύγη. Και π' ας να συλλογιστής πως μόνο στη δυστυχία είναι ευτυχισμένοι και πως θα ήταν δυστυχία τους να ήταν ευτυχισμένοι. Το θάρρος τους δε φτάνει για την ευτυχία. Και γι' αυτό γυρεύουν, για να μη βρούν—ώσπου να τους έξαναγκάσει ή έσωτερική αυτή αντίφαση στο ξεκαθάρισμα.

ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΤΕΡΤΖΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Μετὴν τελευταία γιορτὴ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηναίων, ποὺ ἔδωκε τὰ διάφορα ἐπιστημονικά, φιλολογικὰ κ' ἄλλα βραβεῖα, ἀξίζει νὰ θυμηθοῦμε, ὅτι ἐφέτος κλειοῦνε σωστὰ 70 χρόνια ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔβαλαν τὰ θεμέλια τοῦ χείριου τῆς Ἀκαδη-

μίας, δηλαδὴ στὰ 1859. Τὸ θεμέλιωμα ἔγινε μὲ πολλὴ ἐπισημότητα.

Γιὰ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ὁ ποιητὴς Γεώργιος Τερτζέτης ἔγραψε τότε τὸ παρακάτω ποίημα, ποὺ σήμερον, δίχως ἄλλο, μπορεῖ νὰ τὸ εἰπῆ κανεὶς πολὺ ἐπίκαιρο :

Ω, Δ Η

Εἰς τὴν πανήγυριν τῆς θεμελιώσεως τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἀνεγειρομένης ἐν Ἀθήναις παρὰ τοῦ φιλογενοῦς Κυρίου Σ. ΣΙΝΑ

Οὐράνιο φέγγος, Ἐπιστήμη θεία,
ἐσὺ εἰς τὸ πλίγι τοῦ Σωτῆρος ἦσουν,
ὅταν τοῦ κόσμου ἐμόρφωσε τὰ κάλλη
Θεὸς σοφός.

Θεῖα Ἐπιστήμη ἰσχυροδορεῖ ναὸν σου
φιλόμουσος πολίτης τῆς Ἑλλάδος
ταῖς παλαιαῖς ταῖς δόξαις ν' ἀναστήσῃ
ἔχει βουλή.

Ἐπερίχυσε μὲ ἄστρα τὸν αἰθέρα,
νομοθετεῖ τὸν θαυμαστὸ ρυθμὸ τους
ὕμνολογοῦν τὴν χάριν τοῦ αἰωνίως
Γῆ κ' Οὐρανός.

Πρόνοια τοῦ Ὑψίστου, καὶ ψυχαῖς Ἑλλήνων,
καίτοιχοι παλαιοὶ τῶν Ἥλυσιων,
συνδράμετε τὴν εὐμορφη πατρίδα,
φίλοι πιστοί.

Κατ' εἰκόνα τοῦ πλάττει τοὺς ἀνθρώπους,
ἀκτίνα τῶν ἀκτίνων τοὺς τοὺς χύνει,
γενναῖοι νὰ ζοῦν, νὰ χαίρωνται τὴν κτίσι,
Τέκνα Θεοῦ.

Κάμετε, τὰ μυστήρια τῆς σοφίας
νὰ ἱεουργοῦν εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σίνα
καλοὶ ἱερεῖς, πάλε ἢ φυλὴ μας νᾶναι
δόξα τῆς γῆς.

Κι' ὅταν θανάτου κοιμηθοῦν τὸν ὕπνο,
νὰ ξυπνήσουν σ' τὰ ἀθάνατα λημέρια,
ἥλιους νὰ ἰδοῦν καὶ φωτεινοὺς ἀστέρας
ἄλλου οὐρανοῦ.

Δέξου, ὦ καλέ, τὸν Σαπφικόν μου ὕμνον
τῆς ἀρετῆς σου ὕμνολογεῖ τὸ κάλλος
νὰ τὸν δεχθῆς κ' ὡς πρωϊμάδι γνήσιο
τῆς νέας φωνῆς.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 2 Αὐγούστου 1859.

Γ. ΤΕΡΤΖΕΤΗΣ
Ἀρχιεπιφύλαξ τῆς Βουλῆς

Σημ. τοῦ ποιητῆ: Τὸ μέτρον κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ᾠδῆς «Ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα».

Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Τερτζέτη εἶναι τυπωμένο στὸ περιοδικὸ «Πανδώρα» (τόμος δέκατος, 1859—1860, φυλλάδι. 232, σελ. 384). Ἀπὸ τοὺς καταπινούσους βιογράφους καὶ κριτικούς τοῦ Γ. Τερτζέτη κανένας δὲν κάνει λόγο γι' αὐτό. Κι' ἔτσι ἔμεινε

λησμονημένο ἢ, πῶς σωστὰ, ἄγνωστο. Ἄξιζε νὰ τὸ ξαναδιαβάσουμε σήμερον, γιὰ νὰ ἰδοῦμε τί περίμεναν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποὺ βέβαια δὲν παραλλάττει καθόλου ἀπὸ ὅ,τι περιμένουν ἀπ' αὐτὴ καὶ οἱ σημερινοί.

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΕΦΑΛΑ (*)

Εἰκονογραφημένον ἀπὸ τὸν Δ. ΠΕΛΕΚΑΣΗΝ

Πνέων μένεα κατὰ τοῦ Πάλμερστον, τῆς βασιλείας Βικτωρίας καὶ τοῦ Δούγλας, ὁ Κεφαλᾶς ἐγκατέλιπε τὸ Λονδίνον καὶ μετέβη εἰς τὸ Παρίσι, ὅπου ἐτύπωσε τὸ ἀνωτέρω πρὸς τὴν Βικτωρίαν ὑπόμνημα. Τὶ ἔκαμεν ἐκεῖ δὲν γνωρίζομεν. Ὁ ἴδιος, εἰς τὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, περὶ τοῦ ὁποῦ ἤδη ὠμιλήσαμεν, λέγει ὅτι κατὰ τὸ 1838 ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὅθωνα ἀναφορὰν «γεγραμμένην εἰς τὸ Γαλλικόν, μεταφρασθεῖσαν εἰς τὸ Γραικικόν, τυπωθεῖσαν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ κυρίου Ἀγγέλου Ἀγγελίδου, καὶ διανεμηθεῖσαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδικαιολογοῦσα τὴν ἀθλίαν μου περίστασιν καὶ τὴν τερατώδη ἀχαριστίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀντημελήθησαν αἱ ἐκδουλεύσεις μου».

Ἄλλαχού λέγει ὅτι τὴν ἀναφορὰν αὐτὴν, μαζὶ μὲ ἕν ποιημᾶ του διεκτραγωδοῦν τὴν ἀθλίαν του κατάστασιν, ἐτύπωσε κατὰ τὸ 1842 εἰς τὴν Μασσαλίαν. Οὔτε τοῦ πρώτου, οὔτε τοῦ δευτέρου κατώρθωσα νὰ εἴρω ἀντίτυπον εἰς τὰς Ἀθήνας, παρ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας μου.

Εἰς τὸ «ὑπόμνημά» του γράφει καὶ τὰ ἀκόλουθα, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνήθη νὰ εἴρω ἄλλαχού λεπτομερείας: κατακρίνων τὴν ἀπέναντί του στάσιν τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Σάμου Βογορίδου καὶ τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ὁποίαν δι' αὐτὸν ἔδειξεν εἰς μίαν σοβαρὰν ὑπόθεσιν του, ἐκφράζει, κατάπληξιν διὰ τὴν τοιαύτην μετατροπὴν τοῦ Βογορίδου, διότι «μετὰ τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος καὶ ἐμοῦ ἔτρεχε σχετικὴ φιλία μέχρι τοῦ βαθμοῦ τῆς

ἀδελφότητος, εἰς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν, διὰ διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ, ἐργαζόμεθα ἠνωμένοι διὰ ὅλους τοὺς μετασχηματισμοὺς τοῦ βασιλείου του, τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἐπρότεινα, τὸ ὁποῖον εὐχαρίστως ἐγὼ ἔκαμα, τόσον διὰ νὰ τῇ δείξω τὴν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπου διὰ τῆς δεδομένης εἰς ἐμὲ προστασίας του, σχεδὸν διὰ δύο φορές μοῦ ἐφύλαξε τὴν ζωὴν μου ἀπὸ τὰς δυνατὰς καταδρομὰς ὅπου μοῦ ἐγίνοντο, μίαν εἰς τοὺς 1813, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἄλλη εἰς τοὺς 1830, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μου ἀπὸ τὰς Ἰνδίας, καὶ ἐκτὸς τούτου ὠφελήθην τοιαύτην περίστασιν διὰ νὰ κάμω σημαντικὴν ἐκδούλευσιν τοῦ Γραικοῦ ἔθνους μου, ὅλων τῶν χριστιανῶν τῶν διαφόρων λατρειῶν καὶ αὐτῶν τῶν Ἑβραίων, ὅπου εὕρισκονταί εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος. Ὅλα μου αὐτὰ τὰ προβλήματα ἐδόθησαν τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ, ὅπου τὸ ὕψος τοῦ ἠνωμένος μὲ τὸν υἱὸν του Γιάνκω τὰ μετέφραζον εἰς τὸ τουρκικόν, τὰ ὁποῖα ἐπαρουσιάζοντο εἰς τὸν Ἀνακτα παρὰ τοῦ Νουρι Μουσταφᾶ πασᾶ, τότε πρώτου οἰκείου του καὶ μυστικοῦ του (Σέρ-Κιατίπη)».

Περὶ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων γεγονότων δὲν γνωρίζομεν καμμίαν λεπτομερείαν. Ἦδτε ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα; Ἐγνώρισεν τάχα αὐτὸν καὶ τὸν ἐβοήθησεν κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν του, ἔπειτα δὲ τὸν ἠκολούθησεν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ κατὰ τῆς Εὐρώπης; Ἄθραυ; Ἐπειτα, πόλου εἶδους ἦτο ἡ συνεργασία του μὲ τὸν ἠγεμόνα Σάμου καὶ εἰς πόλους «μετασχηματισμοὺς τοῦ βασιλείου»

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον.

συνειργάσθη; Μυστήριον. Είναι τόσο πολυτάραχος ὁ βίος του καὶ τόσα κενὰ παρουσιάζει, ὥστε εἶναι ἀδύνατος ἢ παρακολούθησις αὐτοῦ εἰς ἕλας τὰς περιπετείας του. Μερικὰς μόνον συνεκεντρώσαμεν εἰς τὴν μελέτην ταύτην.

* *

Χάνομεν τὰ ἴχνη του μέχρι τοῦ 1843, ἔτε πλέον ἔχομεν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τοῦ κατὰ τὴν περίδον αὐτὴν βίου του, χάρις εἰς ἕν βιβλίον τὸ ὁποῖον ἐτύπωσε κατὰ τὸ 1845. Τίτλοφορεῖται «Τὰ Συμβάντα τοῦ καπετᾶν Νικολάου Κεφαλά, ἐκ Ζακύνθου, ἐπὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ λιμένος τῆς Αἴνου, μετὰ τὴν περιγραφήν τῶν ὄσων εἶδε καὶ ἐπραξεν εἰς τὸ διάστημα τοῦ ταξιδίου του μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Τόπον ἐκδόσεως ἀναγράφει τὰς Ἀθήνας, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐτυπώθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως συμπεραίνεται ἀπὸ δύο ἄλλα φυλλάδια, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν ἐναντίον ἐνός τυπογράφου καὶ περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἀσχοληθῶμεν βραδύτερον.

Εὐρισκόμενος κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὸ Γαλάτσι, ἀνευ ἐργασίας, ἐδιάβασεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐφημερίδα «Ὁ Τηλέγραφος τοῦ Βοσπόρου» ὅτι ἡ Κυβέρνησις διέταξε τὴν Ἰσχυρὰν Κωνσταντινουπόλεως ὅπως φροντίσῃ «τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν ποταμῶν Ἐβρου καὶ Τάξου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τοὺς ἀποκαταστήσῃ ἐπιδεκτικὸς ναυτιλίας μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Αἴνου». Ὁ Κεφαλάς ἐμυρίσθη ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ προτείνει εἰς τὸν κυβερνήτην Σαῖτ πᾶσαν νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὸ ἔργον, ἰδίως τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν εὐρυνσιν τοῦ λιμένος τῆς πόλεως Αἴνου.

Δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ ὑποβάλῃ καὶ σχέδιον χρωματιστὸν τοῦ ἔργου μετὰ τὴν παράκλησιν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν Πύλιν πρὸς μελέτην. Ὁ Σαῖτ πᾶσας διεδίχασε τὸ σχέδιον καὶ τὸ ὑπόμνημα εἰς τὴν Πύλιν, ἢ ὁποῖα ὅμως ἀπέρριψε τὰς προτάσεις του, κατόπιν κακῶν εἰσηγήσεων τῶν ἐχθρῶν του, ὅπως τοῦλάχιστον βεβαιώνει ὁ Κεφαλάς.

Εἰς τὰς τοιαύτας ἐργασίας εἶχε καὶ ἄλλοτε ἀσχοληθῇ, διότι κατὰ τὸ 1834 ὁ Πρίγκηψ Μιλὸς τῆς Σερβίας τοῦ ἀνέθεσε τὴν δυσκο-

λωτάτην ἐργασίαν νὰ καταστρέψῃ τὰς ὑφάλους τοῦ Γερδούπ εἰς τὸν Δούναβιν, αἱ ὁποῖαι ἠμπόδιζον τὸν πλοῦν. Καὶ ὁ Κεφαλάς βεβαιώνει ὅτι ἐπέτυχεν νὰ τὰς καταστρέψῃ.

Περὶ τῶν σχέσεων του μετὰ τὸν Μιλὸς τῆς Σερβίας ὁ Κροκιδᾶς γράφει τὰ ἑξῆς :

«Ὁ Πρίγκηψ Μιλὸσκις ἦτο εἰς μεγάλην διχόνοιαν μετὰ τοῦ Μεγάλου Βεζύρη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐφοβείτο μίαν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν στρατευμάτων εἰς τὸ κράτος του, ἐνεκεν τῆς βεβαιότητος τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ Βεζύρης περὶ μυστικῆς συγγνώσεως τοῦ Πρίγκηπος μετὰ τοῦ Χουσεῖν Καπετᾶν τῆς Μπόσνας, ὅστις εἶχεν ἀποστατήσῃ κατὰ τῆς Ἰψηλῆς Πόρτας καὶ ἦταν εἰς πόλεμον μετὰ αὐτὴν. Φοβηθεὶς δὲ ἔτι πλέον ὁ Πρίγκηπος, ὅτε ἐπληροφορήθη τὰς κατ' αὐτοῦ ἐχθρικὰς ἐτοιμασίας τοῦ Βεζύρη, καὶ ὅτι ὑπῆρχεν εἰς χεῖρας τοῦ ἰδίου μίαν ἐπιστολὴν διευθυνομένην πρὸς τὸν Χουσεῖν Καπιτάνιο, μετὰ ἐπαρεκάλεσε νὰ τὸν παριστάνῃ ἐνώπιον τοῦ Βεζύρη, διὰ νὰ διαπραγματεύσῃ τὴν μετὰ αὐτῶν εἰρήνην, τὴν ὁποῖαν ἦτο βέβαιος ὅτι ἠθέλε ἐπιτύχῃ διὰ τὴν εὐνοίαν τὴν ὁποῖαν ἔχαιρον ἀπὸ τὸν κάλλιστον ἐκεῖνον Βεζύρη.

«Ἐπεφορτίσθη λοιπὸν μετὰ εὐχαρίστησιν ταύτην τὴν μεσολάθησιν καὶ μεταβάς ἀμέσως εἰς τὰ Μπετόλια, ἐπαρουσίασα εἰς τὸν Βεζύρη τὴν συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πρίγκηπος διὰ νὰ μετὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς πληρεξούσιόν του καὶ νὰ διαπραγματεύσῃ μετ' ἐμοῦ τὴν διάλυσιν πάσης των διενέξεως.

«Ὁ Μέγας Βεζύρης μετὰ ὑπεδέχθη εὐχαρίστως κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ μετὰ πολλὴν γλυκύτητα μοῦ ἐδιηγήθη τὴν ἀφορῶσαν τὸν Πρίγκηπα ὑπόθεσιν καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ παράπονά του. Ἐχάσα ὅμως ὄλον μου τὸ θάρρος, ὅταν μοῦ ἔδειξε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πρίγκηπος, φέρουσαν τὴν σφραγίδα του, τὴν ὁποῖαν εἶχε διευθύνη πρὸς τὸν ἀποστάτην Χουσεῖν. Ὅμως ἐπανερχόμενος εἰς ἑαυτὸν ἀπεφάσισα ν' ἀναδεχθῶ ὅλην τὴν εὐθύνην ἐκείνης τῆς ἐπιστολῆς, ἄλλως ἢ ἀποστολὴ μου ἠθέλε ἀποθῆ ματαία.

«Διὰ νὰ ὑποστηρίξω λοιπὸν τὸν Πρίγκηπα καὶ διὰ νὰ τὸν ἀθιώσω, ἐδεβαίωσα τὸν Βεζύρη ὅτι ἐγὼ ἤμην ὁ αὐτουργὸς ἐκείνης τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ὅτι, ὠφελοῦμενος ἀπὸ τὴν ἐλευθέρῃ μου εἰσόδον εἰς τὸ Παλάτιον τοῦ Πρίγκηπος καὶ εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἐπήρα

κρυφίως τὴν σφραγίδα καὶ ἐσφράγισα τὸ γράμμα διὰ νὰ δώσω μεγαλυτέραν ἀξίαν, καὶ τὸ διεύθυνα εἰς τὸν ἀποστάτην, ἐχρωμάτισα δὲ πολυτρόπως τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐπαρακινήθη νὰ κάμω τὸ γράμμα ἐκεῖνο, καὶ ἐδεβαίωσα τὸν Βεζύρη ὅτι περὶ αὐτοῦ ὁ Πρίγκηπος δὲν εἶχε τὴν παραμικρὰν εἰδησιν.

«Ὁ ἀγγλῖνος Βεζύρης ἐνόησε καλῶς τὸ στρατήγημά μου, ἀλλὰ εὐγενῆς εἰς ἄκρον, καὶ περιπλέον ὠφελοῦσεν εἰς τὸν στοχασμὸν του, ἐπροσποικίθη πειθῶ εἰς τὰ λεγόμενά μου καὶ διὰ νὰ με βεβαιώσῃ ἔτι πλέον περὶ τῆς ἐμπιστοσύνης του, μοῦ ἐνεχείρησε τὸ πρωτότυπον γράμμα καὶ ἔγραψε φιλικὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν Πρίγκηπα, διευθύνων πρὸς αὐτὸν τὸν Γραμματέα του κ. Κροκιδᾶν μετὰ ἀδειαν νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς διαφορὰς των. Ἐγὼ ἔμεινα εἰς ἐνέχυρον πρὸς τὸν Βεζύρη μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ κ. Κροκιδᾶ, τὸν ὁποῖον ἐσυνοδούεσα εἰς τὸν Πρίγκηπα μετὰ μίαν μου ἐπιστολὴν. Ὁ Πρίγκηπος ὅμως ὑπεδέχθη εὐχαρίστως τὸν κ. Κροκιδᾶν, τὸν ὁποῖον ἐφιλοδώρησε μετὰ γρόσια 25 χιλιάδας καὶ μίαν γούβαν, καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν Βεζύρη του, συνοδευόμενον μετὰ τὸν ἐξοχώτατον ἱππέα Ἀβραὰμ Πέτρονικ, Πρωθυπουργὸν του, μετὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Βεζύρης ἐσυμβίβασε πᾶσαν διαφορὰν μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πρίγκηπος καὶ ἐκλείσαν μίαν εἰς ἀμφοτέρους εὐχάριστον εἰρήνην, τῆς ὁποίας ἤμην ἐγὼ τὸ κύριον ὄργανον».

Ἐπὶ τῶν προγενεστέρων ταύτων βασιζόμενος ὁ Κεφαλάς ἠλπίζεν ὅτι ἡ αἰτησίς του θὰ ἐγίνετο δεκτὴ. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις τῆς Πύλης ἦτο ἀρνητικὴ. Καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπρακτος. Ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται :

«Ἀναχωρήσας ἀπὸ Ἀδριανούπολιν ἠθέλησα νὰ κάμω μικρὰν τινα περιήγησιν διὰ τῆς ἕρησος καὶ θαλάσσης. Ἐφθάσα εἰς Ροδοστόν, ἔνθα εὐρον μίαν Ἰωνικὴν γολέτταν, ἣτις διευθύνετο διὰ τὴν Κρήτην. Ἐλαβὰ θέσιν ἐπιβάτου ἐν αὐτῇ καὶ μετέβην εἰς Χανία, ὅπου ἐσκόπευον νὰ διαμείνω ὀλίγον καιρὸν πρὸς ἀνάπαυσίν μου.

«Ἐν βραχεὶ διαστήματι τῆς ἐν Κρήτη διαμονῆς μου ἐφθάσεν ἐκεῖ ἡ ἐνδοξὸς εἰδησίς τῆς πολιτικῆς μεταμορφώσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1833. Ὅθεν ἀμέσως συνέλαβα τὴν ἰδέαν νὰ μὴ μείνω ἀργὸς εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν,

καὶ μετὰ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συμμεθέξω καὶ ἐγὼ εἰς ὅσον ἠδυνάμην εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς φίλης πατρίδος Ἑλλάδος, ἀπεφάσισα μετὰ ὠρίμου σκέψεως νὰ διευθύνω πρὸς τὴν ἐντιμὸν Συνέλευσιν τοῦ Πανελληνίου τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν».

Καὶ παραθέτει τὸ μακρὸν ὑπόμνημα, περὶ τοῦ ὁποῖου καὶ ἀλλαχοῦ ὠμιλήσαμεν, καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου ὑπέβαλλε διαφόρους σκέψεις του περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἢ Ἑλλάς, νὰ ἀνορθωθῇ καὶ προσδεύσῃ. Τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἀπηύθυνεν ἕν ἀντίτυπον εἰς τὸν Καλλέργην καὶ ἄλλο εἰς τὸν Μεταξᾶν.

Μετὰ ταῦτα περιηγήθη ὅλην τὴν Κρήτην καὶ ἐφθάσεν εἰς τὴν Σπιναλόγκαν, ὅπου εὗρεν ἕν πλοῖον ἐκ Κάσου ἔτοιμον δι' ἀπόπλου. Τὸν ἐκυριεύσεν ἐκ νέου ὁ πυρετὸς τῶν περιπετειῶν καὶ διεπεραιώθη μετὰ αὐτὸ εἰς τὴν Γιάφαν καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ κληρὸς τὸν ὑπεδέχθησαν ἐγκαρδιώτατα καὶ διήγε θουμάσια τὴν ζωὴν του μετὰ τὸν Πατριάρχου καὶ Μοναστηρίων.

«Ἀπὸ τῶν Νοέμβριον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1844 ἔζησα, γράφει, μετὰ ἀφθονίαν εἰς τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον τόπον, καὶ ἔλαβα τὴν μεγαλειτέραν εὐχαρίστησιν, αἰσθανόμενος ἐκ βάθους ψυχῆς τὴν πνευματικὴν ἠδονὴν, ἣτις τῶν ἡμερῶν εἶναι τὸ βάλαμον τοῦ ἀμαρτωλοῦ... Τὸν δὲ Ἀπρίλιον ἔλαβα τὴν ὁδοιπορίαν τῆς Δαμασκοῦ, μετὰ σκοπὸν νὰ περάσω εἰς τὸ Μπαγδάτι καὶ νὰ καταβῶ εἰς τὴν Μπάσρα, ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰς Ἰνδίας, διὰ νὰ φθάσω ἕως εἰς τὴν Γόα, ἔνθα με περίμενε μίαν λαμπρὰ τύχη. Ἀλλ' ἐν ἀπροσδόκητον συμβάν ἐματαίωσε τὸ σχέδιόν μου».

Εἰς ἀπόστασιν δύο ἡμερῶν ἀπὸ τὴν Δαμασκόν, τὸ μουλάρν, τοῦ ὁποῖου ἐπέβαινε, τὸν ἐρριψε καὶ τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τὸ πρόσωπον.

«Ἐστέρηθη δὲ δύο ὀδόντας καὶ ἔμεινα σχεγὸν ἡμιθανής. Ἐστάλη ἀμέσως ταχυδρόμος πρὸς ζήτησιν ἰατροῦ, ὅστις ἐλθὼν μ' ἔκαμε πλουσιοπάροχον φλεβοτομίαν ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, εἰς δὲ τὰ πλευρὰ μου ἔβαλεν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν βδέλας. Καὶ ἀφοῦ μ' ὠδήγησεν ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς μελλούσης θεραπείας, ἀνεχώρησε. Ἐγὼ δὲ μετὰ 17 ἡμέρας μόλις ἠδυνάμην νὰ βαλθῶ εἰς ταξίδιον».

Ἀδυνατισμένος καὶ πένθης, ἐφθάσεν εἰς

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

— Νά μην πάμε δηλαδή καθόλου στην Εύρώπη ;

— Μου είναι αδιάφορο.

Διαμαρτυρηθήκαμε όλοι. Κι η Κιάρα ακόμα, που προθυμότερα για τη Βενετία άφηγε το φτωχό τον Πέπο.

Μά ο Νάνης δεν άκουγε τίποτα.

— Πηγαίνετε, είπε. Μάφήνετε έμένα έδω ;

— Ποϋ ; Στον πύργο ; . . .

— "Οχι δά ! Κάθουμαι στη χώρα, στις νόνας μου.

— Μά για ποιό λόγο ;

— Γιατί προτιμώ, γιατί μάρεσει καλύτερα να μείνω έδω. Και στο γυρισμό, περνάτε και με παίρνετε.

— Σοβαρά μιλάς ;

— Ναι.

Δέν είχαμε καμμιάν άμφιβολία πως ο Νάνης μιλούσε μ' όλη του τη σοβαρότητα. Και ξέραμε και το λόγο. Άλλά προσποιηθήκαμε πως δέν τον πιστεύαμε και τον αναγκάσαμε να σιωπήσει :

— "Ασ' τα τώρ' αυτά ! . . Καλά, καλά . . .

"Υστερα όμως, άμα μπήκαν στο σπίτι η Λουίζα κι η Κιάρα, ο γιός μου ήλθε κοντά μου και μου είπε σιγότερα :

— "Αλήθεια σου λέω . . . Δέν μάφήνετε μένα στις νόνας ; . . . Δέν έχω καμμιά όρεξη για ταξίδια . . . Βαριέμαι.

Δέν έδάσταξα :

— Θα βαριόσουν, τόν ρώτησα, άν παίρναμε μαζί μας και την Άναστασία του Μαρούφα ;

Μερικές άκτινες, που έδβαιναν από το σπίτι, έπεφταν στο πρόσωπό του. Και τόν είδα να με κοιτάζει μιά στιγμή έκθαμβος

και να χαμηλώνη τα μάτια. Μά κι αυτό το είχα μάθει ; ! . .

— Τι λές ! Έκαμε υποκριτικά. Τι σχέση έχω έγώ με την κυρία Μαρούφα ;

— "Έλα ! "Ο κόσμος τ'όχει τούμπανο και σ' κρυφό καμάρι. Θέλεις να μείνης έδω για να εξακολουθήσης το κόρτε σου.

— Μά όχι, όχι ! κάνεις λάθος.

— "Εκείνο ποϋ σου λέω ! Μά βγάλ' το από το νοϋ σου. Αυτό δέν γίνεται. Ποτέ ! . .

"Τόν άφησα "κει μάρμαρο και μπήκα στο σπίτι κι έγώ.

"Την άλλη μέρα, ο κύριος Νάνης επέμενε.

— Πηγαίνετε όπου θέλετε, μάς έλεγε. "Εγώ δέν έρχομαι. Θα μείνω στις νόνας. Δέν έχω το δικαίωμα ;

"Αναγκάστηκα να τόν πάρω ιδιαιτέρως και να τοϋ μιλήσω σοβαρά.

— Αυτό, τοϋ είπα, δέν μπορώ να σου το επιτρέψω. "Εδω δέν πρόκειται για καμμιά Μαριώ. Είναι κυρία παντρεμένη, συγγενής μας μάλιστα, που γυρεύεις να την ξελογιάσης. — άν δέν την ξελογιάσες κιόλα—πραγμα παράνομο, ανήθικο, άπατρόπαιο ! Δέν σκοπεύω, με κανένα τρόπο, να γίνω συνένοχος σου. Μή βλέπης πως σου φέρθηκα τότε με την "Αντιγόνη. Σ' τ'ό ξαναλέω, οι "Αντιγόνες είναι άλλο. Τώρα θα σου φερβώ πολυ άλλοιώςτικα. Και να το ξέρης.

Δέν άποκρίθηκε τίποτα. Κι ένόμισα πως τοϋ είχα δώσει να καταλάβη. "Αλλά ποϋ ! "Αν δέν τολμούσε πιά σέ μένα, στη μητέρα του όπως και στην Κιάρα έλεγε καθαρά, πως δέν έννοούσε να μ'ε ακολουθήση.

"Ήταν λοιπόν κάτι σοβαρό ; "Ο Νάνης είχε έρωτευθή την Άναστασία με τα σωστά του ;

"Αρχισα να το συλλογιέμαι. Μά δέν το

Χαλέπι, όπου έξοικονόμησεν όλλα χρήματα. "Εκείθεν μετέβη εις "Αλεξανδρέτταν. "Από εκεί διεπεραιώθη εις Μερσίαν. Με γαλλικόν βρίκιον διεπεραιώθη εις Κύπρον, όπου, κατά σύμπτωσιν εύρε, ένα συνώνυμόν του, Νικόλαον Κεφαλάν, δικηγόρον. "Επιωφελήθη, φυσικά, της συνωνυμίας δια να εύρη καταφύγιον και τροφήν εις την οικίαν του. Φαίνεται ότι δέν τόν συνέδραμεν ο Μητροπολίτης Κύπρου "Ιωαννίκιος, διότι γράφει περι αυτού ότι «μόλις αναξίως ανέβη εις τόν Μητροπολιτικόν θρόνον, έλησμόνησε τας αρχαίας φιλίας και υποχρεώσεις του και έδόθη όλως διόλου εις ένα Χίον, Σταύρον "Επαινετόν, σύζυγον της ώραιας κουμπάρας του . . . όστις έκτελει

εις το Παλάτιον της Μητροπόλεως ως διευθυντής και παντοδύναμος».

Φαίνεται πράγματι ότι ο "Ιωαννίκιος δέν ήτο καλός αντιπρόσωπος του Χριστού, διότι διηγείται ο Κεφαλάς πολυ τσουχτερά πράγματα περι τοϋ βίου του και ιδίως της εις Παρισίους διαμονής του, όπου τόν είχε γνωρίσει το πρώτον και όπου ο ήκιστα σεβάσμιος κληρικός «υπεβλήθη εις άφροδισιακήν θεραπείαν, την όποιαν όμως έμεταχειρίζετο με μεγάλην μυστικότητα», κατά τας βεβαιώσεις τουλάχιστον τοϋ Κεφαλά, τας όποιας όμως μειώνει ή αφήγησις κατόπιν ότι δέν τόν έκαλοδέχθη ο επίσκοπος.

(Το τέλος εις το ερχόμενον)

(*) Συνέχεια από το προηγούμενον.

ἔβρισκα πιθανό. Ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Νάνη μου φαινόταν πῶς δὲν ἦταν γιὰ αἰσθημα. Ἔτσι ἔκανε καὶ τότε μὲ τὴ Μαριώ, σὰν τρελλός. Ἦσυχασε ἕμως ἅμα τὴ χάρηκα, καὶ σὲ λίγο καιρὸ τὴν ἀποχωρίσθηκε μὲ τὸν εὐκολώτερο τρόπο.

Ἀπὸ τὴν ἐπιμονή του τώρα μποροῦσα νὰ συμπεράνω, πῶς ἢ Ἄναστασία, ὅσο ἐρωτευμένη, ὅσο ξετρελλαμένη κι ἂν ἦταν μαζὶ του, κρατοῦσε ἀκόμα τὴ θέση τῆς. Ἐλπίδες μόνο θὰ τοῦ εἶχε δώσει κι αὐτὸς ἴσα-ἴσα ἤθελε νὰ μείνῃ ὡς πού νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἐπειτα θὰ ἠσύχαζε.

Μιά στιγμὴ, σκέφθηκα νὰ παρατείνω μὲ μιὰ πρόφαση τὴ διαμονή μας στὴν Κέρκυρα, γιὰ νὰ τελειώσῃ κι αὐτὴ ἡ ἱστορία. Μὰ ἡ ἰδέα μ' ἀποτροπίαζε. Ὅπως τὸ εἶπα καὶ στὸ Νάνη, μὲ τὰ σωστά μου, δὲν ἠθελε, δὲν μποροῦσα νὰ συνεργήσω σὲ μιὰ τέτοια παρανομία. Οὔτε νὰ τοῦ ἐπιτρέψω νὰ μείνῃ στὴν Κέρκυρα μόνος του. Μὲ τί πρόσχημα, γιὰ ποῖο λόγο, θὰ ταξειδεύαμε μετὰ κι ὁ Νάνης θὰ καθόταν στῆς νόνας του; Ὅλος ὁ κόσμος θὰ τὸ μάντευε. Καὶ θάταν ἕνα σκάνδαλο, πού δὲ μᾶς ἐσύμφερε καθόλου. Κι αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ Νάνη θὰ τὸν ζημίλωνε.

Μόνο ἐδῶ, βλέπετε, δὲν μποροῦσα νὰ πῶ, — ἔτσι ἐνόμιζα τοῦλάχιστο — «ὁ Νάνης εἶναι ἀγόρι».

Ἄν τὸν ἐβίαζα ἕμως νὰ πνίξῃ ἀπραγματοποίητο τὸν πόθο του, ἂν τὸν τραβοῦσα μὲ τὴ βία μακριὰ ἀπὸ κείνη πού τὸν τρέλλανε, δὲν κινδυνεύαμε νὰ πάθῃ τὸ παιδί μας κανένα κακό; . . .

Τὸ συλλογίσθηκα κι αὐτό, τὸ φοβήθηκα πολύ, ἀλλὰ εἶπα: «Ἀδιάφορο! Ἄς γίνῃ ὅ,τι θέλει. Ἐκεῖνο πού πρέπει θὰ κάμω».

Κι ἄλλη μιὰ φορά δήλωσα στὸ Νάνη πῶς δὲν εἶχε νὰ ἐλπίζῃ τίποτα. Τὴν ἐρχομένη Πέμπτη θὰ φεύγαμε ὅλοι μαζὶ.

Εἶχαμε ἀρχίσει νὰ μαζεύουμε τὰ πράγματα μας. Τὰ μάζευε κι' ὁ Νάνης. Κι' οὔτε στὴ μητέρα του, οὔτε στὴν Κιάρρα ἔλεγε πιά πῶς θὰ μείνῃ. Χωρὶς ἕμως νὰ λέγῃ καὶ πῶς θὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ. Ἐγὼ μιλιᾶ. Δὲν ἤθελα νὰ τὸν ρωτήσω, δὲν καταδεχόμενον νὰ ἔλθω μαζὺ του σὲ συζήτηση, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού τοῦ δήλωσα ποιά ἦταν ἡ ἀκλόνητη θέλησή μου καὶ πῶς δὲν εἶχε παρὰ νὰ ὑποταχθῇ.

Ἐξασκοῦσα, γιὰ πρώτη ἱσως φορά, τὴν πατρικὴ ἐξουσία.

Τὶς τελευταῖες τρεῖς ἡμέρες, ὁ Νάνης τις περνοῦσε ὀλόκληρες σχεδὸν στὴ χώρα. Δὲν ξεκολλοῦσε ἀπὸ τὴν Ἄναστασία του, κι αὐτὸ μού ἔδιν' ἐλπίδα πῶς κι ἐκεῖνος τις θεωροῦσε τελευταῖες. . .

Κατεβαίναμε καὶ μετὰ πιδ συχνὰ γιὰ νὰ ἀποχαιρετοῦμε. Ἐν' ἀπόγεμα πήγαμε καὶ στοῦ Μαρούφα. Καὶ βρήκαμε τὸ Νάνη ἐκεῖ. Μείναμε ὡς μισὴ ὥρα. Κι' ἔπειτα βγήκαμε ὅλοι μαζὶ καὶ καθήσαμε στὴ Σπιανάδα, ὅπου κι ἄλλοι φίλοι ἦρθαν στὴν παρέα μας. Εὐθυμὴ παρέα, εὐχάριστη, πού μᾶς ἔκαμε νὰ μείνουμε ὡς τὸ βράδυ. Καὶ σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχα μπροστά μου τοὺς ἐρωτευμένους. . .

Στὸ πρόσωπο, ἡ Ἄναστασία τοῦ Μαρούφα δὲν ἦταν καὶ τόσο ὁμορφῆ. Μπροστά στὴ Μαριώ, παραδείγματος χάριν, θὰ φαινόταν ἄσχημη. Εἶχε ἕμως ἕνα παχουλὸ σωματάκι, εὐγραμμο, τόσο ἀφράτο, τόσο δροσερό, πού δύσκολα κανεὶς θὰ ἔβρισκε ἄλλο. Ἦταν ξανθὴ, ἄσπρη, εἶχε σταχτερά μάτια καὶ τὰ μάγουλά της ἔσταζαν αἶμα. Καὶ βρισκόταν σ' ὄλη τῆς τὴν ἀκμὴ ἢ νεοίπαντρη κοπέλλα. Μὰ καὶ σ' ὄλο τῆς τὸ σφρίγος, πού τὸ μαρτυροῦσαν τὰ φτερά τῆς μυτίτσας τῆς, φουσκωμένα, κόκκινα, γυαλιστερά, ἀεικίνητα. Κοντολογίης, ἦταν μιὰ ὁμορφιά ἀπὸ κείνες πού συγκινοῦσαν τὸν γιό μου. Μὰ κι' ὁ γιός μου, μὲ τὴν πρώϊμη ἀνάπτυξη πού τὸν ἔδειχνε σὰν ἄντρα καὶ μὲ τὴ δροσιά, τὴ ραδιονότητα τοῦ ἐφήβου, δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ συγκινηθῇ τὴ νέα γυναῖκα, πού ὁ γάμος τὴν ἔμαθε νὰ εἶναι φιλήδονη.

Στιγμὴ δὲν τὸν ἔχανε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς καὶ κάθε τόσο τὴν ἔβλεπα νὰ τοῦ χαμογελά ἢ νὰ σκύβῃ καὶ νὰ τοῦ ψιθυρίζῃ. Τὸν ἄντρα τῆς, πού μὲ τὰ κοκκινωπά του γενάρια ἔμοιαζε σὰν οὐραγοτάγγος, τὸν ξεχνοῦσε ὀλωσδιόλου. Οὔτε γύριζε νὰ τὸν ἰδῇ. Σὰ νὰ μὴν ἦταν στὴν παρέα.

Ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τους, ἀπὸ τὸν τρόπο τους, σ' ὄλο τὸ διάστημα πού τοὺς εἶχα μπροστά μου, κατάλαβα πῶς μετὰξὺ Ἄναστασίας καὶ Νάνη δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα ἐνοχὴ σχέση. Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ εἶχαν ἀλλάξει φιλιὰ. Μὰ κι' ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη ὁ πόθος φαινόταν σ' ἐπικίνδυνο βαθμὸ ἀναμμένος. . .

Ἐνας καλὸς παρατηρητῆς μποροῦσε ἀκό-

μα νὰ ἰδῇ πῶς ὁ πόθος τους δὲν ἦταν ἐνωμένος μὲ κανένα αἰσθημα. Μιλοῦσαν, πειραζόνταν, ἀστειεύονταν, σὰ δυὸ τσαχπινάκια. Καὶ μὲ τὰ μάτια τους δὲν ἔλεγα «σ' ἀγαπῶ», παρὰ «μάρεσις» . . .

Ἄμα βεβαιώθηκα γι' αὐτό, μού φάνηκε ἀκόμα πιδ παράνομο, πιδ ἀποτρόπαιο, ἐκεῖνο πού γύρευε ὁ Νάνης. Καὶ στερεώθηκα στὴν ἀπίφασή μου νὰ μὴ τὸν ἀφήσω.

— Μᾶς φεύγετε λοιπόν; μὲ ρώτησε μιὰ στιγμὴ κάποιος ἀπὸ τὴν παρέα.

— Ὁρισμένως!

— Μὰ ὅλοι; ξαναρώτησε κάπως πονηρά.

— Ὅλοι. Γιατί;

— Γιατί ἄκουσα πῶς ὁ σιὸρ Νάνης θὰ καθήσῃ ὅλο τὸ χειμῶνα στὴν Κέρκυρα.

— Ὅχι δά! γέλασα. Καὶ τί νὰ κάνῃ ὅλο τὸ χειμῶνα; . . . Μὴν ξεχνᾶτε πῶς εἶναι καὶ φοιτητῆς. Ὅχι, ὄχι, θὰ φύγῃ μαζὺ μας.

Εἶπα καὶ γύρισ' ἀμέσως στὸ Νάνη. Τὸν ἔπιασα τότε νὰ κοιτάζῃ τὴν Ἄναστασία μὲ τέτοιο τρόπο, πού, μὰ τὴν ἀλήθεια, μ' ἐπάγωσε. Τὰ μάτια του τῆς ἔλεγαν καθαρά: «Μὴν ἄκουσ! Ἐγὼ θὰ μείνω!»

— Ἐ, Νάνη; ἔκαμα, χωρὶς νὰ θέλω ζωνηρά, σχεδὸν μὲ θυμὸ. Ρωτοῦν, δὲν ἀπαντᾶς καὶ οὐ;

Ἄλλη ματιὰ τοῦ Νάνη σὲ μένα, παράξενη. Κι ἡ ἀπάντησή αὐτὴ συγχρόνως:

— Μὰ δὲν τοῦ εἶπες τοῦ κυρίου; Περιττὸ νὰ τὸ ἐπαναλάβω.

«Δὲν τὴν ἔχουμε καλὰ!» συλλογίσθηκα. Καὶ δὲν ἐγελάστηκα.

* *

Τὴν Τετάρτη — παραμονὴ τῆς ἡμέρας πού θὰ φεύγαμε, — ὅταν γυρίσαμε τὸ βράδυ στὸν πύργο — μονάχοι μας, γιατί ὁ Νάνης εἶχε μείνει νὰ φάῃ, γιὰ τελευταία φορά, στοῦ Μαρούφα, — δὲν βρήκαμε τίς βαλίτσες του. Κι ἐμάθαμε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πῶς τὰ πόγεμα, ἐνῶ λείπαμε, πήγε ὁ ἴδιος μ' ἐν' ἀμάξι καὶ τίς πήρε.

Καταλάβαμε ἀμέσως τὸ σχέδιό του. Θὰ κουβαλιόταν στῆς νόνας του καὶ θὰ κρυβόταν ὡς τὴν ὥρα πού θὰ φεύγε τὸ βαπόρι, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ τὸν ἀφήναμε καὶ θὰ μπαρκαρίζομαστε.

Ναί, μ' αὐτὸ τὸ πλευρὸ νὰ κοιμόταν!

Ἡ ἀνταρσία του μ' ἔκαμε ἔξω φρενῶν. Μὰ κι ἡ Λουίζα φαινόταν καταγαναχτισμέ-

νη, κι ἡ Κιάρρα, ἂν καὶ χωρὶς θυμὸ, μουρμούριζε κάθε τόσο:

— Ἄκουσ ἐκεῖ! Τὸ παλιόπαιδο! . .

Ἐφαγα βιαστικὰ καὶ, μολονότι κατακουρασμένος, κίνησα πάλι γιὰ τὴ χώρα, μονάχος καὶ πεζός.

Πῶς τὴ θυμᾶμαι αὐτὴ τὴν Αὐγουστιάτικη νύχτα, τὴ φεγγαροφώτιστη καὶ γλυκειά! Τί παράξενα πού ἐπιδροῦσε ἡ γαλήνη τῆς ἐξοχῆς στὴν τρικυμία τῆς ψυχῆς μου! Τὴν ἐθέριε, ἀντὶ νὰ τὴν κατευιάζῃ. Κι ἦταν στιγμὲς πού ἀποροῦσα πῶς δὲν σηκωνόταν ἀέρας καὶ πῶς δὲν ἐγέμιζε ὁ οὐρανὸς ἀπὸ σύννεφα. . .

Πρώτη φορά πού ἀναγκαζόμουν νὰ φανῶ αὐστηρὸς, ἄγριος πατέρας καὶ μού φαινόταν πῶς εἶχ' ἀλλάξει τόσο πολὺ, ὥστε, γιὰ νὰ εὐχαριστηθῶ, ἔπρεπε τώρα νὰλλάξῃ ὁ κόσμος!

Ἐτρεχα ἴσια, γιὰτ' ἤξερα καλὰ πού θὰ ἔβρισκα τὸν ἀντάρτη. Θὰ τὸν ἐπιανα, θὰ τὸν ἄρπαζα καὶ, ἂν μού ἔκανε ἀντίσταση, θὰ τὸν ἔδερνα. Ὡς ἐκεῖ!

Σὲ μιὰ ὥρα ἤμουν στὴ χώρα καὶ χτυποῦσα τὴν πόρτα τοῦ Μαρούφα.

— Ἀπάνω εἶναι ὁ Νάνης; ρώτησα τὴν ὑπηρέτρια πού μού ἀνοίξε.

— Ὅχι, κανένας.

— Μὰ δὲν ἔφαγε ἐδῶ;

— Μάλιστα. Μὰ ὕστερα φύγανε μαζὺ.

— Καὶ πού πήγανε;

— Δὲν ξέρω, κύριε. Δὲν εἶπαν. . .

Μού φάνηκε παράξενο. Στοῦ Μαρούφα, ὅπως στὰ περισσότερα κορφιάτικα σπίτια, ἔτρωγαν ἀργά. Πῶς ἀπόψε ἔφαγαν τόσο νωρίς καὶ βγήκαν, χωρὶς μάλιστα νὰ πούν πού θὰ πήγαιναν;

Μήπως εἶχε συγεννηθῇ μὲ τὴν ὑπηρέτρια ὁ Νάνης;

— Ἀλήθεια μού λές;

— Μὰ, κύριε. . . σὰς ὀρκίζουμαι, στὰ μάτια μου. . . Γιατί θὰ σὰς γελάσω; . . . Νὰ χαρῶ τὴ ζωὴ μου! . .

Οἱ πολλοὶ ὄρκοι μ' ἔκαμαν νὰ ὑποπτευθῶ περισσότερο. Ἐπειτα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού τὴν ξαναρώτησα, ἡ ὑπηρέτρια μού φάνηκε ταραγμένη.

— Καλὰ, εἶπα. Θάνεθῶ ἀπάνω νὰ τοὺς περιμένω. Γιατί εἶμαι κουρασμένος. Δὲ θάργῃσουν. . .

Καί, μιλώντας, προχώρησα στὴ σκάλα.

"Η ύπηρέτρια δοκίμασε νά μ' έμποδίση.
— Μά, κύριε . . .
Τότε βεβαίωθηκα :
— "Αι νά χαθής και σύ, φεύτρα ! . . .
"Ανέβηκα τή σκάλα και μπήκα ίσια στην
τραπεζαρία, ακριβώς τή στιγμή που ή "Α-
ναστασία ρωτούσε :
— Ποιος είναι, Κατίνα ;
— "Εγώ, εγώ ! . . . Καλησπέρα σας ! . . .
— Μπα ! ό "Τζώρτζης ! . . . Πώς αυτό ; . . .
Καθόνταν ακόμα στο τραπέζι, μά είχαν
άποφάσει. "Η "Αναστασία, ό ούραγγοτάγγος
της, ή πεθερά της, — άλλη γρηά-γίδα αυτή,
— κι ό σιόρ-Νάνης !
Μόλις μέ είδε, χωρίς νά πη λέξη, μου
έρριξε μιάν άγρια ματιά.
— Μά συγχωρείτε που έρχομαι έτσι, τέ-
τοια ώρα, τους είπα, μά είναι ανάγκη κάτι
νά πω τω γιό μου.
— Κάθησε, "Τζώρτζη, κάθησε . . . Τέ-
τοια ευχαρίστηση μάς κάνεις και μάς γυ-
ρεύεις και συμπάθειο ;
Δέν εκάθησα.
— Μά είμαι έλεεινός, δικαιολογήθηκα,
κατασκοπισμένος, "Ηρθ' από τώ χτήμα πε-
ζός . . . Βγαίνεις έξω μιá στιγμή, Νάνη ;
"Ο Νάνης σηκώθηκε άπρόθυμα και βγή-
καμε από τήν τραπεζαρία στο διάδρομο, ένψ
ό Μαρούφας έφώναζε :
— Τι σκοπισμένος, βρέ αδερφέ ; Νά, άς
σέ ξεσκονίσω ή Κατίνα' κι άφου τά πής μέ
τό γιό σου, έλα νά κάτσης νά τά πουμε και
μείς.
Δέν άποκρίθηκα, παρά τράβηξα τώ Νάνη
πρός τώ κεφαλόσκαλο και τόν ρώτησα αυ-
στηρά :
— Γιατί πήρες κρυφά τις βαλίτζες σου ;
— Κρυφά ; "Οχι ! μου άποκρίθηκε ά-
πότομα. Τήν ώρα που ήρθα, έτυχε νά λεί-
πετε.
— "Α, έτυχε. Και ποϋ τις πήγες ;
— Στής νόνας.
— Για ποιό λόγο ;
— Γιατί δέ θάρθω μαζί σα στην "Ιταλία.
— "Αλλά ;
— "Αλλά θά κάτω έδω. Δέν σάς τώ είπα ;
"Αγρίεψα για καλά, μά δέν ύψωσα τή
φωνή μου.
— Πολύ καλά. Θά πάς τώρα ευθύς μέσα,
θάποχαιρητήσης και θάρθής μαζί μου.
— Δέν έρχομαι !

— Θάρθής ! Θά πάρουμε έν' άμάξι, θά
περάσουμε από τή νόνα, θά φορτώσουμε τις
βαλίτζες και θά πάμε στον πύργο. Άύριο τώ
πρωί θά μπαρκαριστούμε.

— "Οχι !
— "Η, τις βαλίτζες μπορεί νά τις αφή-
σουμε στη νόνα και τις παίρνουμε τώ πρωί.
"Ελα !
— "Αδύνατο ! Σέ παρακαλώ πολύ νά φύ-
γης. "Εχω κάθε δικαίωμα νά μείνω, και θά
μείνω. Δέν είμαι μωρό παιδί, νά μέ τραβάς
άπό τώ χέρι.

— Νά σέ τραβήξω από τώ χέρι ; Κάποιος
σ' έγέλασε. Έέρεις τί θά σου κάμω λοι-
πόν ; . . . Έέρεις τί θά σου κάμω ; . . .

"Αποσιώπησα τή φοβέρα μου, για νά τήν
καταλάβη καλύτερα, κι έπρόσθεσα :

— "Ελα ! πήγαινε νάποχαιρητήσης ! Γρη-
γορα ! . . . Μήν ξεχνάς πως είσαι άνήλικος
και μπορώ νά σέ πάρω ακόμα και μέ τήν "Α-
στυνομία.

— Ούφ ! έκαμε ό Νάνης.
Και μάφησε για νά γυρίση στην τραπε-
ζαρία.

Είχε υποχωρήσει ; Δέν τ'όξερ' ακόμη.
Μόλις άπομακρύθηκε ό Νάνης, μ' έπλη-
σίασε ή Κατίνα μέ μιá βούρτσα και μ' ένα
φτερό.

— Μά συγχωρείτε που σάς είπα φέμ-
ματα, μου ψιθύρισε, καθώς μέ ξεσκόνιζε, μά
δέν φταίω. "Ο κύριος Νάνης μου είχε πη . . .

— Καλά, καλά, τώ ξέρω.
— "Ελα, λοιπόν, "Τζώρτζη ! μου φώναζε
άπό μέσα ό ούραγγοτάγγος.

(Φούρκα που τόν είχα ! "Αν δέν ήταν
έτσι γέρος κι άσχημος αυτός, θά γύρευε άλ-
λον ή γυναίκα του ; "Ιδέα που τήν είχε, ό
άφιλότιμος, νά πάρη ένα κορίτσι είκοσι
χρονών !).

Ξαναμπήκα.
"Ο Νάνης είχε καθήσει στη θέση του.
Δέν μπορούσα νά καταλάβω τους σκοπούς
του και είχα μιá μεγάλη συγκίνηση. "Όταν
θά τώ έλεγα σέ λίγο «πάμε», τί θά μου ά-
παντούσε :

"Εκάθησα κι εγώ λέγοντας :
— Μά δέν θά παρακαθήσουμε . . . Είναι
αργά . . . Κι αύριο πρέπει νά ξυπνήσουμε
νωρίς . . .
— Δέ βαρύνεσαι ! άποκρίθηκε ό Μαρού-
φας. Ούτε στις δέκα δέ φεύγει τώ παπόρι . . .

"Τι θέλεις νά σέ τρατάρουμε ; "Εναν καφέ,
ένα κανάκ ;

— Λίγο σταφύλι.
— "Εχουμε και παγωτό, είπε ή "Ανα-
στασία, που φαινόταν ήσυχότατη, σά νά
μήν ήξερε, σά νά μήν καταλάβαινε τίποτα . . .

— Ευχαριστώ. Αυδ ρώγες σταφύλι μόνο
κι ένα ποτήρι νερό.

Γιά νά θυμώμαι τόσες λεπτομέρειες, θά
πή πως περνούσα άσχημη ώρα . . .

"Από τήν κρυστάλλινη φρουτιέρα που ή-
ταν ακόμα στο τραπέζι, μου έβαλαν σ' ένα
πράσινο πιατάκι ένα τσαμπι ροδίτη.

Τώ τσιμπούσα σιγά-σιγά και κουβέντιαζα.

Λέγαμε για τώ ταξίδι και προσπαθούσαμε
νά μαντέψουμε τί καιρούς θά είχαμε ως τώ
Μπρίντεζι. "Ο Μαρούφας φαινόταν πολύ αι-
σιόδοξος, ή μητέρα του όμως, που είχε τα-
ξιδέψει πολύ, κουνούσε τώ κεφάλι της.

— Θά χορέψετε λίγο στο στενό, έλεγε.
"Εχει κεί ποτέ μπουνάτσα ;

— "Ω ! φώναξε ό ούραγγοτάγγος. Και
πόσο είναι τώ στενό ; Ούτε δύο ώρες !

— "Αμ' τέτοια ταξιδάκια ! ψιθύρισε ή "Α-
ναστασία, κοιτάζοντας τώ Νάνη της.

Βιαζόμουν, άνυπομονούσα νά φύγουμε,
κι όμως παράτεινα τή συνομιλία.

Γιατί φοδόμουν μήπως ό Νάνης μου έκανε
καμμία σκηνή.

"Αν έξαρνα σηκωνόμουν, τώ έλεγα «πάμε»
και μου άπαντούσε «πήγαινε», τί θά γι-
νόταν ;

Θά πιανόμαστε κεί, στο ξένο σπίτι, μπρο-
στά στην "Αναστασία ;

Πολύ δύσκολα θάποφάσιζε ό Νάνης νά
φανή ύποταγμένος και νικημένος μπροστά
της. Μά γι' αυτό ίσα-ίσα δέν έπρεπε νά φο-
βάμαι πως θά τολμούσε νάντισταβή . . .

"Επιτέλους σηκώθηκα — κι εγώ τώ ξέρω
πως χτυπούσε ή καρδιά μου.

— Νάνη, πάμε παιδί μου. Είναι ώρα.
Τούλεγα και κοιτάζα άλλο.

"Αλλά, ώ ανακούφιση ! Μέ τήν άκρη τώ
ματιού μου τόν είδα νά σηκώνεται άποφα-
σιστικά.

"Ετεινε τώ χέρι του στην "Αναστασία, και
δυνατά, μά ήσυχα, τής είπε :

— Λοιπόν, άποχαιρετώ . . .
— "Αλήθεια ; έκαμ' εκείνη. Θά φύγης
και σύ ;

— Θά φύγω.

— Γιατί ; ρώτησα εγώ, τάχα έκπληκτος.

— Γιατί ό Νάνης μάς έλεγε πως θά μείνη
έδω, μου άποκρίθηκε ό Μαρούφας.

— "Αστειεύοταν, είπα ξερά. "Ελα Νάνη !

Ούτε άλλη λέξη. Οί άποχαιρητισμοί τε-
λείωσαν γρήγορα. "Επιασα όμως μιá μκτιά

της "Αναστασίας, που ήταν όλη ύπόσχεση.

"Τι νά τώ ύποσχόταν, άφου έφευγε ; Πώς
θά τόν ακολουθούσε ;

"Η μήπως τής είχε γνέψει ό Νάνης,
πως . . . μ' έκοροίδευε ;

Είχε γούστο νά σκόπευε νά μου κάνη άρ-
γότερα καμμία ιστορία ! Νά μου φύγη άξα-
φνα στο δρόμο, ή νά φύγη τή νύχτα από τόν

πύργο και νά κρυπτή ! . . .
Δέν ήμουν καθόλου ήσυχος, κι άς τόν έ-

βλεπα πειθήνιο και σάν άποφασισμένο.

Πήραμ' ένα άμάξι και κινήσαμε για τόν
πύργο, μεσάνυχτα περασμένα.

Στό δρόμο τώ τ'άψαλα ένα χέρι.

"Ηθελα προπάντων νά τόν κάμω νά κα-
ταλάβη, πως ήμουν περισσότερο λυπημένος,

παρά θυμωμένος. "Επρεπε, τώ έλεγα, νά
λυπάται κι αυτός, που μανάγκασε, για

πρώτη φορά, νά τώ κακομιλήσω, νά τόν
φοβερίσω.

Μ' άκουγε χωρίς νά μου άπαντᾷ. Κι αι-
σθανόμουν πως δέν μέ θεωρούσε πιά σάν

ένα μεγάλο του φίλο, παρά μόνο σάν πα-
τέρα, μέ άλλους λόγους σάν έχθρό.

"Αλλά ούτε αυτή ή ιδέα δέν μ' έκαμε νά
μαλακώσω. "Ενόμιζα πως έπρεπε νά κάμω

τό χρέος μου ως τώ τέλος. Και στον πύργο,
άμα μπήκε ό Νάνης στην κάμαρά του νά

κοιμηθῆ, έβγαλα τώ κλειδι από τήν πόρτα
και τόν κλείδωσα, απέξω.

Και μάλιστα δέν έφύλαξα νά κοιμηθῆ για
νά τώ κάμω. "Ηθελα νά ίδῆ κι εκείνος, νά

τώ ξέρη πως ήταν κλειδωμένος, φυλακι-
σμένος . . .

Δέν διαμαρτυρήθηκε καθόλου, δέν είπε
λέξη. Κι ήταν ή πρώτη ίσως φορά που τόν

άφηνα, χωρίς νά τόν καληνυχτίσω. Καληνυ-
χτίζουν οί δεσμοφύλακες τούς φυλακισμέ-
νους τους ;

"Τά είπα όλα τής Λουίζας, που δέν είχε
κοιμηθῆ ακόμα.

Στό τέλος δέν μπόρεσε νά κρατήση τά
γέλια, μέ τήν ιδέα ενός Νάνη αιχμάλωτο
τώ . . . πατέρα του !

— Για φαντάσου, μου είπε, νά τόν κλει-

δόνουμε τώρα σάν τὸ σκύλο μας! . . . Και γιὰ τὸν ἴδιο λόγο! . . . Μὴν πηδήσῃ ἕμως ἀπὸ τὸ παράθυρο!

Τὸ παράθυρο τοῦ Νάνη ἦταν πολὺ ψηλὰ καὶ τὸ δέντρο, ποῦ ἐφθανε ὡς τὸ παράθυρο, πολὺ μακρὺ. Δὲν ἦταν φόβος νὰ δραπέτευσῃ ὁ φυλακισμένος. Κι ἕμως δὲν ἤσυχασα. Ἄν ἔκανε καμμιά ἀπόπειρα; Μποροῦσε καὶ νὰ γκρεμοτσακίζοταν. . .

Δὲν ἐκλείσα μάτι ὅλη νύχτα. Ἐπρόσχεα διαρκῶς μὴν ἀκούσω κανέναν κρότο, γιὰ νὰ πεταχτῶ. Ἐξύπνησα μάλιστα καὶ τὸ σέμπρο καὶ τὸν ἔβλα να κοιμηθῆ κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ φυλακισμένου. . .

Ὅλο τὸν Παναγῆ Βιολάντη συλλογιζόμουν. Πῶς τοῦ ἔμοιαζα, ἐνῶ δὲν ἤθελα νὰ τοῦ μοιάσω καθόλου! . . .

Ἐπρεπε νὰ ξυπνήσουμε νωρὲς. — ὅσοι δηλαδὴ κοιμώμαστε.

Ἔτσι, μόλις ξημέρωσε. — ποῦ νὰ βσταξω πιά! — σηκώθηκα, πῆγα σιγά-σιγά στὴν κάμαρα τοῦ Νάνη, ξεκλειδώσα καὶ μπήκα.

Δὲν μάχουσε. Κοιμόταν βαθειὰ καὶ μακάρια, ξαπλωμένος ἀνάσκελα, μὲ τὰ μπράτσα κουλούρα γύρω στὸ κεφάλι!

Ποιὸς ξέρει τί ὄνειρα ἔβλεπε καὶ τί σχέδια ἔκανε ὁ μοσκαρῆς! Ὁ ἥσυχος ὕπνος τοῦ δὲν μὲ ἀποκαίμιζε καθόλου.

Τὸν ἀφησὶ νὰ κοιμηθῆ ἀκόμα, ξύπνησα τοὺς ἄλλους, καὶ μόνο ἀφοῦ ντυθῆκαμε ὅλοι, ξαναπήγα στὴν κάμαρα τοῦ Νάνη.

Ἔιχε σηκωθῆ μονάχος του καὶ ντυνόταν, μαχμουρλῆς καὶ σκοτεινός.

— Καλημέρα!

— Κλμρ! . . .

— Μὴν ἀργήσῃς νὰ ἐτοιμαστῆς. Πρέπει νὰ φεύγουμε.

— Κλ!

Ἄμιλητος ὁ κύριος Νάνης.

Μὰ ναί! Ἄς μὴ μιλοῦσε στὸν αἰῶνα!

Δὲν τὸν ἔχαν ἀπὸ τὰ μάτια μου στιγμῆ.

Ἐφυγαν πρῶτα οἱ ἀποσκευές μας μὲ τὸ κάρρο καὶ σὲ λίγο φύγαμε μὲ τὰμάξι καὶ μετὰ οἱ τέσσεροι.

Ἔιχα μίαν ἀλλόκοτη ἐντύπωση. Μοῦ φαινόταν πῶς ὁ Νάνης ἦταν ἀρρωστος καὶ πῶς τὸν πηγαίναμε ὅλοι μαζί! στὸ γιατρὸ ἢ στὸ νοσοκομεῖο. Κι ἔτσι ἔδειχνε πραγματικῶς μὲ τὴν ἀφασία του καὶ μὲ τὴν κατσουφιά του ὅσα νὰ φοβόταν καμμιά ἀλλεγεινὴ ἐξέταση, καμμιά ἐγχείρηση.

Στὸ πείσμα του, θάλεγε, ἡ Κιάρρα σταμάξει φλυαροῦσε καὶ γελοῦσε μὲ φριδρότητα ἔκτακτη. Γιὰ νὰ τὴ δοκιμάσω, τῆς θύμησα τὸν ὠρατο ψαρά.

— Πῶς θὰ λυπάται ὁ κακόμοιρος ὁ Πέπος, ποῦ μᾶς χάνει! . . .

— Θὰ παρηγορηθῆ! ἀποκρίθηκε τσαχνίτικα ἡ Κιάρρα.

Κι ἐξακολούθησε τὴ φλυαρία.

Στὴ χώρα, σταθήκαμε μιά στιγμὴ στῆς νόνας γιὰ νὰ πάρουμε τίς βελίτζες τοῦ Νάνη καὶ νὰ τὴ φιλήσουμε γιὰ τελευταία φορά.

Φάνηκε πολὺ ἐκπληκτικὴ ἡ γρηῃ Καρπέταινα, κι εἶπε δέκα φορές:

— Μὰ τί, θὰ φύγῃ μαζί σας κι ὁ Νάνης; Μπᾶ, περιεργο! . . . Αὐτὸς μοῦ ἔλεγε πῶς θὰ μείνῃ μαζί μου τρεῖς μῆνες. . . Μὰ θὰ φύγῃ, ἀλήθεια;

Ὅλοι τῆς ἀποκριθήκαμε πῶς θὰ φύγῃ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο.

Φίλησε ἕμως τὸ χέρι τῆς νόνας του, καὶ μὲ τὸ ἴδιο πάντα ὕψος τοῦ φοβισμένου ἀρρωστου, μᾶς ἀκολούθησε.

Στὴ σκάλα μᾶς περίμενε ὁ Πέπος. Καὶ μπῆκε μαζί μας στὴ βάρκα γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Τὶ μελαγχολικὸς ποῦ φαινόταν κι αὐτὸς! Ἀπόφευγε νὰ κοιτάζῃ τὴν Κιάρρα, ὅσα νὰ φοβόταν μὴ δακρύσῃ.

(Ἀκολουθεῖ)

Τὸ Σεμασενθίνερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Κωνσταντῖνος Φ. Σκόκος

Ἀπέθανε κατ' αὐτὸς, ὄχι καὶ εἰς πολὺ βαθὺ γῆρας, — κατὰ τὸ κενεῖμα μάλιστα ἀκμαῖος ἀκάμῃ, — ὁ Κωνσταντῖνος Φ. Σκόκος, ὁ πασίγνωστος ἰδρυτὴς τοῦ «Ἐθνικοῦ Ἡμερολογίου», τὸ ὅποιον ἐξέδωσεν ἐπὶ 32 συναυτὰ χρόνια (1886 — 1917). Ὁ Σκόκος ἦδεν ἦτο ἀπλοῦς ἐκδότης. Ὅποιος ὁ προκάτοχός του, ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος, ἔγραφε κιόλα ὁ ἴδιος. Ὑπῆρξε λυμκὸς ποιητῆς εἰς τὸν καιρὸν του, διακριθεὶς διὰ τὴν πλουσίαν του ρίμαν εἰς τὴν καθαρεύουσαν, — μαθητῆς εἰς τοῦτο τοῦ Παγκαβῆ, — τελευταῖος δὲ ἐπιγραμματοποιός, καὶ πάντοτε χιουμοριστῆς χρονογράφος καὶ σκαλαθυρματογράφος. Οἱ τόμοι τοῦ Ἡμερολογίου εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τέτοια μικρά, ἔξυπνα καὶ χιριτωμένα ἔργα του. Ἐδημοσίευε καὶ εἰς ἐφημερίδας ἢ περιοδικὰ, ἐξέδιδε καὶ εἰς τομῆδια, ὅπως τὰ δύο κομματάκια τῶν «Ἐπιγραμμάτων» του.

Ἄλλ' ἡ ἀφοσίωσίς του, ἡ ἀγάπη του, ἡ μανία του, ἦτο τὸ Ἡμερολόγιον. Δὲν ἔκαμνεν ἄλλο καρὰ νὰ τὸ καταρτίξῃ, νὰ τὸ ἐπιμελήται, νὰ τὸ βελτιώσῃ διαρκῶς καὶ νὰ τὸ διαδίδῃ ἀνά τὸν Ἑλληνισμόν. Ἔιχε φίλους καὶ θιασώτας εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς ὅπου ὑπάρχουν Ἕλληνες. Οἱ δὲ λόγιοι, — καὶ ὄχι μόνον οἱ Ἀθηναῖοι, — ἐνθουσιάζονται πολὺς «ἐπιθέσεις» ὑφίσταντο καὶ πόσα γράμματα ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν Σκόκον, ἕως νὰ δώσουν τὴν συνεργασίαν των διὰ τὸν ἐτοιμαζόμενον τόμον. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ἐκόντες ἀκόντες, ἐπέμεναν ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου. Ἀποτελεῖ μίαν θαυμασίαν συλλογὴν, ἕνα πολύτιμον καθρέπτην τῆς φιλολογικῆς ζωῆς τοῦ τόπου κατὰ τὴν τριακονταετίαν ποῦ ἐξεδίδετο. Ὡς πινακοθήκη δὲ τῶν «συγχρόνων» εἶναι τῶντι κατὰ μοναδικόν. Εἰς αὐτὸ εὗρισκται κανεὶς τὰς εἰκόνας ὅλων τῶν Ἑλλήνων λογίων, ἀπὸ τοῦ Χρηστοπούλου μέχρι τῶν ζώντων.

Ὁ Σκόκος ἔκαυσε νὰ ἐκδίδῃ τὸ Ἡμερολόγιον του ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀγάπην ποῦ τοῦ εἶχε. Μετὰ τὸν πόλεμον, δὲν εὗρισκε πλέον ὅσα τοῦ ἐχρειάζοντο. Δὲν ὑπῆρχε προπάντων χαρτί, ἀπὸ τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο ποῦ μετεχειρίζετο. Καὶ παρὰ νὰ τὸ ἐξακολουθῆσῃ «ἐν τῶν ἐνότων», ἠλαττωμένον, ἀσχημισμένον, ἀγνώριστον, ἐπροτίμησε νὰ τὸ διακόψῃ. Ἔτσι τὸ ἔργον δὲν ἐξέπεσε ποιεῖ. Καὶ ἡ σειρά του, ἡ ὁ-

ποία εἰς τόσας ἑλληνικὰς βιβλιοθηκὰς ὑπάρχει, διατηρουμένη μετὰ στοργῆς, ἀποτελεῖ ἕνα μνημεῖον, διὰ τοῦ ὁποῦ μὲν ἀλησμόνητον καὶ τῶνομα τοῦ Κωνσταντῖνου Φ. Σκόκου.

Ἔιχε νυμφευθεὶς Ζακυνθίαν, τὴν Ἀδριανὴν Ἐπισκοποπούλου, πρωτεξαδέλφην τοῦ Nicolas Ségur. Ἀπὸ τὴν ἄσοχον αὐτὴν γυναῖκα ἀπέκτησε δύο υἱούς, οἱ ὅποιοι, — σπάνιον πράγμα! — μόνον χαρὰς καὶ ὑπερηφανείας τῶ ἔδωσαν εἰς τὴν ζωὴν του: τὸν Φίλιππον Σκόκον, ὁ ὅποιος ἦτο τὸ δεξιὸν χεῖρ κατὰ τὰ δέκα τελευταῖα ἔτη τοῦ «Ἡμερολογίου», καὶ τὸν Ἀντώνιον Σκόκον, τὸν φημισμένον καλλιτέχνην τοῦ πίανου. Τὴν ἀνεκάθεν φιλιτάτην τῆς οἰκογένειαν ἡ διεύθυνσις τῆς «Νέας Ἐστίας» συλλυπεῖται ἐγκαρδίως.

Ξ.

Ἡ Ἐκθεσίς τοῦ Βάσσου

Τὰ ἔργα, τὰ ὅποια οἱ φίλοι τῆς «Νέας Ἐστίας» ἐθαύμασαν κατὰ καιροῦς εἰς ἀτελεῖς πάντοτε φωτοτυπιογραφίας, εἰμποροῦν τώρα νὰ τὰ ἴδουν εἰς τὸ πρωτότυπον: Ὁ ζωγράφος Ι. Βάσσο, ἀπὸ τὴν Νέαν Ὑόρκην, ἤλθεν ἐδῶ διὰ νὰ μᾶς τὰ δείξῃ. Καὶ τὰ ἐξέθεσεν εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Συντακτῶν (ὁδὸς Καρυγεώργη).

Δὲν εἶναι πολλά, — δεκαοκτὼ μόνον. Οὔτε μὲ χρώματα ζωγραφισμένα μόνον «ἄσπρα καὶ μαῦρα». Ἀλλὰ εἶναι θαύματα! Ἡ «Σαλώμη» τοῦ Ὁσκάφ Οὐάιλδ, ἡ «Μπαλλάντα» τῆς Φυλακῆς τοῦ Ρήντιγγ — τοῦ ἴδιου, — σεραι αὐταί, — ἔπειτα ἔργα χωριστά, τὰ «Τραγικὸν Ταγκά», ὁ «Δαμασμένος Πήγασος», ἡ «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», ὅλα ἕνα-κι ἕνα. Συνιστῶμεν θερμῶς τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς τῆς Ἐκθέσεως. Εἶναι μιά ἀποκάλυψις, — ἀποκάλυψις τοῦ πρωτοτυποτέρου καὶ δυνατοτέρου ἴσως Ἑλλήνου καλλιτέχνου τῶν ἡμερῶν μας.

Σημειωτέον ὅτι ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἐκθεσὶν εἶναι ἐλευθέρη καὶ ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Βάσσου δὲν πωλοῦνται. Ὁ Ἕλληνας ζωγράφος ἤλθεν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν ἀπλῶς διὰ νὰ τὸν γνωρίσωμεν καὶ διὰ . . . νὰ μᾶς γνωρίσῃ. (Μόνον μερικὰ ἀντίτυπα τῆς πολυτελοῦς ἀμερικανικῆς ἐκδόσεως τῆς «Μπαλλάντας» τῆς Φυλακῆς τοῦ Ρήντιγγ, μὲ τὰς εἰκόνας του, ὑπάρχουν πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Ἐκθεσὶν του καὶ εἰς τοῦ Ἐλευθερουδάκη.) Καὶ μετὰ τὴν γνωρίμην, θὰ πάσῃ τὰ ἔργα του καὶ θὰ μᾶς ἀποχαριστήσῃ. Δὲν μᾶς ζητεῖ, βλέπετε, ἄλλο πικρὰ νὰ τὰ ἴδωμε . . .

Ξ.

Εὐχάριστον

Ὁ εἰδικὸς συνεργάτης μας γράφει σήμερον διὰ τὴν ἐφημερίδα «ἐπιδείξει» τῆς Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου. Ἐδῶ θὰ σημειώσωμεν μόνον τὸ εὐχάριστον, ὅτι εἰς τὸ πρόγραμμά αὐτῆς τῆς «ἐπιδείξεως» φιγουράρουν καὶ δύο ἔργα συγχρόνων Ἑλλήνων συγγραφέων. «Ἡ τύχη τῆς Μαρούλας» καὶ ὁ «Πικραμένος». Ἐκτός ἀπ' αὐτά, καὶ δύο παλαιά, ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» καὶ τὰ «Κορακίστικα». Χαίρομεν εὐκρινῶς διὰ τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ ξενικοῦ ὅς τὴν πρῶτον προγράμματος τῆς Σχολῆς, διὰ τὸ ὅποιον μὲ δικαιολογημένην δριμύτητα ἐγράφηκεν πῆρσον, — καὶ ἐλπίζομεν ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ λείπουν ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τὰ ἑλληνικά ἔργα, ἀπαραίτητα διὰ Σχολὴν φιλοδοξοῦσαν νὰ δώσῃ καλοῦς ἠθοποιούς εἰς τὸ Ἑθνικὸν Θέατρον.

Τὰ βραβεῖα τῆς Ἀκαδημίας

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, στὴν πανηγυρικὴ συνεδρίασιν τῆς 25ης Μαρτίου, μαζὶ μὲ τὰ βραβεῖα ἀρετῆς, αὐτοθυσίας κλπ., ἐπρόκειτο ν' ἀπονεύμῃ καὶ τὰ δύο λογοτεχνικά βραβεῖα: τὸ Βικέλειον εἰς τὰ καλύτερα διηγήματα τοῦ 1928 καὶ τὸ Λαμπρῆκειον εἰς τὰ καλύτερα ποιήματα τῆς ἰδίας χρονικῆς περιόδου. Ὡστόσο, μολονότι κατὰ τὸ 1928 «κατετέθησαν» στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκην εἰκόσι δύο συλλογὲς διηγημάτων, ἡ Ἀκαδημία δὲν κατόρθωσε νὰ βρῆ οὔτε μίαν ἀξία τοῦ βραβείου. Περιορίσθηκε μόνον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ πολλὰ καὶ ἀξιόλογα χαρίσματα Μυτιληναίου διηγηματογράφου καὶ ν' ἀπονεύμῃ τὸ Λαμπρῆκειον βραβεῖον εἰς τρεῖς ποιητὰς: στὸν κ. Γ. Δελή γιὰ τὰ «Σύννεφα εἰς τὸ γέφυρον», στὸν κ. Ν. Πετιμεζᾶ-Λαύρα γιὰ τὴν «Σιγαλὴν Φωνὴν» καὶ στὸν κ. Α. Μαρμελάκη γιὰ τοὺς «Σταθμούς».

Δὲν πρόκειται νὰ συζητήσωμεν τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημίας γιὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ ποιητικοῦ βραβείου, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀπὸ τὴν τρεῖς ποιητικῆς συλλογῆς ποὺ βραβεύθησαν οἱ δύο εἶναι πραγματικῶς ἀπὸ τὴν καλύτερα τοῦ 1928. Βρίσκουμε ὅμως ὅτι ἡ Ἀκαδημία δὲν ἔκρινε μὲ τὸ ἴδιον μέτρο τὴν 28 ποιητικῆς συλλογῆς καὶ τὴν 22 συλλογὴν διηγημάτων τοῦ 1928. Προπάντων τὸ πόρισμα τῆς ἡμετέρας παρουσίας ἐργασίας ἀξιοβραβεύτη, εἶναι μὲ ἀδυστήρη κρίσιν ποὺ ξαφνιάζει. Βοήθαυτε, βέβαια, ἐπαρκεῖς τοὺς λόγους ποὺ ἐμπόδισαν τὴν Ἀκαδημίαν νὰ βραβεύσῃ τὰ διηγήματα τοῦ Μυτιληναίου διηγηματογράφου, ἀφοῦ, ὅπως ξέρετε ὅλος ὁ κόσμος, οἱ Ἀκαδημίες εἶναι ὁργανισμοὶ συντηρητικοὶ καὶ δὲν βραβεύουν ἔργα μὲ ἐπαναστατικὸ περιεχόμενον. «Δυστυχῶς ὁ ρεαλισμὸς (τῶν διηγημάτων τοῦ Μυτιληναίου διηγηματογράφου) φθάνει συχνὰ μέχρις ὁμοιότητος. Ὁ νέος διηγηματογράφος παριστάνων τὴν ἀθλιότητα τοῦ πολέμου δὲν ἠθέλησε νὰ προσέξῃ καὶ τὰς εὐγενεστέρους ἀπόψεις τῶν κολεμικῶν ἀγώνων», εἶπε ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ ἡ παρατήρησις του εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὑποχρεώσιν τοῦ σώματος

ποῦ ἀντιπροσωπεύει. Ἀδιάφορο ἂν ἡ παρατήρησις αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἀξίαν στὴν περιοχὴ τῆς ἐλευθέρου τέχνης, ποῦ δὲν γνωρίζει περιορισμοὺς καὶ συντηρητικότητας.

Ἡ Ἀκαδημία, λοιπὸν, στὸ σημεῖον αὐτό, ἔκρινε ὅπως θὰ ἔκρινε καὶ κάθε ἄλλη Ἀκαδημία. Τὸ μέτρο ὅμως μὲ τὸ ὁποῖον θέλησε νὰ βαθμολογήσῃ τὴν 22 συλλογὴν διηγημάτων τοῦ 1928, μᾶς φαίνεται ἀδυστήρως περισσότερο ἀπ' ὅ,τι θὰ περίμενε κανεὶς. Ἡ ἀδυστήρως εἶναι ἀσφαλῶς ἓνα στοιχεῖον προόδου. Καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά ποὺ φρονάζομεν ὅτι ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ συγκαταβατικότης ποὺ βιασθεύσαν στὸν τόπον μας δεκαετηρίδες ὀλόκληρες, κατέφεραν ὥστε ἡ λογοτεχνία μας νὰ παρουσιάσῃ ἐλάχιστα ἀξιόλογα ἔργα καὶ μὴ θάλασσα ἀπὸ ἀνοητολογήματα, μέσα στὴν ὁποία κινδύνεψαν νὰ πνιγοῦν καὶ οἱ λίγοι ποὺ ἀξίζαν.

Ἀλλὰ ἡ ἀδυστήρως, γιὰ νὰ ἔχει ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, πρέπει νὰ γίνεταί μέτρο τῶν ἐκτιμήσεών μας παντοῦ καὶ πάντοτε. Καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσιν, ἡ Ἀκαδημία, ποὺ δὲν ἀπένευμε τὸ Βικέλειον βραβεῖον, δὲν ἔπρεπε ν' ἀπονεύμῃ καὶ τὸ Λαμπρῆκειον, ἂν ἠθελε νὰ βαθμολογήσῃ τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν μ' ἓνα μέτρο ποὺ δὲν συνηθίζομεν νὰ χρησιμοποιῶν οἱ Ἀκαδημίες. Ἀφοῦ ὅμως βρῆκε ἄξιους τοῦ βραβείου τρεῖς ποιητικῆς συλλογῆς, μποροῦσε νὰ βρῆ, ἂν ὄχι τρεῖς, τουλάχιστον μίαν συλλογὴν διηγημάτων τῆς ἀξίας τῶν στίχων ποὺ βραβεύθησαν. Γιατί, ἂν ἡ ἐργασία τοῦ Μυτιληναίου διηγηματογράφου ἦταν ἀδύνατον νὰ βραβεύθῃ, δὲν ἔλειψαν τὰ διηγήματα ποὺ ἀξίζον ὅσο καὶ τὰ «Σύννεφα εἰς τὸ γέφυρον», οἱ «Σιγαλὴν Φωνὴν» καὶ οἱ «Σταθμοὶ». Ἄν ὄχι καὶ περισσότερο.

Νὰ ἀναφέρουμε ὀνόματα; Ποιὸ τὸ κέρδος; Μὲς στὸ χρόνον ποὺ πέρασε, δύο ἢ τρεῖς συλλογῆς διηγημάτων συζητήθησαν τόσες, ποὺ ὅσοι παρακολουθοῦν τὴν λογοτεχνικὴν μας κίνησιν ξέρουν ποιὸς εἶναι καὶ τί ἀξίζουν. Ἄλλωστε οἱ παρατηρήσεις αὐτῆς γράφονται γιὰ νὰ ὑποδείξουν στὴν Ἀκαδημίαν ὅτι δίκαιον εἶναι νὰ χρησιμοποιῶν στὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων τῆς τὸ ἴδιον μέτρο πάντα. Θέλει τὸ μέτρο τῆς ἀδυστήρως; Τόσο τὸ καλύτερον καὶ γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὴν λογοτεχνίαν μας.

Εἰσβολὴ . . . σκιτσογράφων

Σωστὴ εἰσβολὴ σκιτσογράφων εἰς τὰ ἀθηναϊκὰ ἐφημερίδες. Σκίτσα πολιτικῶν, σκίτσα καλλιτεχνικῶν, σκίτσα κοσμικῶν τύπων. Τὰ τελευταία, προπάντων τὴν ἀποκριάτικην περίοδον, κατέκλυσαν τὴν ἐφημερίδες. Καὶ τί σκίτσα, θεέ μου! Οὔτε ἀλόπειρες ἀνθρώπων ποὺ τραβᾶνε στὸ χαρτὶ γραμμές, ἔτσι γιὰ νὰ περᾶναι ἡ ὥρα! Ὅταν μάλιστα εἰς τὰ σκίτσα αὐτὰ ὑπάρχει καὶ τόπος γελοιογραφικός, τότε τὸ κακὸν εἶναι μεγαλύτερον. Γιατί ἡ καρικατούρα, ὅταν δὲν εἶναι ἀποτελέσμα ἀληθινῆς σατιρικῆς διαθέσεως ποὺ βρῆκε τὴν ἐκφρασὴν τῆς στή γραμμῆς, προκαλεῖ τὴν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν ἡμέραν ποὺ δὲν μπόρει νὰ τὸ ἀνεχθῆ οὔτε ὁ πιὸ συγκαταβατικὸς.

Καὶ μᾶς φαίνεται περίεργον πῶς τὰ σκίτσα αὐτὰ καὶ προπάντων οἱ γελοιογραφίαι; αὐτῆς βρῆσαν θέσιν εἰς τὰ ἀθηναϊκὰ ἐφημερίδες, μερικῶς ἀπὸ τὴν ὁποῖαν παρουσιάσαν τὰ τελευταία χρόνια καρικατούρες μὲ ἀληθινὸν τάλαντον. Ἐκτός πᾶν ὅλη αὐτὴ ἡ παραγωγή τῶν σκίττων καὶ τῶν γελοιογραφιῶν, ποὺ ἔγινε πικρότερη τὸ Καρναβάλι, θεωρεῖται ἀποκριάτικη καὶ πᾶρει συχώρησις μαζὶ μὲ ὅλες τὴς ἄλλες τρέλλες ποὺ κάνουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀποκριὰν!

Π. Χ.

Ἐνα γράμμα τοῦ Φιλήντα

Ὁ κ. H. Roussel, στὸ νούμερον 76-77 τοῦ «Libre» σελ. 605, γράφει πῶς ὁ Ψυχάρης πῆρε ἀπ' τὴν Γραμματικὴν μου, χριστόγραφον ἀκόσμα, τὰ Νεοελληνικὰ ἀπαρθέματα, τὸ πᾶρ δῶσε, τὸ ἔβγα κ.τ.λ., ποὺ τοῦ τὸ πληροφοροῦσε, λέει, ὁ ἀδερφός μου. Ὅλα ἄφρα δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Ψυχάρης ὄχι μόνον δὲν πῆρε τίποτα δικό μου, ἀλλὰ μου δῶσε καὶ πολλὰ δικά του, ἄλλωστε τὴν προστακτικὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς ὡς ἀπαρθέματα τὴν εἶδα καὶ σὲ ἄλλα βιβλία, ποὺ βγῆκαν πρωτότερα ἀπὸ τὴν Γραμματικὴν μου, χωρὶς νὰ τὴν ἔχουν χριστόγραφον ἄφρα ποὺ τὰ γράψανε.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ»

Ἀξιότιμος κ. Διευθυντὰ τῆς «Νέας Ἑστίας», Παρακαλῶ νὰ θελήσετε νὰ νασκευασθῆ μὲσω τῆς «Ν. Ἑστίας», χάριν τῆς ἱστορίας, ἡ ἀνακρίβεια πῶς ἐκ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» δὲν εἶδε ὡς τὴν φῶς τοῦ ἑλληνικοῦ προσκηνίου», ὅπως ἐγράψεν ὁ κ. Φ. Πολίτης στὸ «Ἐλ. Βῆμα» τῆς 27 Μαρτίου.

Τὸν περασμένον Ἰούνιον, ὁ φίλος κ. Θερασὺς Σταύρου, γυμνασιάρχης καὶ γνωστὸς ποιητῆς (Μελικέρτης), ἀνέβασε εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Θεάτρου Κερκύρας τὸ μεσαιωνικὸν μας αὐτὸ μυστήριον μὲ κάποιες ἀπαραίτητες σκηρικῆς, καὶ γλωσσικῆς κυριώτατα, διασκευῆς. Γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς παραστάσεως μάλιστα ἐγράψαν τότε κολακευτικὰ ὅλες οἱ Κερκυραϊκῆς ἐφημερίδες καὶ ἡ «Καθημερινὴ» τῶν Ἀθηνῶν.

Μ' ἀπειρὴν ἐχτίμησιν Μ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Πειραιεὺς 29-3-29

Ὁ κ. Ξηρέλλης εἰς τὴν Ἰταλίαν

Ὁ Ἑλληνας βαρύτενος κ. Τ. Ξηρέλλης ἐπαῖξε τελευταίως εἰς τὸ θέατρον «Κάρλο Φελίτσε» τῆς Γένοβας τὸν Ἀμφόρταν εἰς τὸν «Πάρσιφαι» τοῦ Βάγνερ. Καὶ φαίνεται ὅτι εἶχε μίαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἴδου τί γράφουν αἱ ἐγχώριαι ἐφημερίδες: «Ὁ φυσικὸς καὶ ψυχικὸς πόνος τοῦ Ἀμφόρτα εὗρηκε τὴν σαταρκτικὴν ἠγῶν του εἰς τὴν φωνὴν τοῦ βαρύτενου Τίτου Ξηρέλλη, ὁ ὁποῖος ἡ-

Ὁ Ξηρέλλης ὡς Ἀμφόρτας.

δυνήθη νὰ δώσῃ ἀληθοφάνειαν εἰς τὸ ἀνέγκυστον μιμνήσκοντα, χωρὶς νὰ ξεπερᾶσῃ τὰ ὅρια τῆς ὑψηλῆς φωνητικῆς ἠχητικότητος καὶ ἀποδίδων ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκφρασιν («Αὐθύρως»). — Ὁ βαρύτενος Τίτος Ξηρέλλης, εἰς τὸν ρόλον τοῦ Ἀμφόρτα, ἐξέφρασε μὲ ἐξαιρετικὴν φωνὴν τὸν ψυχικὸν σπασμὸν τοῦ ἀλλογούτου βασιλέως καὶ ὑπῆρξεν ἀριστος συντελεστής τῆς ἐπιτυχίας τῆς λαμπρῆς χθεσινῆς ἐκτελέσεως. («Καθημερινὴ»). — Ὁ βαρύτενος Τίτος Ξηρέλλης εἰς τὸν ρόλον τοῦ βασιλέως τοῦ Γκαρλ Ἀμφόρτα, εὗρηκε, χωρὶς ὑπερβολικὰς στάσεις καὶ ἀστοχὰν λυρισμῶν, τόνον ποτισμένον ἀπὸ πόνον. («Ἐμπορικὸς Ταχυδρόμος»). — Εἰς τὴν σκηνὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται ὁ Ἀμφόρτας, ποὺ ἐκπροσωπεῖ ὀλόκληρον τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα καὶ ἀποτελεῖ τὸν κεντρικὸν πυρῆνα καὶ τὸ κυριώτερον θέμα τοῦ δράματος, ἐπαῖξεν ἐξαιρετικὰ ὁ βαρύτενος Τίτος Ξηρέλλης, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωκε τὸν τύπον τοῦ Ἀμφόρτα μὲ γραμμὰς ἀδρός καὶ εὐγενικὰς καὶ μὲ ἐκφράσεις ἀρκετὰ προσηρισμένους πρὸς τὴν μορφήν τοῦ ἀγνοῦ τελλοῦ («Ἐφημερίς τῆς Γένοβας»).

Τὰ βιβλία

Οὔτε εἰς τὸ σημερινὸν τεῦχος δὲν ἐπιτρέπει ὁ χρόνος νὰ ἐμιλήσωμεν διὰ βιβλία. Θὰ δώσωμεν ὅμως περισσοτέρως σελίδας εἰς τὸ Δεκαπενθήμερον τοῦ ἐρχομένου, ὥστε νὰ δημοσιευθοῦν ὅλα αἱ στοιχειοθετημένα βιβλιοκρισιαὶ τῶν συνεργατῶν μας κκ. Παράσχου, Χόρη, Ἡ. Βουτιερίδου καὶ Τέλλου Ἀγρα.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἔνα φῶς στὸν ὀρίζοντα

Θέατρον Ἀπόλλων, θίασος Κυβέλης : Λ. Τολστόϊ, «Κασάτκα», τριπρακτὴ κομεντί.
Θέατρον Τριανόν, θίασος Ἀμηνᾶ : Sacha Guitry, «Τὸ Θαῦμα», τριπρακτὴ κομεντί.
Θέατρον, θίασος Κοτοπούλη, Nat Ley, «Ἀγαπημένη μου, κουτὴ μαμὰ», τριπρακτὴ κωμωδία.
Θέατρον Ἐθνικόν, παραστάσεις Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρον : «Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραὰμ, κρητικὸ μυστήριον» — Ἰαν. Ρίζου Νερούλου : «Κοραϊστια».

Τὰ ἀθηναϊκὰ θέατρα παρουσιάζουν, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, ἔργα κενὰ πού δὲν προκαλοῦν καμιὰ σκέψη καὶ καμιὰ συγκίνηση, πού περιπτεφάνται γύρω ἀπὸ πολυμεταχειρισμένα κ' ἐξαντλημένα μοτίβα, καὶ τὰ ἀνεβάζουν ὅλα μὲ τὸν ἴδιον μονότονον, στερεότυπον κ' ἄπνοον τρόπο. Ἡ ρουτίνα κυριαρχεῖ ἀπόλυτα.

Ὁ ζ. καὶ ἡ ζ. Ἀμηνᾶ ἐπιμένουν νὰ προταγομιστοῦν. Οὔτε οἱ συμπουλῆς τῆς κριτικῆς, οὔτε ἡ συστηματικὴ ἀποχὴ τοῦ κοινοῦ πού δείχνει καθαρά ὅτι δὲν τοὺς ἀνέχεται, μποροῦν νὰ κλονίσουν τὴν πεποιθισίαν τους στὸ ταλέντο τους. Τελευταία δὲν δίστασαν νὰ παίζων καὶ μὴ κωμωδία τοῦ Sacha Guitry. Τὰ ἔργα τοῦ Guitry σχεδὸν δὲν ἔχουν ὑπόθεση, ἀλλ' οὔτε καὶ ψυχολογία καὶ βῆθος. Γύρω ἀπὸ μὴ πλοκὴ ἐντελῶς ἰσχυρὴ κ' ἀραχνένια, σπινθηρίζει ἕνας ἐξυπνότατος διάλογος. Τὰ ἔργα τοῦ Guitry ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἕνα ἐκθαμβωτικὸ παιχνίδισμα λέξεων καὶ λεπτῶν λογοπαίγνιων· εἶναι ἀμετάφραστα, ἀλλὰ καὶ γαλλικὰ στέκονται, μόνο, ὅταν ἠθοποιοὶ μὲ τὴ φαντασία τοῦ Sacha Guitry καί μὲ τὴ χάρι τῆς Yvonne Printemps, ἢ ἀνάλογοι τους, δίνουν στίς λέξεις ὅλη τὴ ζωὴ τους. Ὁ κ. καὶ ἡ κ. Ἀμηνᾶ στὸ «Θαῦμα», ἦσαν γελοιοὶ κ' ἀποκρουστικοί. Ὁ θίασὸς τους εἶναι πολὺ καλὸς, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἱκανοὶ ἠθοποιοὶ παίζουν δευτερευόντας ρόλους καὶ δὲν ἀναδειχνοῦνται. Οἱ σκηνογράφοι τῶν παραστάσεων τους εἶναι πάντα φροντισμένες· ἀλλὰ τί ὠφελεῖ; ἕνα ἀκαλαίσθητο πλαίσιο μπορεῖ νὰ χαλάσει μὴ ὠραία εἰκόνα, ἕνα καλλιτεχνικὸ ὄμοιον πλαίσιο δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ δώσει ὄμορφιάν σὲ μὴ ἀντιπαθητικὴ εἰκόνα. Εἶναι κρίμα πού τὸ ζεύγος Ἀμηνᾶ δὲν θέλησε νὰ καταλάβει ὅτι ἔπρεπε ν' ἀκολουθῆσαι ἕνα ἐντελῶς ἄλλο δρόμο ἀπὸ κείνον πού διάλεξε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τίς φιλοδοξίαις του καὶ τὴν Τέχνην.

Ἡ Κ* Κοτοπούλη προσπαθεῖ νὰ διασκεδάσει τὸ κοινὸ μὲ τὰ παραγιοζιλία καὶ τίς ἀναρθερῆς κραυγῆς τοῦ κ. Λογοθετιδῆ. Ἀνεβάζει στὴ σειρά ἄλλες τίς παλιὰς του ἐπιτυχίας, «Τράβα τὸ κορδόνι», κ.τ.λ. Ἐπαιξε καὶ μὴ καινούρια γερμανικὴ κωμωδία : «Ἀγαπημένη μου κουτὴ μαμὰ», ἡ ὁποία ἴσως νὰ μὴ στερεῖται ἀπὸ κάποια λεπτότητα. Σατυρίζει τὸ κορὶτσι πού ἀφοσιώνεται ὑπερβολικὰ στὴ δουλειὰ καὶ λησιμονεῖ ὅτι εἶναι γυναίκα· μὴ μέρη ἢ ἄ-

γάπη θὰ τῆς τὸ θυμίσει· σατιρίζει καὶ τὴ γυναίκα πού γέραςε καὶ πού ἐπιμένει νὰ μὴν τὸ παραδεχτεῖ καὶ νὰ συλλογίζεται μόνον ἐρωτικὰς ἐπιτυχίας. Ἡ κωμωδία ὅμοιον τοῦ Ney Lud δὲν παρουσιάζει καμιὰ πρωτοτυπία στὴ σύνθεσίν τῆς· εἶναι χυμῆνη στὸ στερεότυπον καλοῦσι, καὶ ὁ διάλογός της εἶναι πλαδαρὸς. Παίχτηκε κ' ἐντελῶς χοντρά· παραμορφώθηκε κ' ἔκανε τὴν ἐντύπωση φάρσας. Ὅλοι οἱ ἠθοποιοί, καὶ δὲν ἔκανε ἐξαίρεση οὔτε ἡ Κ* Κοτοπούλη, ἐμοιαζαν νὰ ἔχουν γιὰ ἰδανικὸν τους ν' ἀφομοιώσουν τὸ παξισμό τους μὲ τὸ παξισμό τοῦ κ. Λογοθετιδῆ. Ἡ Κ* Κωνσταντινοπούλου— Πάξινου ἔκανε τὴν κωμωδία αὐτὴ τὴν τρίτην τῆς ἐμφάνισιν. Δὲν ἐξελλίσσεται καθόλου καὶ οἱ μεγάλες της ἐλλείψεις, ἐπειδὴ τώρα φαίνεται καθαρά ὅτι δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀπειρία κ' ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ὑπερνηκηθοῦν, ξεχωρίζουν ἐντονα. Δὲν ἔχει καμιὰ ἀνεση στὴ σκηνή, ἢ ἀρθρωσὴ τῆς εἶναι ἐλαττωματικὴ, κ' ἀπὸ τίς κινήσεις της λείπει κάθε ἐσωτερικότητά κ' ἀρμονία.

Ἀρκετὰ ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους θιάσους στέκει ὁ θίασος τῆς κυρίας Κυβέλης Κυβέλης. Δὲν ἐπιζητεῖ κ' αὐτὸς νὰ παρουσιάσει ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἐκλεκτὰ ἔργα, κ' ἔτσι ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ σταθεῖ στὸ ἐπίπεδο ἑνὸς θεάτρον Τέχνης· ἀλλ' ἀνεβάζει, πιὸ συχνὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους θιάσους, ἔργα πού ἔχουν κάτι καινούριον νὰ προσφέρουν. Οἱ σκηνογράφοι καὶ οἱ σκηνοθεσίαι δὲν νεωτερίζουν δημιουργικά, ἀλλ' εἶναι τουλάχιστον ἐπιμελημέναι καὶ εἶναι κ' ἄρμονισμέναι μὲ τὴν διάθεσιν τοῦ ἔργου. Οἱ ἠθοποιοὶ τοῦ περὶ τὸν χρόνο σ' ἕνα πνεῦμα συνόλου. Τὸν τελευταῖον ὅμοιον καιρὸν, ἀρκέστηκε νὰ ἐπαναλάβει γνωστὸς του ἐπιτυχίας καὶ τὸ μόνον νέο ἔργον πού παρουσίασε, ἡ «Κασάτκα» τοῦ Λ. Τολστόϊ, εἶταν ἐντελῶς ἀνίξιον λόγου.

Τὰ πρῶτα ῥώσικα ἔργα πού παίχθηκαν, ἔκαναν κατάπληξιν. Ὅπως εἶναι φυσικόν, τὰ κατὰ ἄρτια ἔργα πέρασαν πρῶτα τὰ σύνορα τοῦ τόπου τους. Τώρα ὅμοιον, πού ἡ ρωσσικὴ φιλολογία γίνεται ὁλοένα πιὸ γνωστὴ, ἀποκαλύπτεται, κ' εἶναι κ' αὐτὸ πάρα πολὺ φυσικόν, ὅτι δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ἀριστουργήματα, ἀλλὰ κ' ἀπὸ ἀπειρά σκέρα. Ἡ Κασάτκα ἀναδίνει μόνον τὴν πρώτην πράξιν κάποια ἀπρόσπαιρα, κ' αὐτὴ πολὺ ἀνάλαφρα. Στίς δύο ἄλλαις πράξεσι γίνεται ἐντελῶς ρηχὴ καὶ στὸ τέλος ξεπέφτει καὶ σὲ μὴ λύπη ἀφόρητα συμβατικὴ.

Τὸ ἀθηναϊκὸν θέατρον νεκρώνεται μέσα στὸ τέλμα.

Ἐν τούτοις κάποια σημεῖα, πού εἶναι κ' ὄλλαι πολὺ θετικὰ, δείχνουν πὼς ἡ ἀνάγκη μῆος ἀλλαγῆς πού τὴν πρωταισθάνθηκε τὸ κοινὸν καὶ τὴν ἐξεδήλωσε ἐγκαταλείποντας τὰ θίατρα, γίνεται συνειδητὴ καὶ σὲ κείνους πού διευθύνουν τὴ θεατρικὴ κίνησιν. Ἡ Κ* Κοτοπούλη μαζί μὲ τὸν Κύριο Μελά ἴδρυσαν τὴν «Ἐλευθερὴν Σκηνήν», ἡ ὁποία πρόκειται ν' ἀρχίσῃ ὄστερα ἀπὸ λίγαις μέραις, τίς ἐργασίας της. Ἡ

«Ἐλευθερὴ Σκηνή» θ' ἀνεβάσει μόνον ἔργα πού κλείνουν μέσα τους κ' ὀλοκληροῦν ἕνα κόνισμα, καὶ θὰ προτιμῆσιν ὁ κόσμος αὐτὸς νὰ εἶναι δημιουργία τῆς φαντασίας καὶ μῆος ποιητικῆς διάθεσιν. Τὰ ἔργα, πού ἀναγγέλλει, εἶναι ὅλα ἔργα πού θὰ μεταφέρουν τὸ κοινὸν σὲ μὴ διάθεσιν δογισμένην καὶ μὲ πλατιὰς προεχτάσεις, καὶ πού θὰ τὸ ἀπολυτρόσουν πλουτίζοντάς το ἐσωτερικὰ. Ὁ κ. Μελάς ἔχει δειξῆαι στὸ θέατρον Τέχνης ἴτι ξέρει νὰ σκηνοθετεῖ δημιουργικόν, νὰ προβάλλῃ μὲ κατανόησιν καὶ μὲ ἐμπνευσὴν τὸ νόημα καὶ τίς δυνατότητες ἑνὸς ἔργου· ἡ Κ* Κοτοπούλη δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἅμα παῦσει νὰ σπαταλιέται σὲ ἠλίθιαις φάρσαις καὶ ξαναβρεῖ τὸν προορισμὸν της, νὰ ξαναβρεῖ καὶ τὴν Τέχνην της. Ἡ «Ἐλευθερὴ Σκηνή» θὰ δώσει ἀσφαλῶς μὴν ἐντονη ἀνάτασιν στὸ ξεπεσμένον νεοελληνικὸν θέατρον. Ἀρκεῖ ἡ Κ* Κοτοπούλη νὰ παραδεχτεῖ ὅτι ὁ θίασὸς της, ὅπως εἶναι σήμερον καταρτισμένον, εἶναι ἐντελῶς ἀνεπαρκὲς, ὅτι καμιὰ θέλησιν δὲν μπορεῖ νὰ τὸν μετατρέψῃ σὲ καλλιτεχνικὸν θίασον, κ' ὅτι εἶναι ἀπαράιτητον νὰ φύγουν ἀπὸ μέσα του πολλὰς μετριότητες κ' ἀνικανότητες καὶ ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ δυνάμεις.

Ἡ Ἐλευθερὴ Σκηνή ἔχει σκοπὸν νὰ γίνῃ ἕνα θέατρον d' Avant-Garde. Ἡ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρον ἀποβλέπει νὰ καταρτίσῃ ἕνα ρεπερτόριον γιὰ τὸ Κρατικὸν Θέατρον, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἰδρυσθῆ. Δίνει μόνον μερικὰς παραστάσεις κάθε χρόνον· ἀλλ' οἱ παραστάσεις αὐτὲς, ὅσοι κ' ἐν εἶναι ἀκόμα μαθητικαί, εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις ὑποδειγματικαί.

Παρουσιάζει προπάντων ἔργα παλαιὰ πού ὑπερνήκησαν τὴν μεγάλην δοκιμασίαν τοῦ χρόνου, πού εἶναι, ἢ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν κλασσικὰ, γιὰ τὴν κλείνουν μέσα τους τὴν τελειότερη ἐκφρασὴ μῆος ἐποχῆς, — τὰ ἀριότατα ἔργα ἀπὸ τίς φιλολογίας ὅλων τῶν ἐθνῶν, — καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνασύρῃ κ' ἀπὸ τὸ φτωχὸν ἐλληνικὸν δραματολόγιον ὅσα ἔργα μποροῦν ν' ἀναστηθοῦν. Παίξει κάποτε καὶ μοντέρνα ἔργα, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἐκλέγει μὲ κάποια ὑπερβολικὴ συντηρητικὴν ἀποφεύγει κάθε ἔργον πού πειραματίζεται πολὺ καινούριαις τεχνουργίαις καὶ βρίζεται ἀκόμα στὸ στάδιον τῆς ἀναζητήσεως ἢ ἕναίγεται σὲ τολμηροὺς δραματισμοὺς. Χωρὶς βέβαιον νὰ ἐμφανίζῃ ἔργα ρηχὰ, κοινὰ καὶ κούφια, περιορίζεται σὲ κείνα πού κάτι ἔχουν νὰ πούν ἀλλὰ πού νεωτερίζουν χωρὶς ἐπαναστατικότητα. Καὶ ἡ συντηρητικὴ ὁμοῖον αὐτὴ ἀντιληψὴ μπορεῖ νὰ εἶναι δικαιολογημένη. Ἡ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρον θέλει νὰ δώσει στοὺς μαθητάς της γερὴν μόρφωσιν καὶ αἰσθητικὴν προκαίδειαν· ἅμα τὴν ἀποχτήσουν, ἂν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσουν, θὰ δημιουργήσουν ἀργότερα, — ἀνεξάρτητα, ἀλλὰ πάντα μέσα σ' ἕνα αἰσθητικὸν πλαίσιον. Ἡ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ μπορεῖ νὰ μὴ βγάλλῃ ὄλο μεγάλους ἠθοποιούς· τίς ἰδιοφυεῖς δὲν τίς πλάθουν οἱ Σχολές· εἶναι ὁμοῖον βέβαιον ὅτι οἱ μαθηταὶ της θὰ βγοῦν ἀπὸ τίς τάξεις της μὲ τὴν ἱκανότητα νὰ καταλαβαίνουν τὸ καλὸν ἔργον καὶ

ἐπίσης καὶ μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ ἁρμονικοῦ ἀνεβάσματος καὶ παιξίματος πού ἀναδίνει ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ ἔργον ὄλο του τὸ νόημα καὶ ὄλη του τὴν ἀπρόσπαιρα. Ἡ διδασκαλία τῶν ἔργων στήν Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρον, ἢ ὁποῖα ἐξακολουθεῖ τρία χρόνια τώρα συστηματικὰ τὴν ἐργασίαν της, εἶναι ἄρτια, κ' αὐτὸ εἶναι σημαντικό.

Φέτος ἔπαιξε γιὰ τὴν ὥραν τὴν «Θυσίαν τοῦ Ἀβραὰμ» καὶ τὰ «Κοραϊστια» τοῦ Ρίζου Νερούλου. Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» εἶναι βέβαιον κάθε ἄλλο παρὰ ἕνα ἔργον τεράσιον. Εἶναι μακρὸν, μονότονον, στάσιμον, φορτωμένον ἀπὸ ἐπιναλήψεις, ἀλλὰ σύγχρονον εἶναι τόσο εἰλικρινὰ ἀφελὲς καὶ δονίζεται ἀπὸ τόσο ἐντονη πίστιν, ὥστε μεταφέρει στοὺς κόσμους τῆς ποιήσεως. Ὁ θεατῆς ἀνιά, ἀλλ' ἡ διάθεσιν καὶ τὸ δημιουργικὸν τοῦ ἀγνωστοῦ κρητικοῦ μεσαιωνικοῦ ποιητῆ τοῦ ἐπιβάλλεται. Εἶναι ἕνα ἔργον καλλιτεχνικὸν κ' ἀντιπροσωπευτικὸν ἑνὸς σταθμοῦ τῆς ἀνθρώπινης σταδιοδρομίας καὶ δὲν μπορεῖ κανένας, παρὰ νὰ ἐπαινέσῃ τὴ Σχολὴν πού τὸ γνώρισε στοὺς μαθητάς της καὶ στὸ κοινόν. Θὰ ἔπρεπε μόνον τὸ κείμενον νὰ εἶχε κρεπὴ καὶ συντομευθεῖ ριζικὰ. Ὁ σκηνοθέτης δὲν ἐκδηλώνει ἀσέβειαν πρὸς τὰ καλὰ ἔργα, ἀλλὰ τὸν ἀντιθέτως ἀγάπην πρὸς αὐτὰ, ὅταν, χωρὶς φυσικὰ, νὰ ἀφαιρέσῃ ἢ νὰ μειώσῃ τὸν χαρακτῆρα τους· τὰ συγχρονίζει καὶ τὰ πλησιάζει πρὸς τὴν σύνοιαν τοῦ σημερινοῦ κοινοῦ. Τὸ κοινόν τὰ ἐχτιμᾷ περισσότατον. Ἄλλωστε μῆπως δὲν τὰ συγχρονίζει τὸ ἀνέβασμά τους. Ἡ σκηνοθέτησιν εἶταν πλούσια ἀπὸ ἐξυπνα κ' αἰσθητικὰ εὐρήματα. Ἡ στάσις καὶ ἡ τοποθέτησιν τῶν προσώπων παρουσίαις συχνὰ ἐξοχῆς εἰκόνας ἀπλοϊκῆς χάρις.

Ἐπίσης πρωτότυπην, ἐμπνευσμένην, ἐξυπνην κ' αἰσθητικὴν εἶταν καὶ ἡ σκηνοθέτησιν καὶ ἡ ὄλη κίνησιν τῶν προσώπων στὰ «Κοραϊστια». Παράτολμα ἦσαν μόνον τὰ ἐντελῶς κυβιστικὰ σχήματα τῶν σκηνικῶν. Ὁ συγχρονισμὸς ἄγγιξε κάπως τὰ ὄρια τῆς ὑπερβολῆς, γιὰ τὸ ἀλλοίωσαν τὴν ἀπρόσπαιρα τῆς κωμωδίας. Ὁ σκηνογράφος θέλησε μὲ τὰ ἀσυνάρτητα σχήματα νὰ δείξῃ τὴν τρέλλα πού περιβάλλει τὸ ἔργον· ἀλλὰ τὰ κυβιστικὰ σχήματα δὲν εἶναι σχήματα ἔξω τόπου καὶ χρόνου· τὰ ἔπλασε ἡ ἐποχὴ μῆος, καὶ ἡ κωμωδία τοῦ Νερούλου παίζεται τὰ 1820. Τὸ μοναδικόν αὐτὸν παραστράτημα δὲν εἶναι ὁμοῖον καὶ πάρα πολὺ σημαντικό. Ἐξουδετερώθηκε ἀπὸ τὸν ἀριστεχνικὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον συντομευθῆκε ἡ κωμωδία, κ' ἀπὸ τὸ κέφι μὲ τὸ ὁποῖον ἀρπάχθηκε. Τὰ «Κοραϊστια», χάρις στὸ βrio τῆς σκηνοθέτησε τους, κατώρθωσαν σχεδὸν νὰ διασκεδάσουν τὸ κοινόν ἂν καὶ στεροθῶνται ἀπὸ κάθε λογοτεχνικὴν ἀξίαν κ' ἀνθρώπινον βῆθος, ἂν καὶ εἶναι πλεγμένον μ' ἕνα τρόπον ἐντελῶς παιδιὰστικον καὶ συμβατικόν, κ' ἂν καὶ τὸ πνεῦμα τους εἶναι ἐπιφαντικόν κ' ἀφιβολῆς ποιότητος. Τὰ «Κοραϊστια» δὲν ἔχουν παρὰ μὴ πολὺ στενή, τυπικιστικὴν ἱστορικὴν ἀξίαν, ὥς μὴ ἀπὸ τίς κρῶτες σάτιραις τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνα.

Ἡ μεγάλη ἐλλείψιν τῆς Ἐπαγγελματικῆς Σχο-

λῆ; Θεάτρον ἴσαμε φέτο; εἴταν ὅτι σπεροῦνταν ἀπὸ μαθητῶν μὲ ταλέντο. Φέτος ἔδειξε ἕναν ἠθοποιό. Ὁ κ. Τσαγανέας, καὶ στὴ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» καὶ στὰ «Κορακίστικα», σ' ἕνα ρόλο τραγικό καὶ σ' ἕνα ρόλο κομικό, ἐντελῶς διάφορους ἀναμεταξὺ τους, φανέρωσε ὅτι μπορεῖ νὰ καταστήσει τὴ σκητὴν. Φυσικά εἶναι ἀκόμα ἄπειρος, ἀλλ' ἔχει, κοντὰ στὰ προσόντα μιᾶς μουσικῆς καὶ χροματισμένης φωνῆς καὶ μιᾶς πολλῆς ἀρμονικῆς ἐμφάνισις; καὶ δυνατὸς καὶ πλούσιος ἰκανότητες δημιουργοῦ. Ἐπίσης καὶ ὁ κ. Εὐθυμίου μπορεῖ νὰ διακρίψει, ἀλλὰ μόνον σὲ πολὺ περιορισμένους ρόλους χαρακτηριστικά κομικοῦ. Ἡ Δ^α Σαγιάννου ἔχει χάρι στὸ παίξιμό της, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐξελίσσεται καθόλου καὶ οὔτε διορθώνει τὴν ἐλαττωματικὴ της ἀρθρωσι. Γιὰ τοὺς ἄλλους μαθητῶν δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἰδιαίτερος λόγος: ἦσαν ὅμως παιδαρχημένοι. Ἡ δ. Μαρσέλλου κλαυθμῆρισε τοὺς θεήνους τῆς Σάρας, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἴσαμε στὸ τέλος, στὸν μονότονον τόνο ἐπαγγελματικῆς μοιρολογίστρας. Καὶ μιὰ παρατήρησις: μιὰ ποὺ στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει, ὅπως στὴ Γαλλία, παράδοσις γιὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν στίχων, γιατί νὰ μὴ χτυπηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ συνήθεια τῆς σιγανῆς καὶ τραγουδιστῆς ἀπαγγελίας. Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» ἔπρεπε νὰ εἶχε παιχθεῖ καὶ ἀπαγγελθεῖ σ' ἕνα ρυθμὸ ἀρκετὰ γοργό. Σὺρθηκε, καὶ τὰ μάκρη ἀναφάνηκαν ἔτσι ἀκόμα ζωηρότερα. Α. Θ.

GERMANIA

«Ὁ διάβολος ποὺ τραγουδεῖ»

Νέαι σκηνοθεσίαι τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ

Εἰς τὴν Ὀπεραν τοῦ Βερολίνου ἐπαίχθη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἡ νέα ὄπερα τοῦ Φραντς Σρέκερ «Ὁ διάβολος ποὺ τραγουδεῖ». Ὁ Σρέκερ, γνωστός ἐκ τῶν μελοδραμάτων του «Μακρυνοῦς Ἦχος», «Θησαυροσκάλπει», «Σημειω-

«Ὁ διάβολος ποὺ τραγουδεῖ». — Πράξις I'

μένοι» κλπ., ἀπὸ δεκαπενταετίας εἶχε σιγήσει, καὶ οἱ Γερμανοὶ ἐνόμισαν ὅτι ὁ δεῦτερος μετὰ τὸν Ρίχαρντ Στράους σύγχρονος μουσουργός των ἔπαισε νὰ συνθέτῃ. Ἐξαίρην ἀνηγγέλη ὅτι δίδει εἰς τὴν κρατικὴν ὄπεραν τοῦ Βερολίνου νέον του ἔργον, «τὸν Διάβολον ποὺ τραγουδεῖ», τοῦ ὁποῦ το κείμενον ἔγραψεν αὐτοῦ ὁ ἴδιος, ὅπως ὁ Βάγνερ ἔγραφε τὰ δικά του.

Ἀτυχῶς ὁ Σρέκερ δὲν εἶναι Βάγνερ καὶ οἱ κριτικοὶ τοῦ Βερολίνου, ἰδίως οἱ Ἰσραηλιταὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ συνθέτου ἀγρίως. Ἀντιθέτως, οἱ Χριστιανοὶ κριτικοὶ ἔκριναν εὐνοϊκῶς τὸ ἔργον καὶ εἶρον εἰς αὐτὸ πολλὴν πρωτοτυπίαν.

Εἰς τὴν δυσμενῆ κριτικὴν συνετέλεσεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου καὶ ἡ φιλοσοφικὴ του βίασις. Ἔθεσεν εἰς θανάσιμον πάλην τοὺς εἰδωλολάτρους καὶ τοὺς πρώτους Χριστιανούς — τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Ἡ ὑπόθεσις ἐξελίσσεται κατὰ τὸν Μεσαίωνα, εἰς σκηνὰς λίαν πρωτοτύπου, αἱ ὁποῖαι παρέσχον τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἡμέτερον Πάνον Ἀραβαντινόν, τὸν σκηνοθέτην ζωγράφον τῆς κρατικῆς Ὀπερας τοῦ Βερολίνου, νὰ ἐπιδείξῃ ὅλην τὴν δημιουργικότητα καὶ πρωτοτυπίαν τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ταλέντου.

Ὁ Διάβολος ποὺ τραγουδεῖ» εἶναι τὸ Ἀρμόνιον, τὸ δργκελ, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἐκπροσωπεῖ τὴν δύναμιν τῆς Μουσικῆς. Ὁ πρῶτος κατασκευαστὴς αὐτοῦ, πρὶν ἀκόμη τὸ τελειοποιήσῃ καὶ τὸ δωρήσῃ εἰς ἕνα Μοναστήρι, κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν εἰς τὸν διὰ τοῦ κυρῶς θάνατον. Τὸ ἔργον ἀνέλαβε ν' ἀποτελειώσῃ ὁ υἱὸς του Ἀρμάνδος. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν καλογηρῶν ἐμφανίζεται ὁ φανατικὸς ἱερεὺς Κάλειδος, ὁ ὁποῖος ἐξοπλίζει τοὺς εὐλαβεῖς μοναχοὺς κατὰ τῶν ἀπίστων. ἔχεται ὁμοῦς ἐνδομύχως, ὅπως τὸ μεγάλο Ἀρμόνιον, ποὺ ἔμμενεν εἰς τὸ Μοναστήρι ἀτελειώτον, ἀπ' οὗτου ἐκάη ὁ ἐρευρέτης του, συμπληρωθῆ τὸ ταχύτερον, πρὸς τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐνίσχυσιν τῆς δυνάμεώς της. Πρέπει λοιπὸν ὁ Ἀρμάνδος νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ πατρός του.

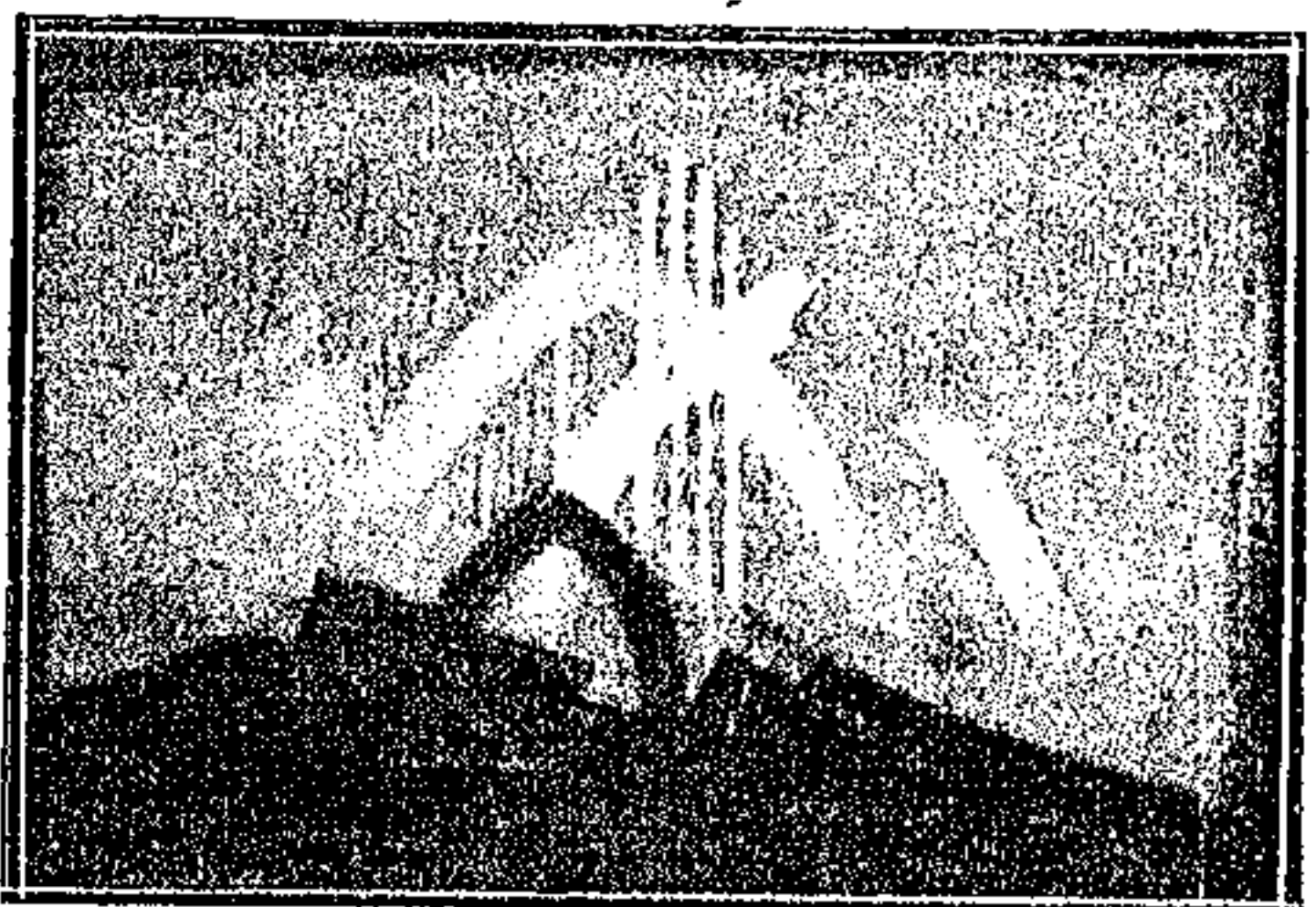
Ἀλλὰ ἡ ἀμφιβολία καὶ οἱ δισταγμοὶ κυριαρχοῦν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀποστολὴν του. Ἀγαπᾷ πρὸς ταῦτα περιπαθῶς τὴν ὡραίαν εἰδωλολάτριν Λίλιαν, ποὺ θέλει νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς μάγους καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἀρχηγὸν ἐναντίον τῶν μισητῶν κληρικῶν. Πρὸς ἐνίσχυσίν της ἐμφανίζεται καὶ ἡ εἰδωλολάτρις Ἀλαρδὶς εἰς μιὰν ἐορτὴν τῆς «Φρέγιας», τὴν ὁποῖαν ὀνομάζει «Ἀνοιξιάτικη Ζωή». Ἡ Λίλιαν λέγει ὅτι θ' ἀνήκῃ σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ νικήσῃ τοὺς «μαύρους μάγους» τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἀρμάνδος, βασανιζόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Λίλιαν καὶ ἀπὸ τὴν πίστιν, πηγαίνει εἰς τὴν ἐορτὴν τῆς «Φρέγιας», ὅχι νὰ συμμορφωθῆ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Λίλιαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ κακοῦ.

Δὲν ἐπέτυχεν ὁμοῦς. Τὴν ἀπήγαγεν ὁ ἰππότης Σίνμπραντ καὶ ὁ Ἀρμάνδος εἰσέρχεται ὡς μοναχὸς εἰς τὸ μοναστήρι διὰ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του.

Τότε ἐπιχειρεῖ, νὰ συμπληρώσῃ τὸ τεράσιον ἔργον τοῦ πατρός του. Ἀλλὰ δὲν κατορθώνει μὲ τοὺς ἤχους τοῦ Ἀρμονίου νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον. Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ εἰδωλολάτραι, ἐν καιρῷ λειτουργίας, εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατάπληκτοι ἀπὸ τοὺς ἤχους τοῦ Ἀρμονίου, «τοῦ Διαβόλου ποὺ τραγουδεῖ» γονατίζουν μὲ εὐλάβειαν, ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ φανατικοῦ ἱερέως Κάλειδος, καλοῦντος τοὺς μοναχοὺς εἰς αἱματηρὰν ἐκδίκησιν, καὶ ἀρχίζει φοβερὸν αἱματοκύλισμα πρὸ τοῦ Ἱεροῦ. Ὁ Ἀρμάνδος, παρὰ φρον ἐκ τῆς φρίκης τὴν ὁποῖαν ἐπροκόλλεσε τὸ ὄργανόν του, σφριάζεται ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἀρμόνιον. Ἡ Λίλιαν τὸν μεταφέρει εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Ἀλαρδίδος, ὅπου βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀναλαμβάνει. ἕνας Ἀράκης προσκυνητῆς ἔρχεται καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸ Ἀρμόνιον. Ἐπανέρχονται τότε καὶ πάλιν εἰς τὴν μνήμην του τὰ φοβερά γεγονότα: τὰ σκοτεινὰ πνεύματα κυριαρχοῦν εἰς τὸν νοῦν του καὶ ἡ Λίλιαν τοῦ δίδει ὡς μόνην συμβουλήν νὰ καταστρέψῃ τὴν αἰτίαν τῶν βασάνων του. Βάνει αὐτὸς πυρκαϊὰν εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ἀπὸ τὰ καπνίζοντα ἐρείλια του, ὅπου εὗρεται τὸν θάνατον καὶ ὁ Κάλειδος, σώζονται μόνον μερικαὶ ἀργυραὶ σφρίκτραι τοῦ Ἀρμονίου, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουν μυστηριωδῶς νὰ ἰσχυοῦν... Ὁ Ἀρμάνδος σώζεται, ἀλλ' ἡ Λίλιαν εὗρεται εἰς τὰς φλόγας τὸν θάνατον.

— Αὐτὸ εἶναι τὸ νέον ἔργον τοῦ Σρέκερ. Διὰ τὴν δραματογραφίαν του, ἐπαινεῖται πολὺ. Διὰ τὴν μουσικὴν του, ὁμολογεῖται παρὰ τῶν ἀμερολήπτων «ἡ δύναμις τῆς μελωδικῆς του ἐρευρητικότητος», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ κριτικοῦ Σρέγκ. Ἀλλ' ἐκάτιν ποὺ ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερος ἡμᾶς τοῦς Ἕλληνας εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ἀραβαντινὸς ἀπεδείχθη καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὑπέροχος σκηνοθέτης. Αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες δημοσιεύουν παλλὰς σκηνὰς ἐκ τοῦ ἔργου, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναδημοσιεύομεν δύο. Ἐκ δὲ τῶν περὶ τοῦ Ἀραβαντινοῦ γνωμῶν, δημοσιεύομεν τὰς ἐπομένους:

Ὁ κριτικὸς τῆς «Γερμανία», Κύν, γράφει: «Ἐνα ἀριστουργημα σκηνοθεσίας παρουσίαν ὁ διευθυντῆς τῆς Ὀπερας καθηγητῆς Χέρτ μὲ τὰς σκηνικὰς εἰκόνας τοῦ Ἀραβαντινοῦ. Παρουσίασε θαυμασίας ἀπόψεις γεμάτας μεγάλου ζωγραφικὸν θέλημα καὶ ζωηρὰν ἐκφρασετικὴν δύναμιν, ὅπως, λόγου χάριν, τὸ τοπίον τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἡλίου, καὶ τὸ κατερεῖπωμα τοῦ Μοναστηριοῦ. Τοιαῦτα εἰκόνας εἶναι ἀσυνείθισται εἰς τὸ Βερολίνον καὶ σπάνια. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι σκηνικαὶ εἰκόνας διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην των ἐπίδρασιν, βοή-

«Ὁ διάβολος ποὺ τραγουδεῖ». — Πράξις Δ' (Σκηνογραφία Π. Ἀραβαντινοῦ)

θούμεναι ἀπὸ πολλὰς υπερῶχους λεπτομερείας». Ὁ δὲ κριτικὸς Σρέγκ, μεταξὺ ἄλλων, γράφει ὅτι αἱ σκηνικαὶ εἰκόνας τοῦ Ἀραβαντινοῦ διακρίνονται διὰ τὴν ἰσχυρὰν των ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν, καὶ ἰδίως ἡ τοῦ σπηλαιοῦ τῆς Ἀλαρδίδος καὶ ἡ τοῦ προσκηνίου τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ Ἔρικ Οὐρμπαν, εἰς τὸ «Μπερλίνα Τάγμπατ», γράφει ὅτι τὰ σκηνικὰ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἦσαν ἐκτάκτως θαυμάσια.

Ἄλλος κριτικὸς τονίζει ὅτι ὁ Ἀραβαντινὸς ἐδημιούργησεν ἐπιτυχεῖς σκηνικὰς εἰκόνας εἰς τοὺς εἰδωλολάτρους ὡραίας φυσικὰς τοποθεσίας μὲ διαφανεῖς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου εἰς δὲ τοὺς χριστιανούς ζωηρὰν γοτθικὴν ἀρχιτεκτονικὴν, φθάνουσιν μέχρι τῶν ἐμπνευσμένων συμβόλων.

Εἰς ἄλλην ἐφημερίδα, ἡ Νόρα Πίσλιγκ γράφει ὅτι «εἰς τὸν χώρον, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ διαδραματίζεται τὸ ἔργον τῶν προληπτικῶν καὶ μανιακῶν, ἐδημιούργησεν ὁ Ἀραβαντινὸς ὡραίας σκηνικὰς εἰκόνας, πάντοτε ἐπιτυχῶς ἐμπνεόμενος. Ξενίζει μόνον ὀλίγον ἡ ρομαντικὴ εἰκὼν τῆς κρατελευταίας σκηνῆς, δηλ. ἡ τοῦ σπηλαιοῦ μὲ τὴν Ἀλαρδιν».

Ὁ κριτικὸς Ἀλφρεδ Αἰνστάιν γράφει ὅτι ὁ Ἀραβαντινὸς «παρουσίασε τὰς λίαν καταλλήλους σκηνοθεσίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐδόθη ἡ μᾶλλον ἀναγκαία φανταστικὴ ἀποψὶς εἰς τὸ ἔργον».

Ὁ δὲ Ρούδολφ Κάστνερ, εἰς τὸν «Μοργενποστ», ἐκφράζει «θαυμασμὸν πρὸς τὸν Ἀραβαντινὸν διὰ τὰς ὀπτασίας του εἰς τὰ τοπία καὶ τὴν γοτθικὴν τοῦ Μοναστηριοῦ. Καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ ἕνα καταπληκτικὸν φωτισμὸν μαγείας...»

Ὁ δὲ Χέρμαν Σπρίγκερ, εἰς ἄλλην ἐφημερίδα, τονίζει ὅτι ὁ Ἀραβαντινὸς «ἐδημιούργησε μιὰν σκηνοθεσίαν γεμάτην σοβαρότητα καὶ πάθος. Εἰκόνας θερησκευτικὰς ἐπὶ τοῦ μοτίβου τῆς ἐξελίξεως τοῦ σταυροειδοῦς γοτθικοῦ θό-

λου καὶ τοιαῦτα γεμίτα ἀπὸ δυνατὰς ἐπιδράσεις ἡρωϊκῆς εὐμορφίας».

Ὅσον κρίνουν τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνοῦ ζωγράφου καὶ ἀνηνοθέτου οἱ μεγάλοι κριτικοὶ τῆς Γερμανίας, καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν θαυμασμός των μᾶς προκαλεῖ ὁμολογουμένως ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν. Δ. Κ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ζαχαρία Χαλκιᾶδης : «Κασιώτικα».

Ὁ κ. Χαλκιᾶδης τὰ «Κασιώτικὰ» του τὰ δονομάζει «ἠθογραφικὰ διηγήματα». Καὶ προσκαθεῖ, βέβαια, νὰ δώσῃ μορφή διηγήματος στὸ «Ἄς λάμπ' ὁ ἥλιος», στὴ «Μάντρα», στὰ «Γαμουλιάτικα» καὶ στὸ «Εὐχὴ γονέων ἔπαρε» στὰ τέσσαρα αὐτὰ κομμάτια καὶ ἀποτελοῦν τὸ βιβλίον του. Ἀλλὰ καὶ τὰ τέσσαρα, παρ' ὅλη τὴν προσπάθειά του, μένουσιν ἀπλῶς ἠθογραφικὰ ἀφηγήματα, σελίδες καὶ ἔχουν ἀξία μόνο ὡς γλωσσολογικὸ καὶ λαογραφικὸ ὕλικόν.

Μὲ τὴν παρατήρησιν βέβαια αὐτὴ δὲν θέλω παρὰ νὰ καθορίσω τὸ εἶδος τοῦ βιβλίου. Γιατὶ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Χαλκιᾶδης καὶ εὐσυνειδητὴ εἶναι καὶ χρήσιμη. Εἶναι ἓνα μεγάλο ἀφήγημα, μέσῳ ἀπὸ τὸ ὁποῖον γινώσκουμε εἰς συνήθειες τῶν κατοίκων τῆς Κάσου μὲ ὅλο τὸ τοπικὸν τοῦ χρώμα καὶ τοὺς ἀντίστοιχους γλωσσικοὺς ἰδιωματισμούς. Στὴ «Μάντρα», προπάντων, ὅπου ὁ κ. Χαλκιᾶδης περιγράφει τὴν ἐπίσκεψιν σὲ μιὰ στάνη, βροῖσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τίς συνήθειες τῆς κομμενικῆς ζωῆς στὴν Κάσο σὲ κάθε πτυχὴ τῆς καὶ μὲ κάθε λεπτομέρεια. Οἱ τοπικὲς ὀνομασίαι ζώων, πουλιῶν, δέντρων, προλιόντων τῆς στάνης κλπ. εἶναι ἀναρίθμητες, ὅπως ἀτσλειώτερες εἶναι οἱ παροιμίαι καὶ οἱ ἰδιωματικὲς ἐκφράσεις καὶ βάζει ὁ κ. Χαλκιᾶδης τὰ πρόσωπα τῶν ἀφηγημάτων του νὰ χρησιμοποιοῦν.

Ἀφθονο, ἐπίσης, γλωσσολογικὸ καὶ λαογραφικὸ ὕλικόν ὑπάρχει στὰ «Γαμουλιάτικα» (περιγραφή γάμου), στὸ «Εὐχὴ γονέων ἔπαρε» καὶ στὸ «Ἄς λάμπ' ὁ ἥλιος» μαζί μ' ἓνα πλήθος ἐρμηνεϊῶν, καὶ δείχνουν ὅτι ὁ κ. Χαλκιᾶδης ἐδούλεψε μὲ ὑπομονὴ καὶ εὐσυνειδησία.

Π. Χ.

ναντι τοῦ Ἀγώνος, αἱ «Γυναῖκες τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων», μελέτη τοῦ κ. Μιχ. Πικαστρατηγάκη εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετάζεται ὁ χαρακτήρ καὶ αἱ ἀρεταὶ τῶν γυναικῶν— ἡρωϊδῶν τῆς ἐποχῆς, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τοὺς «Ἐλευθέρους Πολιορκημένους» τοῦ Σαλωμοῦ, καὶ ὁ «Πόθος τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυγὴν», ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Γαλδᾶση, εἰς τὸ ὁποῖον εὗρισκομεν καὶ ὄραϊκον δέσην τοῦ Κρητὸς λογιῶν Φραγκίσκου Σκούφου πρὸς τὸν Χριστόν, γεμίτην ἀπὸ πατριωτικῶν κόπων.

— Εἰς τὴν «Ἐστία», χαρακτηριστικὰ «Ἀόγια τῶν Ἀγωνιστῶν».

— Εἰς τὴν «Καθημερινήν», ἄρθρον τοῦ κ. Τ. Μπαρλά, περιλαμβάνον ἐν φωτοτυπικῇ ἀποσπάσματι ἐκ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

— Εἰς τὸν «Ἡμερήσιον Τύπον», αἱ «Ἑλληνίδες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21» τοῦ κ. Χρ. Ἀγγελομάτη.

— Πολὺς ἐπίσης λόγος περὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Γουναροπούλου. Τὸ ἄρθρον ἰδίως τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα», εἰς τὸ ὁποῖον διατυπώνοντο πολλὰ καὶ σοβαρὰ ἀντιρρήσεις, ἐπροκάλεσε θύελλαν διαμαρτυριῶν ὑπὲρ τοῦ ζωγράφου μὲ μελέτας καὶ σύντομα σημειώματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὸ «Κοσκίωμα» τοῦ Φορτούνη εἰς τὸ «Ἐθνος», τὸ «Ὁ Γουναρόπουλος καὶ οἱ κριτικοὶ του» τοῦ κ. Κ. Νταϊφᾶ εἰς τὴν «Πατρίδα», τὸ «Ὁ κ. Ζαχαρίας Παπαντωνίου καὶ ὁ κ. Γουναρόπουλος» τοῦ κ. Γ. Αζμπρίδη εἰς τὸν «Ἡμερήσιον Τύπον» κλπ. Εἰς τὸν κ. Παπαντωνίου ἀπήντησε καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Γουναρόπουλος μὲ ἄρθρον τοῦ δημοσιευθέν εἰς τὴν «Πρωτάν».

— Εἰς τὸν «Ἑλληνικὸν Ταχυδρόμον», τὰ «Μουσικὰ μας ἱδρύματα», συνέχει τῆς ἐξιστορήσεως τῆς μουσικῆς μας κινήσεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπὸ τὸν κ. Ν. Βεργιότην.

— Εἰς ὅλας τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας, τὸ μανιφέστον τῆς «Ἐλευθέρου Σκηνῆς», ἀπὸ τοῦ ὁποῖου πληροφοροῦμεθα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προγράμματος θὰ ἐργασθῇ ὁ νέος αὐτὸς θεατρικὸς ὀργανισμὸς τῆς κ. Μαρίας Κοτοπούλη καὶ τῶν κ. κ. Σπ. Μελά καὶ Μήτσου Μυράτ.

— Καὶ πάλιν, δυστυχῶς, ὁ χώρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ κάμωμεν λόγον δι' ἐπαρχιακὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἀν καὶ πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἐσημειώσαμεν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τελευταίων φύλλων.

Ω.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας τῆς 2ῆς Μαρτίου ἐπὶ τῇ Ἑθνικῇ ἑορτῇ. Σημειώσαμεν τὰ αξιολογώτερα :

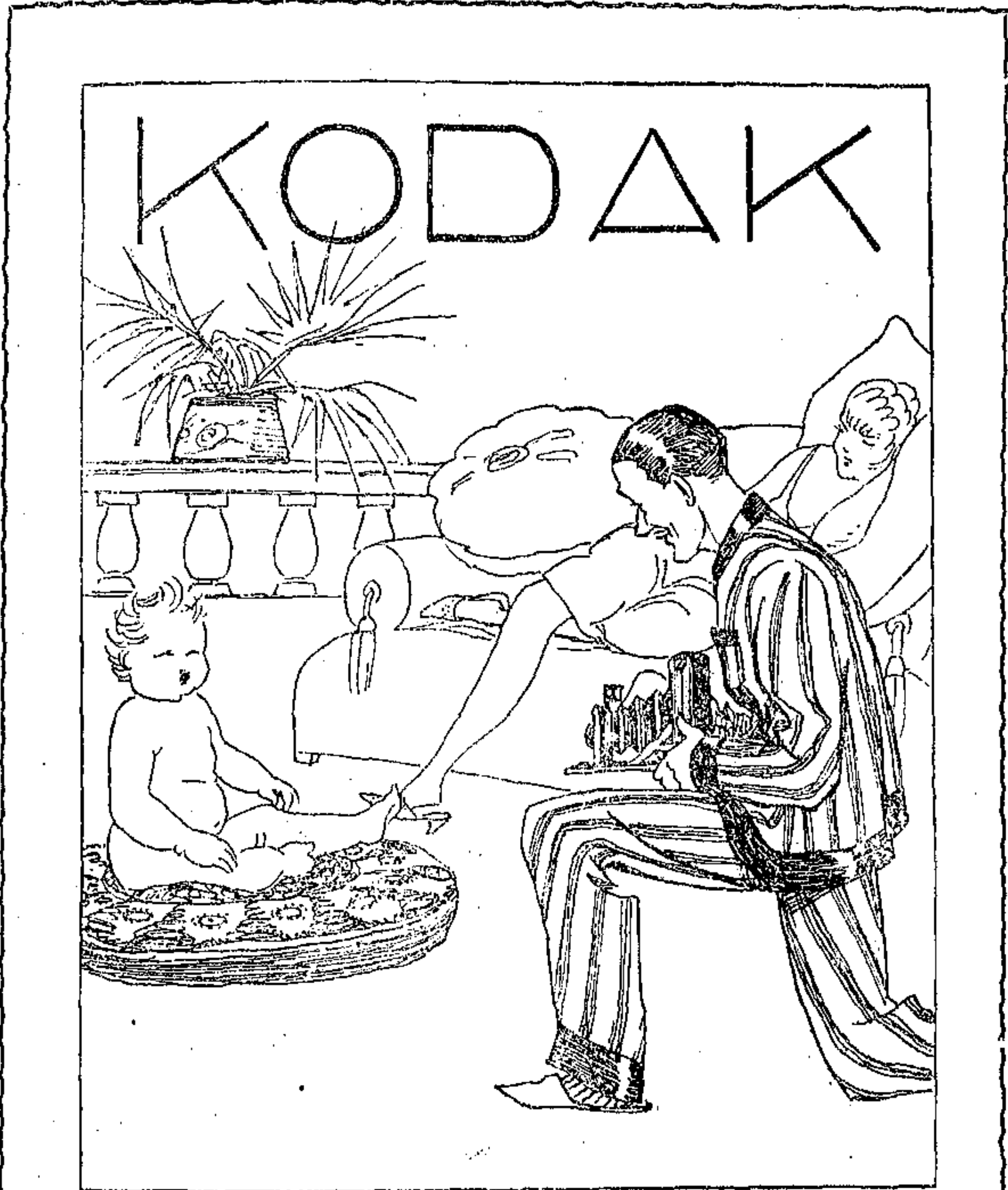
— Εἰς τὴν «Πρωτάν», ὁ «Ἦμος εἰς τὴν ἐλευθερίαν», ἄρθρον τοῦ κ. Ἄρ. Καμπάνη, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξιστορεῖται καὶ πᾶς ἐγρᾶφη ὁ Ἑθνικὸς Ἦμος, καὶ «Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1821» τοῦ κ. Κ. Γάδου, ὃ ὁποῖος ἀφηγεῖται τί ἔγινε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπανάστασεως εἰς τὰς Ἀθῆνας, ποία ἦτο ἡ ἔψις τῆς πόλεως καὶ ποία ἡ συμμετοχὴ τῆς εἰς τὸν Ἀγῶνα.

— Εἰς τὴν «Ἑλληνικήν», ἡ «Ἐθρῶπιη πρὸ τῶν παλληκαριῶν», ἄρθρον τοῦ κ. Κοκκίνου ἀναφερόμενον εἰς τὴν στάσιν τῶν Μεγάλων Ἀνάμαων ἐ-

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

18 Ἀπριλίου

Οἱ ἀν Ἀθῆνας συνδρομηταὶ τῆς «Νέας Ἐστίας» ἔλαβον καὶ ἰδιαιτέραν πρόσκλησιν διὰ τὴν Ἐκθεσὶν Βάσσαυ. Οἱ φιλόταχνοι ἀπὸ αὐτοῦ, — καὶ φανταζόμεθα ὅτι εἶναι ὅλοι, — ἄς μὴ χάσουσιν τὴν εὐκαιρίαν, — κυρίαν Ταροῦν Π. St. Louis. Ἐνεγράψαμεν καὶ τοὺς νέους συνδρομητὰς καὶ ἐστειλάμεν φυλλάδια, βιβλία καὶ ἀποδείξεις. Μόνον νὰ σὺς ἀπαντήσωμεν ἰδιαιτέρως δὲν εὐκαιρήσαμεν ἀκόμη, διὰ νὰ σὺς ἐκφράσωμεν, ὅχι μόνον τὰς θερμὰς μας εὐχαριστίας, ἀλλὰ καὶ τὰ συγχαρητήριά μας διὰ τὸ πατριωτικὸν σας ἐνδιαφέρον καὶ τὰς εὐγενικὰς σας προσπαθείας ὑπὲρ τῆς διαδόσεως μεταξὺ τῶν ἐκεί Ἑλλήνων ἑνὸς περιοδικοῦ χωρὶς ληστρικὰ ἀναγνώσματα

Μόνον μὲ ἓνα KODAK δύνασθε νὰ διατηρήσετε ζωντανὰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῶν μικρῶν σας

ΜΟΔΕΛΑ ΑΠΟ ΔΡΧ. 225

καὶ πολυγράμμοις εἰκόνας. . . — καὶ ἄνθρωποι. Ἰλλυθίμεν, εὐχαριστοῦμεν. Θὰ δημοσιεύω μετὰ τὰς φωτογραφίας. — κ. **Ε. Π.** Ἐνταῦθα. Ἦχεται δικαίω, ἀλλὰ προηγουμένως πολλά ἐγκυκλιεμένα καὶ ἡ χθὴρ μὲν, δευτερευόντως, δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν συγκομιδὴν, ὡςτε κατ' ἀνάγκην θὰ περιμένετε. — κ. **Υ.** Καλλιμαχί. Ἰναγράφου. Ἐγκυκλιεμένον θερμότητι. — κ. **Β. Θ.** Σάμον. Νομίζομεν ὅτι ἔχετε δικαίω κατὰ τοῦτο : ὅταν στέλλῃ κανεὶς ἔργον τὸν εἰς ἓνα περιοδικόν, χωρὶς νὰ γράφῃ τὸν λόγον, ὑπονοεῖται ὅτι ζητεῖ μίαν ἐγκρίσιν, ἢ μίαν κρίσιν. Ἦτοι καὶ τὸ περιοδικόν ἐκεῖνο δὲν ἐνέκρινε τὸ ἔργον σας (καλῶς ἢ κακῶς, ἀδικήρον), τὸ ἔκρινεν ἑμῶς, δηλαδὴ σας εἶπε δικαίω δὲν ἐνεκρίθη. Ὅπως τὴν πρόθεσιν ὅτι τὴν ζητεῖτε, ἀφοῦ μὲς στέλλετε, χωρὶς καμμίαν ἐξήγησιν, τὴν ἐφημερίδα ὅπου εἶναι δημοσιευμένη καὶ σημειωμένη μετὰ κόκκινον ἢ ἐπιστολὴν σας. — κ. **Δ. Ν. Κ.** Νέον Φάληρον. Βίλικρινός δὲν ἐννοήσαμεν τὴν Ἰδέαν σας : Θέλετε νὰ καταργήσωμεν τοὺς κριτικούς μὲς ὡς ἀνεξίτους, ἐπειδὴ δὲν ἀπέντησαν εἰς τὸν κ. Κοινῆς καὶ ἐπέκρινε τὸν Σολωμὸν ; Ἡ ἐδικά σας εἰς τὴν «Νέον Ἰστίαν» δημοσιευμένη κριτικὴν περὶ ἔργου τὸ ὅποιον σας ἤρσα ; Ὅπως δὲν ἔλεγε, τὸ γράμμα σας ἐκίνησε πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον μας καὶ ἢ ἠθέλημεν περισσοτέρας ἐξηγήσεις. — κ. **Ν. Β. Τ.** Ἐνταῦθα. Ἡ Σολωμικὴ βιβλιογραφία θὰ ἦτο κατὰ πολὺ «αἰθιρῶν» διὰ τὴν «Ν. Ἰστίαν». Καλύτερα νὰ τὴν ἐκδώσετε εἰς φυλλάδιον. — κ. **Ν. Δ. Π.** Ἰρίκκαλα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι θὰ ἐξυκολουθήσετε νὰ μὲς στέλλετε καὶ θὰ ἐξυκολουθήσωμεν νὰ τὰ κρίνωμεν. Σύμφωνοι, μετὰ χαρᾶς. — κ. **Σ. Μ.** Πόρτον. Ἐλήφθη καὶ θὰ συμπριληφθῇ. Ἐχόμεν εἰς τὴν διὰθεσίν σας δρ. 25, διότι δὲν ὄφειλάτε νὰ στείλετε τίποτε, ἀφοῦ εἶθε συνδρομητής. — κ. **Κ. Μ.** Κρήτην. Ἐξαιρετικὴ ἀπὸ τοῦ κριτικῆς. Δὲν ἔχομεν ἐμπιστοσύνην — μετὰ μὲς, — εἰς αὐτὸς πρὸς ἐπὶ τὸ ἔργον σας. Περισσότερον ἔχομεν εἰς τὸ τῆλάντων σας, τὸ ὅποιον ἐργασίσαμεν ἀπὸ τὰς δύο ἐκεῖνας ἡθρογραφίας σας. (Ἀλήθεια, ἂν ἐνθυμούμεθα καλῶς, μὲς ἐγράψατε νὰ μὴ τὰς συμπεριλάβωμεν εἰς τὸν ὑπὸ τύπον τὸν ; Γράψατέ μὲς, παρεκκλιόμεν, περὶ τούτου συντόμως). Θάνκνυώσωμεν λοιπὸν τὸν στελὸν καὶ ἢ σας εἶπομεν. — κ. **Γ. Θ.** Θεσσαλονίκη. Καὶ σεις, νομίζομεν, μὲς ἐγράψατε νὰ μὴ περιλάβωμεν εἰς τὸν τὸν τὸ ἐπικνεθὲν διήγημά σας. Ἡ κἀμνομεν λάθος ; Περιμένομεν ἀπάντησίν σας. — κ. **Α. κ. Φ. γ.** Ραχοῦσιον Περικυβίτας. Κιλογραμμέρον, ἀλλὰ δὲν εἶναι οὔτε ἀδημοσίετον, οὔτε ἀγνωστον. Περιμένομεν κατὰ δικὸν σας. Διὰ τὰ καλὰ λόγια θερμῶς εὐχαριστίας. — κ. **Α. Β. Γ. Δ.** Βίλον. Ἐχρον ἀρκετὴν πνοήν. Ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶναι δόκιμα. Θὰ γίνον ἑμῶς. — κ. **Δ. η. Ρ. α.** Λακίαν. Δὲν εἶναι καὶ πολὺ ἀλλοτρίων. Δὲν ὑπάρχει διὰ τὸν ἑμῶς ἐξήγησιν τῶν κυριωτέρων σημείων. Τὸ νόημα χάνεται. Τὸ τέλος ἀνεγμντωδῆς. Μόνον πρὸς τὸ ἐσυντομεύσεται. . . Ἀλλὰ τί ἀπογίνονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ; Ἀρξάνωμεν τὸν ἀπὸ τὸν δευτέρον ἡμῶν (σ. 3 καὶ 4) ! — κ. **Β. Φ.** Χρῶνι. Μὲς ἐνθουσίασε τὸ καλὸν σας γράμμα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματα πρέπει νὰ διορθωθῶν ἀκόμη, καὶ πρῶ-

τιστα μετρικῶς ! Πολλοὶ στίχοι ὑπερβαίνον τὸ μέτρον. — κ. **Θ. Γ. Β. λαχ.** Πάλιν καλύτερα, δημοσιευμένων, ἀπὸ τ' ἄλλα καὶ ἢ «Ὅρα τῆς ἀμικρίας» τὸ καλύτερον ἀπὸ τὰ σημερινά : ἀλλὰ κατὰ τοῦ λαίπαι, ἓνα δέσμιον, ἓνας τόνο, μὲς κατὰ κλειδί ! Μήπως εἶναι ἑμῶς πρᾶγμα πρὸς διδάσκοντα αὐτὰ, ἢ πρὸς αἰσθητοποιούντα ; — κ. **Π. Στ. Π.** Πειραιῶν. Ἀξίολογον τὰ θέματα. Τὸ γράμμα ἑμῶς τὸ ἠθέλημεν ποιητικώτερον. — κ. **Μ. η. Μ. π.** Ἀρριανῶν. Συμπάσεται ἰδιαιτέρως καὶ τὰ γράμμα καὶ τὰ ποιήματα σας. Ἐὰν κρατοῦμεν καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν περὶ ἀκλήσιν σας. — κ. **Ν. Π. ο. φ.** Σάμον. Ἐὰν κρατοῦμεν ἑμῶς. — κ. **Μ. η. κ.** Σύμφωνοι μετὰ τὸ πνεῦμα τοῦ δοκίμιου, ἢ εἶχε μόνον κανεὶς ν' ἀντιπῆ ὅτι ἢ «ἀνοχή», ὡς συνειδητὴ αὐτοθυσία, δὲν εἶναι ἐκδήλωσις τοῦ νόμου πρὸς καθιστὰ συμπαγῆ τὴν ἕλξη ; ἀλλ' ὅπως δὲν ἔπειτα πρόκειται περὶ ἀντιρρήσεων περιωπῆς ; τὸ δοκίμιον πρὸς ἀξίολογον καὶ ἢ διατύπωσις τοῦ ἐξόχως σαφῆς ; καὶ τὸ καθῆκόν σας γράμμα, πρὸς τὴν κατοπτρίζεται, ἢ ἠθέλημεν νὰ τὸ περὶ αἰσθητοποιήσωμεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς μερικοὺς ἀνεπαρόντας φίλους μας, πρὸς βιάζονται νὰ μὲς στείλουν χειρόγραφα ἀκατάστατα, καὶ ἄσυντάκτα ἀκόμη. . . — κ. **Γ. α. ν. Τ. α. β.** Ἡ/ν/κην. Ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ εἶναι περὶ τοῦ κατὰ πλάττει ἐννοεῖται. . . Ἀλλ' ἢ ποιήσεις δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ καμμίαν. . . Σας εἶθε προκείμενος μετὰ φλέβα ποιητικῆν. Αὐτὸ εἶναι φανερόν. Ἀπὸ τὰ σημερινά κρατοῦμεν τὴν «Γριανταφυλλιά» καὶ τὴν «Βουκοπούλα», μ' ἐλαχίστας διορθώσεις. — κ. **Ο. Ι. Π.** Ἐνταῦθα. Εἶναι ἀληθινά, συγκινημένο, ψυχολογημένο. Ἀλλὰ τὸ γράμμα ὡςτε. Καὶ τὸ τέλος ἀσφῆς ὡς ἠθικὸν συμπέρασμα : περὶ ποίας «ἐνώσεως» πρόκειται καὶ πάλιν ; — κ. **Α. Κ. ο. α.** Δὲν εἶναι βέβαια τελείως δόκιμον ἀκόμη. Ἡ ψυχολογία τοῦ τύπου δὲν ζωγραφίζεται πειστικῶς, ἢ δὲ πλοκή εἶν' ἐπίσης ἀπίθνος. Μία φρικτωτέρα λύσις θὰ ἦτο περισσότερον ὡραία, ἀπολυτρωτικὴ. . . — κ. **Θ. Γ. Π. ο. φ.** Κέρκυραν. Ὅς ἱστορικὸν δοκίμιον, πολὺ σύντομον' ἐπιναλαμβάνονται σχεδὸν αἱ βιβλιογραφικαὶ πηγαι. Ἄν τὸ ἐσυνωθεύατε τοὐλάχιστον μετὰ μερικῆς σελίδας τοῦ Πρῶτου, ἔσται καὶ ἀνεπαρόντως ! Καὶ τὸ ποίημα, περὶ ἀκλήσιν σιχουργίας καὶ γλώσσας. Κρίμα ! — κ. **Μ. η. Δ. ο. φ.** Πειραιῶν. Αὐτὸ τὸ σιχουργικὸν εἶδος θέλει πολὺ μέστωμα ἐννοεῖται. Ὅς ποιήματα ἑμῶς δὲν εἶναι ἀσχημα. — κ. **Φ. Γ. Κ. λ.** Βισούνη, τρομερὴ βισούνη, ἐκδήλος εἰς ἑμῶς. Μήπως αὐτὴ εἶναι καὶ ἢ αἰτία νὰ βγῆσιν «περὶ τραγῶδων», ἐκεῖ ὅπου φαίνεται νὰ ὑπάρχουν ἑμῶς τὰ στοιχεῖα ὡςτε νὰ ἔδωκον ἑμῶς ; — κ. **Μ. η. Ν. Ρ. α. ν.** Ἡ πλοκή ἰσχνή καὶ ἢ ψυχολογία κοινὴ καὶ στοιχειώδης. Τὸ κρατοῦμεν ἑμῶς διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ γράμματός. — **Κοσμοπολίτην.** Τὸ «ἐσώκλειστον» σας δὲν εἶναι σονέττον, ἀλλὰ δύο τριστιχα στίχου τελείως ἀλευθέρου καὶ ἀνομοιοκτακτικῆς. Ἡ στίξις σχεδὸν ἀκατανόητος. Καὶ ἑμῶς, φαίνεται πῶς εἶχτε νὰ πῆτε κατὰ κατὰ ἐντελῶς δικὸν σας. . . — κ. **Τ. Α. φ.** Δ. η. Ἄντ., **Γ. Κ. ο. α.**, **Ζ. Ο.**, **Α. ο. Μ.**, **Κυκλάς**, **Α. ν. ν. Τ.**, **Δ. Ν. Τ.**, **Δ. Χ. Σ.**, **Α. γ. Γ. α. λ.**, **Σ. Ρ.**, **Σ. Σ. κ.**, **Καλ. Κορ.**, **Θ. Α.**, **Στ. Σ.**, **Β. Καν.** Ἡ σας ἀπεντήσωμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον.